

Deltakelse og debatt

*En analyse av meningssidene i tre norske
aviser i et demokratiperspektiv*

Hanne Tråsdahl



Masteroppgave i journalistikk
Institutt for medier og kommunikasjon

UNIVERSITETET I OSLO

September 2010

Sammendrag

I denne masteroppgaven undersøkes Aftenpostens, Dagbladets og Klassekampens menings-sider i et demokratiperspektiv. Særlig tre aspekter er i fokus: Deltakelse, deliberativitet og konstituering av roller. Oppgaven bidrar med kunnskap om hvordan innlegg velges ut og hvem som deltar i debatten på meningssidene. Det kommer frem at kvinneandelen er jevnt over lav i de tre avisene og at det er en klar sammenheng mellom kjønn og debatttema. Deliberativitet blir i oppgaven forstått som et mål på diskursiv kvalitet, og innebærer blant annet at debatt deltakere begrunner sine meninger, tar andres argumenter seriøst og responderer på dem. En forutsetning for deliberasjon er at debatter består av flere innlegg, går over tid og at deltakere snakker *med* hverandre. Oppgaven undersøker hvor mange innlegg debattene består av, hvor lang tid de går over, samt andelen replikker. For å undersøke hvordan konstituering av roller manifesterer seg i norsk avisdebatt, blir én debatt – barnelovsdebatten – satt under lupen i en kritisk diskursanalyse. Analysen viser hvordan debatten kjennetegnes av offerrollens debattovergrep status. Ved å gå offerrollen nærmere etter i sømmene, tegnes et bilde av hvordan offerrollen konstitueres i barnelovsdebatten. I et demokratiperspektiv er dette av verdi fordi det handler om hvordan forståelsesrammer blir etablert i offentligheten.

Summary

This thesis examines the opinion pages of three Norwegian newspapers, Aftenposten, Dagbladet and Klassekampen, in a democracy perspective. Three aspects are at the centre: participation, deliberativeness and the constitution of roles. The thesis contributes with knowledge about how editors select contributions and about who participates. The number of contributions from women is generally low in all three papers, and there is a clear correlation between gender and the topic of the debate. Multiple contributions in a debate, time and exchange of ideas constitute important premises for deliberation. The thesis examines the number of articles in each debate, how long the debates last and the share of responses. In the analysis of how the constitution of roles manifests itself in Norwegian newspaper debate, one debate – the debate about the new child law – is the object of a critical discourse analysis. The analysis demonstrates how the debate is generally characterized by claims of victimization. By examining these claims, the contours of how victims are constituted in the child law debate are drawn. This is of value in a democracy perspective because it concerns the matter of how frames of understanding are established in the public sphere.

Takk

Til hovedveileder Terje Rasmussen (H08 -V10) for klok og verdifull veiledning,
biveileder Jan Grue (H08 -V10) for innsiktsfulle råd og forslag,
Asbjørn Johannessen for innføring i SPSS,
Fritt Ord for studentstipend,
intervjuobjektene for å bidra med sine meninger om avisenes meningssider,
Hanna Nordberg for oppmuntrende kollokviégrupper på Gmail-chat,
Anette Therese Pettersen for gjennomlesning og innspill,
mamma for korrekturlesning og god støtte,
pappa for hjelp til innsamling av aviser,
medstudenter på IMK for samhold,
og til Øyvind Røsrud Gundersen for skarpe innspill og inspirasjon.

Oslo, 8. september 2010,

Hanne Tråsdahl.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Problemstilling.....	2
1.2 Deliberativitet.....	2
1.3 Oppgavens struktur.....	4
2. Teoretiske perspektiver: Deliberasjon og debatt	5
2.1 Innledning.....	5
2.2 Deliberasjonsteori.....	5
2.2.1 Deliberasjonseffekter.....	6
2.2.2 Habermas og formalpragmatikken.....	7
2.2.3 Gyldighetskrav.....	7
2.2.4 Offentligheten.....	9
2.2.5 Kritikk av deliberasjonsteorier.....	10
2.2.6 Oppgavens tilnærming til deliberativitetsbegrepet.....	12
2.3 Tidligere undersøkelser.....	13
2.3.1 Nasjonale forskjeller.....	14
2.3.2 Irak-krigen i New York Times.....	15
3. Metoder og analysemåter	16
3.1 Innledning.....	16
3.1.1 Metodetriangulering.....	16
3.2 Artikkelanalysen.....	17
3.2.1 Utvalget.....	18
3.2.2 Fordeler og svakheter ved metoden.....	19
3.2.3 Registrering.....	20
3.2.4 Artikkelanalyse, to år senere.....	27
3.3 Debattanalysen.....	27
3.4 Kritisk diskursanalyse.....	29
3.4.1 Kritisk diskursanalyse av offentligheten.....	31
3.4.2 Doxa.....	33
3.4.3 Operasjonalisering.....	34
3.4.4 Utvalg.....	34
3.4.5 Deliberativitet og doxa.....	35
3.4.6 Metanivå.....	36
3.4.7 Konstituering av roller.....	36
3.5 Kvalitative intervjuer.....	37
4. Tallenes tale: kvantitative resultater	38
4.1 Artikkelanalysen.....	38
4.1.1 Sjanger.....	39
4.1.2 Forfatter.....	39
4.1.3 Tema.....	50
4.1.4 Replikker.....	52
4.1.5 Artikkelenes størrelse.....	55
4.2 Debattanalysen.....	56
4.2.1 Debatter med to eller flere artikler.....	57
4.2.2 Ettinnleggsdebattene.....	59
5. Debattredaktørenes perspektiv	61
5.1 Innledning.....	61

5.2 Valg av innlegg.....	61
5.3 Kvinneandel.....	62
5.4 Mangfold.....	64
5.5 Den gode debatten	65
5.6 Forskjeller mellom avisene	66
5.7 Debattens grenser.....	67
6. Barnelovsdebatten	69
6.1 Innledning.....	69
6.2 Utgangspunktet for debatten	69
6.2.1 'Barnets beste'-prinsippet.....	70
6.2.2 Foreldreansvar	71
6.2.3 Flytting innenlands.....	72
6.2.4 Samværsordninger	72
6.2.5 Delt bosted.....	72
6.3 Debattinnleggene	73
6.3.1 Debatten i Aftenposten.....	73
6.3.2 Debatten i Klassekampen	76
6.3.3 Debatten i Dagbladet.....	78
6.4 Debattens offervinkling.....	78
6.5 Retorisk posisjon: Mannen som offer.....	79
6.5.1 Deliberativitet og doxa.....	80
6.5.2 Debattens metanivå.....	82
6.5.3 Konstituering av roller	82
6.6 Retorisk posisjon: Barnet som offer	84
6.6.1 Deliberativitet	84
6.6.2 Debattens metanivå	86
6.6.3 Konstituering av roller	86
6.7 Retorisk posisjon: Kvinnen som offer	86
6.7.1 Deliberativitet og doxa.....	87
6.7.2 Debattens metanivå.....	88
6.7.3 Konstituering av roller	88
6.8 Barnelovsdebatten i et demokratiperspektiv	89
6.8.1 Forskjeller mellom avisene.....	91
7. Konklusjon og avsluttende refleksjoner	93
7.1 Innledning.....	93
7.2 Et demokratiperspektiv på norsk avisdebatt.....	93
7.2.1 Deltakelse	93
7.2.2 Deliberativitet	94
7.2.3 Rollekonstituering og meningshorisont	96
Referanser.....	97
Artikler i barnelovsdebatten.....	100
Vedlegg.....	102
Vedlegg 1: Intervjuguide	102
Vedlegg 2: "Menn i Norge sover".....	103
Vedlegg 3: "Hvor er barnet blitt av?"	104
Vedlegg 4: "Farsretten"	105

Tabell- og figurliste

Figur 1: Sjanger fordelt på avis.....	39
Tabell 1: Kjønnssandel fordelt på tema	41
Tabell 2: Kjønnssandel fordelt på avis i 2008.....	42
Tabell 3: Kjønnssandel fordelt på avis i 2010.....	43
Tabell 4: Forfatters bakgrunn.....	44
Tabell 5: Forfatters bakgrunn.....	44
Tabell 6: Forfatters bakgrunn fordelt på avis.....	46
Figur 2: Hvis yrket er politiker, hvilket parti?	47
Tabell 7: Organisasjonstype fordelt på avis.....	48
Tabell 8: Hvis tema er utenriks, hvilken verdensdel	50
Tabell 9: Hvis tema er utenriks, hvilken verdensdel, fordelt på avis	50
Tabell 10: Antall debatter	56
Tabell 11: Debattens størrelse fordelt på antall debatter	57
Tabell 12: Sjanger	57
Tabell 13: Antall innlegg i debatt, per avis.....	58
Tabell 14: De største temakategoriene	58
Tabell 15: Debattens størrelse fordelt på lengde.....	59
Tabell 16: Antall innlegg i debatt, per uke	59
Figur 3: Innleggene i barnelovsdebatten.....	74

1. Innledning

Hvis det å være i stand til å etablere forståelsesrammer og få disse akseptert er en viktig vei til samfunnsinnflytelse, blir det også viktig å studere utviklingen i meningsdannelsens vilkår. Slike studier må for det første ha et visst tidsperspektiv. For det andre må de dreie seg om både form og innhold. Like viktig som hvem som slipper til i debatten er det hva som tas opp til diskusjon og hvilken form diskusjonen gis. Like viktig som hvem som "snakker sammen", er hva de snakker sammen om og måten de snakker sammen på.

Edgeir Benum, 1999

En fungerende offentlig dialog anses som en sentral ingrediens i et velfungerende demokrati. Pressen er et viktig forum for denne dialogen, og ifølge Vær Varsom-plakaten har de et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk. Debatt bidrar til å synliggjøre meninger og konfliktlinjer, og gir politiske beslutninger legitimitet. Ytringsfrihetskommisjonen understreker i den offentlige utredningen "*Ytringsfrihed bør finde sted*" (1999) at problemer og utfordringer i et samfunn både kan og må bearbeides gjennom diskusjoner i det åpne rom (omtalt i Åmås 2007: 40). Denne oppgaven tar for seg debatten som foregår på papiravisenes meningssider. Disse sidene er, som Karin Wahl-Jorgensen påpeker, interessante å undersøke både som journalistiske praksiser, og som et mikrokosmos av den politiske diskursen, for å synliggjøre fordeler og begrensninger ved nåværende former for borgerdeltakelse i offentlig debatt (2004: 60).

Det medierte opinions- og meningsfeltet har de siste ti årene sett en massiv ekspansjon i takt med utbredelsen av internettbruk, noe som er karakterisert som 'kommentar-eksplosjonen' (McNair 2008: 112). Ifølge Aftenpostens kultur- og debattredaktør Knut Olav Åmås, er debattstoff et satsingsområde i dagens situasjon: "For noen aviser er det rett og slett 'billig' stoff å fylle noen sider med, men for de fleste seriøse medier er det kronikk- og debattstoffet, side om side med kommentarene og analysene, som er papirmediets sterkeste konkurransefordel de kommende årene. Dette er blant annet uttrykk for avisenes fremste samfunnsrolle, å presentere de nye spisse ideene fra både etablerte og nye stemmer" (2007: 134). Guardian-kommentatoren Christina Odone har hevdet at i en tid der nyheter ikke lenger selger aviser, kan kommentatoren være mirakelingrediensen som kan vinne lesere (omtalt i McNair 2008: 118). I sin kvantitative innholdsanalyse av Aftenpostens journalistikk de siste femti årene, fant Hedda Nossen at antall kommentarer har økt kraftig, og at journalister i økende grad fremstilles som eksperter på sine saksområder gjennom kommentargenren (Nossen 2010). Ifølge Alistair S. Duff er utvidelsen av meningssidene en av de viktigste endringene som har skjedd med britisk presse (2008: 230). Likevel har avisenes debatt- og

kommentarsider i mange år blitt ignorert i medievitenskap- og journalistikkforskning (Day og Golan 2005: 61). På bakgrunn av dette gir avisenes meningssider oss et godt utgangspunkt for å belyse sentrale problemstillinger knyttet til den offentlige samtals demokratiske funksjoner.

1.1 Problemstilling

Formålet med denne oppgaven er å undersøke papiravisers meningssider i et demokrati-perspektiv. Jeg vil se på tre nivåer ved norsk avisdebatt: deltakerne, selve debatten og ordstyreren. Mer spesifikt søker oppgaven å belyse følgende forskningsspørsmål.

1. *Deltakelse*: I hvilken grad er meningssidene åpne for deltakere med ulik bakgrunn, både når det gjelder kjønn, etnisitet og yrke?
2. *Deliberativitet*: I hvilken grad lever meningssidene opp til normene som deliberasjonsteoriene forfekter?
3. *Konstituering av roller*: Hvordan konstitueres roller i den offentlige medierte debatten?

I min søken etter relevante svar har jeg studert meningssidene i tre norske riksaviser: Aftenposten (AP), Dagbladet (DB) og Klassekampen (KK).

1.2 Deliberativitet

I det normative perspektivet som fremhever verdien av offentlig deliberasjon, legges det vekt på *hvordan* ideer utveksles. Kjerneverdien er *deliberativitet*, som innebærer å anerkjenne, innlemme og motbevise andres argumenter, samt å forsvare sine egne (Wessler 2008: 3). Et mangfold av deltakere gir en indikasjon på en åpen debatt og samsvarer med en rekke demokratiteorier. Likevel er det ingen en-til-en-forhold mellom mangfold og deliberativitet. Det er mange relaterte spørsmål til hva som kjennetegner en debatt som forblir ubesvarte, selv om vi vet *hvem* som debatterer. Om det er 'vanlige borgere' eller anerkjente kommentatorer som deltar på debattssidene sier lite om bredden i meningsspekteret, graden av deliberativitet eller hvorvidt meningene er i konflikt med styresmakter eller avisas lederartikler. En debatt er *mindre deliberativ* når argumenter fremmet av noen deltakere forblir ubesvart av andre, når informasjon som kreves for å forstå en påstands kraft uteblir eller når borgere er uvillige til å vurdere noen av argumentene i debatten (Fishkin, omtalt i Carpini et al. 2004: 317). Kravet om å forsvare egne argumenter og motbevise andres innebærer ikke at talere i offentlig deliberasjon faktisk forsøker å komme til enighet. For å ha en opplysende effekt på publikum er det tilstrekkelig at forsvar og motbevis fremsettes offentlig (Wessler 2008: 4). Medierte

offentlige debatter som foregår *foran* et publikum, er like normativt verdifulle som dialog *mellom* talere, så lenge de følger sine egne sett normative standarder. I tillegg til forsvar av egne argumenter og kriteriene om å motbevise og forbedre, inkluderer disse standardene et debattklima som kjennetegnes av gjensidig respekt og dannethet, der påstander og forsvar effektivt kan veies mot hverandre (ibid).

Det har vært økt forskning på mediert offentlig debatt de siste årene (Ferree et al. 2002; Steenbergen et al 2003; Bennett et al. 2004; Hoffman og Slater 2007; Maia 2007; Wessler 2008; Zhou et al. 2010)¹. Flere av disse har sett på deliberativitet som et mål på diskursiv kvalitet. I tillegg til å begrunne ens meninger, innebærer deliberativitet at talere tar andres argumenter seriøst og responderer på dem. Ferree et al. bruker blant annet inkluderingsgrad, dannethet, argumentasjon, hendelsesforløp og konsensus som kriterier for å evaluere offentlig diskurs (2002: 19, 239). Dannethet operasjonaliseres som fravær av "hot button" språk, det vil si ord som sannsynligvis vil opprøre motstandere. Bennett et al. (2004: 439) måler på sin side deliberativitet ved å se på graden av respons i en artikkel. Dette målet for deliberativitet krever at journalister inviterer de med motstridene påstander til å svare hverandre direkte. Da blir det ikke bare skrevet om påstandene, det etableres også en lenke mellom påstander og imøtegeåelser. Wessler kombinerer deliberasjonsteorier med komparativ massekommunikasjonsforskning og foreslår en firedelt analyse av deliberativitet på idénivå, uttalelsesnivå, artikkelnivå samt side-/utgavenivå (2008: 1-2). Seks variabler skiller seg ut som mål på sentrale aspekter ved deliberativitet: forsvar og motbevis på idénivå, motstridende ideer og dannethet på uttalelsesnivå, grad av gjensidig respons på artikkelnivå og replikkvekslingsgrad på side-/utgavenivå. Disse karakteristikene kan ifølge Wessler ikke erstatte hverandre: motbevis uten forsvar er en kunngjøring av uenighet – ikke deliberasjon; replikkutveksling uten dannethet er ikke deliberasjon men en kamp. På den annen side kan for eksempel replikkutveksling på en avisside eller motstridende ideer i en uttalelse utgjøre ulike uttrykk for den dialogiske naturen til deliberasjon (ibid: 14). Dersom motstridene ideer tas opp eksplisitt, på idénivå, og gjendrives av ideer forsvares, er deliberativitet oppnådd. Deliberativitetsstandarder rangerer ikke ideers innhold, men derimot de diskursive midlene som de styrkes av – den dreier seg ikke om *hva* i offentlig debatt, men derimot om *hvordan* (ibid: 11).

¹ Mange har også sett på nettdebatt. Av hensyn til oppgavens omfang ser jeg ikke på nettdebatt i denne oppgaven. En sammenligning av nettdebatt og papiravisdebatt er verd en egen oppgave i seg selv.

1.3 Oppgavens struktur

I *kapittel 2* presenterer jeg deliberasjonsteoriene som oppgaven bygger på, og de kobles opp mot oppgavens problemstillinger. I *kapittel 3* blir det gjort rede for de metodiske valgene jeg har tatt i forbindelse med oppgavens kvantitative innholdsanalyser, diskursanalyse og intervjuer. Siden teori og metode henger nøye sammen i diskursanalysen, presenteres også diskursteorien i dette kapitlet. I *kapittel 4* presenterer jeg funnene fra de to kvantitative innholdsanalysene. I den ene analysen ser jeg på hvem som deltar i debatten på menings-sidene og hvorvidt innleggene er replikker til andre innlegg. I den andre undersøker jeg hvor mange innlegg hver debatt består av. *Kapittel 5* tar for seg intervjuene med de tre debatt-redaktørene, med et særskilt fokus på produksjonsforholdene bak meningssidene. I *kapittel 6* ser jeg nærmere på én debatt, barnelovsdebatten, som pågikk våren 2008 i både Aftenposten, Dagbladet og Klassekampen. Først gjør jeg rede for bakgrunnen for debatten, og deretter følger en kort beskrivelse av debattens innlegg. Så foretar jeg en kritisk diskursanalyse av debatten, med fokus på deliberativitet og konstituering av roller. Til slutt i *kapittel 7* samles trådene og jeg konkluderer på grunnlag av funnene fra analysene.

2. Teoretiske perspektiver: Deliberasjon og debatt

2.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg de normative teoretiske tilnærmingene oppgaven bygger på, og jeg viser hvordan disse teoretiske perspektivene er fruktbare forankringer for oppgavens empiri og problemstillinger. Jeg vil først gi en generell presentasjon av deliberasjonsteorier med særskilt fokus på Habermas og hans formalpragmatikk². Deretter presenterer jeg noen empiriske undersøkelser av mediert deliberasjon. Underveis i kapitlet gjør jeg rede for hvordan de ulike teoriene er relevante for avisdebattfeltet og for analysene i de påfølgende kapitlene. Siden diskursanalysens metodiske opplegg er nært forbundet med diskursteoriene, presenteres disse i neste kapittel, for å holde de samlet.

2.2 Deliberasjonsteori

Det er ulike meninger om hva som skiller deliberasjon fra andre former for samtale, men generelt kan man si at deliberasjon er debatt og diskusjon som har som mål å frembringe fornuftige, velinformerte meninger (Chambers 2003: 309). Deliberasjon kjennetegnes ideelt sett av at deltakerne er villige til å revurdere preferanser i lys av diskusjon, ny informasjon og påstander fremlagt av andre deltakere. Konsensus trenger ikke å være det endelige målet for deliberasjon, det forventes at deltakerne følger sine egne interesser (ibid). En grunnsetning i all deliberasjonsteori er at deliberasjon kan endre tankesett og forandre meninger (ibid: 318). Deliberative demokratiteorier er altså ikke verktøy for å komme frem til endelige løsninger på substansielle politiske uenigheter (ibid: 317).

Det er nå blitt vanlig å snakke om den deliberative vendingen i demokratiske teorier (ibid: 307). Deliberasjonsteorier har også blitt stadig viktigere i forskning på mediert offentlig debatt (Øvrebø og Moe 2010: 6). Teorier om deliberativt demokrati er normative teorier som foreslår måter vi kan forbedre demokratiet på og kritisere institusjoner som ikke lever opp til den normative standarden. De vender seg bort fra liberale, individualistiske og økonomiske forståelser av demokrati, mot et demokratisyn forankret i diskusjon og grunngivning. Med 'grunngivning' menes offentlig begrunnelse av standpunkter, samt rettferdiggjøring av offentlig politikk (Chambers 2003: 308). Samtalesentrert demokratisk teori erstatter stemmesentrert demokratisk teori. Mens det stemmesentrerte synet ser demokratiet som en arena der allerede satte preferanser og interesser konkurrerer via rettferdige aggregerings-

² Det er ikke bare i deliberasjonsteorier at debatt er en sentral komponent. Også i liberale teorier står debatten sentralt. Jeg har likevel valgt å konsentrere meg om deliberasjonsteorier siden de i større grad legger vekt på debatten og hvordan den bør foregå, enn annen demokratiteori.

mekanismer, fokuserer deliberativt demokrati på de kommunikative prosesser forut for stemmegivningen, der ønsker og meninger dannes. Grunngivning erstatter samtykke som legitimitetens konseptuelle kjerne. Deliberativt demokrati sees vanligvis ikke på som et alternativ til representativt demokrati, snarere som en utvidelse av det (ibid). Dette innebærer et tosidig syn på demokrati: På den ene siden har man formelle representasjonsinstitusjoner som Stortinget og departementer, og på den andre siden har man uformell deliberasjon mellom borgere, som for eksempel debatt på avisenes meningssider. Nancy Fraser kaller dette respektivt for sterke og svake offentligheter (1992: 134).

2.2.1 Deliberasjonseffekter

Som nevnt er en normativ grunnsetning i all deliberasjonsteori at deliberasjon kan endre tankesett og forandre meninger. Det finnes en rekke empiriske undersøkelser som ser på hvorvidt dette er tilfelle og i hvilken retning meninger i så fall forandres. Det er ikke konsensus om denne forskningen støtter den normative påstanden eller ikke (Chambers 2003: 318). Sunstein (2002) mener forskning på gruppepolarisering kan være en viktig tilføyelse til deliberasjonsteorier. Ifølge ham tyder denne forskningen på at deltakere i deliberasjonsgrupper blir mer ekstreme i holdningene sine etter å ha deliberert. Dette funnet utfordrer ikke deliberasjonsteoriens generelle påstander, men stiller likevel spørsmålet om hvorvidt eksperimentene med gruppepolarisering tilbyr en mer troverdig representasjon av egentlige deliberative omstendigheter enn det normativ teori gjør (Chambers 2003: 319). Det er verd å merke seg at forskningen på gruppepolarisering og annen sosialpsykologisk forskning på deliberasjon i hovedsak dreier seg om ansikt til ansikt deliberasjon, og ikke om mediert debatt. Funnene er ikke automatisk overførbare, men kan likevel være interessante i en mediekontekst. En av de viktigste lærdommene man kan hente fra sosialpsykologisk forskning, er ifølge Carpini et al. at deliberasjonseffekter i stor grad er kontekstavhengige. Effektene varierer med målet med deliberasjonen, temaet for diskusjon, hvem som deltar, tilknytningen til autoritative beslutningstakere, reglene som overser interaksjonen, informasjonen som blir gitt, tidligere holdninger, vesentlige utfall og tilstandene i den virkelige verden (Carpini et al. 2004: 336). Grunnet oppgavens omfang vil jeg ikke se nærmere på sosialpsykologisk forskning og dens relevans for studiet av mediert debatt, – dette er imidlertid verdt en utdypende undersøkelse i seg selv.

2.2.2 Habermas og formalpragmatikken

Mediert politisk kommunikasjon i den offentlige sfæren kan bare fremme deliberative legitimeringsprosesser i komplekse samfunn hvis det foreligger et selvregulerende mediesystem som er uavhengig av sine sosiale omgivelser og hvis et anonymt publikum sørger for feedback mellom en informert elitediskurs og et representativt sivilt samfunn.

Jürgen Habermas 2007 [2006]: 47

Ifølge Habermas ligger ikke demokratiets kjerne i noe man må anta er alles vilje, men i *dannelsen* av denne viljen. Den enkeltes samtykke springer ut av drøftelsen forut for demokratisk fattede beslutninger. Det sentrale spørsmålet for Habermas er hvilke fremgangsmåter for rådslagning det moderne samfunn etablerer, og hvilke sosiale betingelser som eksisterer rundt viljedannelsen (omtalt i Rasmussen 2001: 59). Prosjektet hans er både politisk, filosofisk og sosialteoretisk: å fornye kritisk teori for å slippe unna blindveien som hans forgjengere i Frankfurt-skolen endte opp i, og på nytt skape en forbindelse mellom teori og frigjørende politikk (Chouliaraki og Fairclough 1999: 83). Det Habermas refererer til som 'rasjonaliseringen av livsverdenen' innebærer blant annet at 'sannheter' som tidligere ble tatt for gitt, blir reflektert over, språkliggjort og problematisert og at temaer blir generalisert. Kommunikative praksiser skilles fra sine opprinnelige kontekster, og det oppstår fremgangsmåter for argumentasjonen som er anvendelige uavhengig av den bestemte situasjonen eller innholdet i den kommunikative interaksjonen. Et eksempel er hvordan foreldres moralske rett til å kontrollere barnas handlinger på, har blitt tematisert og dermed åpnet opp for bestridelser, forsvar og redesign, i argumentativ diskurs. Ifølge Habermas er også kommunikativ handling i økende grad blitt refleksiv, og dermed mer transparent, noe som gjør det vanskeligere å 'gjemme' ideologier (ibid: 85).

2.2.3 Gyldighetskrav

Det habermasianske epistemologiske rammeverket fremholder at kunnskap ikke er en nøytral representasjon av verden 'der ute', men realisert gjennom diskurs fastsatt av interesser (Chilton og Schäffner 2002: 14). Ifølge Habermas er ikke rasjonalitet en sjelsevne, men et abstrakt mål som kan oppnås gjennom replikkveksling (ibid). Habermas gjør om Kants kategoriske imperativ til en diskursiv, intersubjektiv metode: Normer er bare gyldige i den grad de har kommet seg gjennom en grunngivning i en rasjonell diskurs (Rasmussen 2001: 24). En forutsetning for rasjonalitet er at mennesker er i besittelse av kommunikativ kompetanse, som igjen innebærer tre gyldighetskrav: sannhet (som refererer til den fysiske verden), oppriktighet (at man mener det man sier) og riktighet (moralisk og politisk) (Chilton og Schäffner 2002: 14). Rasjonell sannhet kan logisk sett kun oppstå dersom disse kravene er

åpne for innsigelser og kan prøves (ibid: 15). Gyldighetskravene, som er implisitt i alle ytringer, er kun i helt spesielle tilfeller realisert. Som regel er kommunikasjon fordreid som en konsekvens av deltakernes interesser. De habermasianske gyldighetskravene postuleres som den nødvendige logiske forklaringen på hvorfor menneskelig kommunikasjon kan fungere i det hele tatt (ibid: 16). Gyldighetskravene sier altså noe om hvorfor man i det hele tatt tar seg bryet med å diskutere med andre; hvorfor det er noen vits i å delta i en avisdebatt. Når man uttaler seg i en avisdebatt, gjør man det fordi man ønsker at uttalelsen skal bli forstått og akseptert som uttalelse av andre. Kravene retter seg ikke primært mot ytringens innhold, men mot ytringen som handling. Innholdet vil alltid være historisk og kulturelt betinget, i motsetning til ønsket om å bli forstått (Rasmussen 2001: 30).

Gyldighetskravene konstruerer en underforstått kommunikativ idealisert debatt – en normativ forestilling om en moralsk diskurs. En forutsetning for denne idealiserte debatten er at alle som ønsker det kan ytre sine holdninger og meninger, komme med forslag og delta på andre måter uten begrensninger. Selv om dette er urealistisk, er forutsetningene tilstede som normer (ibid: 27). I en ideell, men realistisk situasjon, vil det beste argumentet vinne, uavhengig av hvem det kommer fra. Forutsetningen er at alle anerkjennes som likeverdige deltakere og at de som vil, kan delta (ibid: 30).

Habermas forsøker å vise at de betingelsene som må være til stede for at sann kommunikasjon skal kunne utfoldes, ligger som mulighet i enhver diskurs, nærmest som et korrektiv til seg selv. Ifølge Habermas begynner vi alltid med en underforstått antagelse om at gjensidig forståelse kan oppnås (ibid: 31). Kritikken av for eksempel debattinnlegg for å være usaklige, spekulative og manipulerende viser at det foreligger forutsetninger om diskursens normative gyldighet. En slik kritikk er ikke mulig uten en underliggende standard som innleggene måles opp mot. På denne måten er gyldighetskravene, som implisitt fremmes hele tiden, høyst virksom ammunisjon i bestrebelsen mot en mer fornuftig medievirkelighet (ibid: 60). Mot postmodernistenes påstand om at all universalisme er en saga blott, mener Habermas at prinsippet om performativ selvmotsigelse ved bedømmelse av normative påstander gjelder for alle moralske diskurser (ibid: 36). Det er en performativ selvmotsigelse når man bryter gyldighetskravene, samtidig som man forventer at andre ikke gjør det (ibid: 29).

Deltakere i en offentlig diskurs bør både ha gjensidig respekt for hverandre, samt vise villighet til dialog. Habermas sin normative versjon av dialog innebærer en diskurs der fordringer og påstander støttes av rimelige, forståelige argumenter. Dette inkluderer en villighet til å overveie argumentene til de som er uenige med en selv. Dialogorienterte talere

tar hensyn til andres argumenter og inkluderer noen av deres gyldige argumenter i det de forbedrer og utvikler sin egen posisjon. De redegjør for hele sitt resonnement og argumentasjon slik at andre igjen kan følge de opp, og aktivt motbevise, heller enn å ignorere, ideer de ser på som ugyldige (omtalt i Ferree et al 2002: 219). I den kvantitative analysen undersøker jeg i hvilken grad avisenes meningsartikler består av replikker, for å få svar på om debattsidene stort sett består av replikkvekslinger eller serier med monologiske innlegg. Replikkvekslinger er som nevnt en forutsetning, ifølge Habermas, for at det skal være mulig å nå det abstrakte målet om rasjonalitet. I diskursanalysen undersøker jeg hvordan og hvorvidt debatt deltakerne utfordrer hverandres argumenter og trekker frem diskursive midler som har innvirkning på graden av deliberativitet.

2.2.4 Offentligheten

Hos Habermas er mediene å betrakte som utallige rom i en offentlighet som tester og utmeisler normer. Normene ligger til grunn for all den allmenne politiske diskusjonen og videre for endringer i lov og regelverk. Medienes rolle ligger i deres evne til å formidle utsagn som lar seg begrunne og kritisere.

Terje Rasmussen 2001: 84

Ifølge Habermas kan offentligheten forstås som det sentrale rom der allmenne problemer synliggjøres, tematiseres og behandles. Institusjonene som bærer offentligheten er mediene (ibid: 66). Offentligheten er ikke i stand til å mynte ut én offentlig folkemening og må nøye seg med å legge frem problemer og argumenter, som politiske organer behandler videre (ibid: 69). Likevel er det verken aristokrater, kirke, embetsmenn eller kapitaleiere som har den avgjørende *legitimitet* i en moderne og kompleks rettsstat. En slik legitimitet springer ut fra kommunikasjonen i offentligheten, der politikere, enkeltmennesker, partier, organisasjoner og sosiale bevegelser utfordrer hverandres argumenter (ibid: 64). I analysekapitlene i denne oppgaven undersøker jeg disse normative påstandene empirisk. I den kvantitative innholdsanalysen i kapittel fire undersøker jeg kommunikasjonen som foregår på avisers menings-sider, blant annet ved å se på hvem som deltar, i kapittel fem er fokuset på debattredaktørens utvalgs-kriterier, og i kapittel seks studerer jeg blant annet hvordan deltakerne i én debatt utfordrer hverandres argumenter.

All offentlig diskurs finner sted i ulike *fora*. Et forum betyr en *arena* der individuelle eller kollektive aktører deltar i offentlige talehandlinger; et aktivt publikum eller *galleri* som observerer hva som foregår på arenaen; og et *bakrom*, der vordende arenadeltakere blant annet utvikler ideer og strategier (Ferree et al. 2002: 9-10). Det finnes en rekke ulike fora der

offentlig diskurs finner sted: massemedia, storting, rettssaler, vitenskaplige kongresser, på gata og så videre. Samlet utgjør alle disse foraene offentligheten (ibid).

Massemedia utgjør ”masterforumet” som overskygger de andre foraene og presenterer – ofte på en selektiv og forenklet måte – diskurser fra andre fora (ibid). Deltakerne i disse foraene ser til massemedia for å vurdere effektiviteten sin, og måler suksess ut fra hvorvidt en pressemelding, for eksempel fra et departement, blir slått stort opp i Aftenposten eller NRK, og hvorvidt den får positiv eller negativ omtale. Massemedia er ikke bare et sted der man kan lese den relative suksessen i meningskamper. De er heller ikke bare indikator for bredere kulturelle endringer i samfunnet, men påvirker også selv, ved å spre språklige endringer og politisk bevissthet (ibid). Siden enighet kun utkrystalliseres gjennom kommunikativ deltakelse, er ikke det viktigste i en offentlighet at mange nås – via for eksempel kringkasting. Kvaliteten er ikke først og fremst betinget av hvor mange som informeres, men av hvor uttømmende eller omfattende strømmen av argumenter og meninger er (Rasmussen 2001: 75). Offentligheten bør dermed vurderes i lys av hvordan den offentlige mening er skapt, og hvor fri, mangfoldig og dynamisk selve prosessen har vært. Bare slik får offentlig meningsdannelse legitimitet (ibid: 76)

Disse kriteriene kan overføres til studiet av avisenes meningssider. I hvilken grad kan debatten sies å være fri, mangfoldig og dynamisk? Offentligheten kan ikke vedlikeholdes av saklig debatt alene, noe Habermas er klar over. Hvorvidt offentligheten fungerer rasjonelt, er et empirisk spørsmål (ibid; Habermas 1996: 362). Fokuset er altså både på deltakelse, samt deliberative kvaliteter ved argumentene og meningene som presenteres.

2.2.5 Kritikk av deliberasjonsteorier

Ifølge Fairclough og Chouliaraki kan Habermas’ idealisering ha en mobiliserende kraft. De mener likevel det er et problematisk ideal, siden det ikke anerkjenner at ulikheter er en nødvendig komplimenterende del i søken etter konsensus. Konsensus på tvers av forskjeller er mulig så lenge ulikheter både uttrykkes og anerkjennes, og konstruksjonen av konsensus er lokalt forankret (Chouliaraki og Fairclough 1999: 88). I forhold til avisenes meningssider kan man si at det er et motsetningsfylt spenningsfelt mellom det å fokusere på å uttrykke ulikheter og det å ’drive’ diskusjonen fremover ved å ’komme forbi’ disse.

Habermas sin visjon for offentlig dialog er basert på antagelsen om at det er mulig for deltakerne i offentligheten å deliberere ’som om’ de er sosialt likestilte, ’som om’ makt-forskjeller kan elimineres idet de trer inn i genuine kommunikative prosedyrer. Ved å anta

dette undervurderer han ifølge Chouliaraki at dialogiske samtalepartnere alltid allerede er konstituert i diskurser som kjønnede, ”raced”, eller ”classed” subjekter, som fører til at slike identiteter kommer til syne i den offentlige deliberasjonen (2002: 86-87). Habermas’ diskurskonsept er problematisk fordi det antar at makt potensielt kan settes i parentes, i stedet for å erkjenne at makt er en iboende del av mening og kunnskap – herav til alle former for sosial handling og identitetsdanning (ibid).

Nancy Fraser kritiserer Habermas’ universalistiske forestilling om kommunikativ handling for å være basert på en unødvendig idealisering av offentligheten, ”itself a ‘bourgeois, masculinist, white-supremacist’ type of public practice” (omtalt i Chouliaraki 2002: 87). Denne forestillingen ekskluderer a priori muligheten til et nett av mangfoldige offentligheter som konkurrerer om hegemoni i flere overlappende sosiale tereng. Forestillingen hans antar også at utvungen konsensus om det felles beste er det eneste ønskede målet for slik deliberasjon og stryker således ut verdien av private interesser og ekskluderer det (muligvis ønskede) alternativet for ikke-samtykkende kommunikasjon (ibid). Frasers kritikk stemmer overens med poststrukturalismens syn på diskurs: Habermas’ universalistiske logikk undervurderer hvordan ulikheter kan virke konstituerende for kommunikativ praksis, – en uunngåelig effekt av makt og dens klassifiserende kraft. Ulikheter er ikke noe som skal tolereres eller elimineres gjennom utvungen konsensus, men en produktiv, konstituerende kraft tilhørende det sosiale (ibid).

Agonistisk pluralisme

Standardene om gjensidig respekt og dannethet overfor andre deltakere i den offentlige samtalen, som deliberasjonsteoriene forfekter, har blitt kritisert, blant annet av Chantal Mouffe som foreslår ’agonistisk pluralisme’ som en alternativ teori. Hun mener at deliberasjonsstandardene er prisverdige, men hevder at *den politiske dimensjonen* glemmes når politiske spørsmål tillegges moralsk natur, og normative validitetskrav i teorien skal kunne befri den demokratiske offentligheten (Mouffe 1998: 9). Ifølge Mouffe hevder deliberasjonsteoriene at dersom forutsetningene for ideell diskurs er til stede, vil resultatet av offentlige debatter være fornuftig: Desto mer upartiske og likestilte deltakerne er, samt åpne for å bli overtalt av bedre argumenter, og desto mer åpen prosess, jo større er sannsynligheten for at generaliserbare interesser vil godtas av alle berørte personer (ibid: 11). Det sentrale spørsmålet for demokratisk politikk bør ikke være hvordan man kan nå rasjonell konsensus uten noen form for eksklusjon, siden dette er en umulighet. Spørsmålet bør i stedet være

hvordan man kan konstituere ulike former for makt som er kompatible med demokratiske verdier (ibid: 17-18). Politikk sikter mot å oppnå samhold i en kontekst med konflikt og mangfold, og er alltid opptatt av å frembringe et 'oss' ut fra fastsettelsen av et 'dem'. Utfordringen for demokratisk politikk er ikke å overkomme oss/dem-distinksjonen – som er det konsensus uten eksklusjon prøver å oppnå – men å forstå de ulike måtene denne distinksjonen oppstår på (ibid). Mouffe skiller mellom to typer politiske relasjoner: *antagonisme* mellom fiender og *agonisme* mellom motparter, og hevder at den demokratiske politikken oppgave bør være å forandre antagonisme til agonisme (ibid: 19). Langt fra å sette demokrati på spill, er i stedet agonistisk konfrontasjon kjernen av dets vesen.

Kritikk fra mangfoldsteorier

Deliberative theory has moved away from a consensus-centered teleology – contestation and indeed the agonistic side of democracy now have their place – and it is more sensitive to pluralism.

Simone Chambers 2003: 321

Det som sees på som god offentlig deliberasjon i Norge, trenger ikke være den eneste – eller den beste – måten å deliberere på i andre steder i verden (Wessler 2008: 2). Kritikken deliberasjonsteori har mottatt fra kritiske mangfoldsteorier, har bidratt til å gjøre deliberasjonsteorien mer konkret (Chambers 2003: 321)³. Hvorvidt borgere gjenkjenner andres begrunnelser *som* begrunnelser kan være sosiokulturelt betinget, og dette kan løses på måter som systematisk virker ufordelaktig på marginaliserte grupper og deres begrunnelser i en diskursiv ordveksling. Mangfoldsteoretikere har også kritisert den deliberative ideen om en ryddig offentlighet og tanken om at deltakere må være likestilte med hverandre. Ifølge kritikken har deliberasjonsteoretikere i beste fall vært for vage og abstrakte omkring de virkelige barrierene for autentisk deliberasjon, og i verste fall har de sett på problemet som så minimalt at de overhodet ikke har konfrontert det. Innvendinger som dette har fått deliberasjonsteoretikere til se nærmere på prosessene rundt det å begrunne, og har, hvis man ser bort fra noen få unntak, ikke lenger det smale rasjonalistiske synet på grunngivning, der nøytralitetsmodellen som hever seg over alle ulikheter blir fremhevet (ibid: 321 - 322).

2.2.6 Oppgavens tilnærming til deliberativitetsbegrepet

Jeg støtter meg på deliberasjonsteorier i analysene i denne oppgaven. Det er ikke fordi jeg mener idealene er *fullt ut* realiserbare, eller fordi man kan overkomme noen oss/dem-

³ 'Mangfold' refererer nesten alltid til sosiale grupper mens 'forskjell' i forskjellsteoriene, som Mouffe kan sies å være en del av, er et mer abstrakt begrep (Chambers 2003: 321).

distinksjon. Derimot mener jeg idealene kan være gunstige å bruke i analyser av norsk papiravisdebatt. Det er *normative* teorier, de beskriver ikke virkeligheten, men gir den et sammenligningsgrunnlag. De består heller ikke av en plan for hvordan man kan overkomme alle interessemotsetninger eller meningsforskjeller. Eventuelle endringer avhenger av lange samtaler *over tid*. I oppgaven har deliberasjonsteoriene en viktig analytisk funksjon: Siden normene som forfektes er såpass konkrete, har de gjort oppgavens nokså abstrakte mål, om å analysere debattsidene i et demokratiperspektiv, analytisk håndgripelig. For eksempel har normene vært nyttige i utvelgelsen av hvilke innleggs- og debattegenskaper som er mest fruktbare å studere, sett ut fra oppgavens problemstilling. Jeg antar i denne oppgaven, i likhet med deliberasjonsteoriene, at det ikke er vilkårlig *hvordan* drøftelsen forut for demokratiske beslutninger foregår, og at det finnes fruktbare og mindre fruktbare måter å diskutere på. Det er imidlertid viktig å merke seg at selv om jeg ser meningssidene i forhold til deliberative idealer, er det ikke nødvendigvis idealer som avisene eller debattantene selv strekker seg etter. Likevel, som Gutmann og Thompson påpeker, kan deliberasjon være kompatibelt med glødende overdrevne ytringer, og det er ikke slik at politisk kommunikasjon skal være en sfære der kun logiske syllogismer får slippe til (omtalt i Ferree et al 2002: 220). Det er heller ikke slik at lav grad av deliberativitet nødvendigvis betyr at en debatt er 'dårlig'.

Det er ikke mulig å si noe om hvorvidt 'det offentlige ordskiftet' fungerer i samsvar med deliberasjonsteorier på enkeltinnleggsnivå. Dette tilhører et høyere analysenivå. Én analyse av noen få artikler, som den i kapittel seks, kan ikke si noe om det offentlige ordskiftet som helhet, eller om debattsidene generelt. Den *sier* derimot noe om graden av deliberativitet i debatten som analyseres, i mitt tilfelle barnelovsdebatten. Det er også mulig å trekke konklusjoner angående vilkårene og forutsetningene for deliberasjon på debattsidene, basert på innholdsanalysen i kapittel fire.

2.3 Tidligere undersøkelser

Det er foretatt atskillige undersøkelser av avisdebatter de siste årene. Flere av disse spesielt fokus på hvem deltakerne er (Atkin og Richardson 2007; Day og Golan 2005; Duff 2008; McNair 2008; Page 1996; Richardson 2008; Wahl-Jorgensen 2002, 2004, 2008). Dersom en debattredaktørs strategi er å ha et mangfold av kilder og innhold, er sjansen ifølge Day og Golan stor for at leserne får en balansert dekning av ulike standpunkter (2005: 62). Det finnes flere empiriske undersøkelser av hvem som deltar på avisenes meningssider. Nedenfor presenterer jeg noen av disse.

2.3.1 Nasjonale forskjeller

Sammenligner man danske og britiske meningssider i papirutgavene, slik Wahl-Jorgensen har gjort, ser man at de skiller seg fra hverandre ved at britiske meningssider stort sett er fylt opp med kommentarer fra faste kommentatorer, mens de danske stort sett består av ubetalte bidrag fra vanlige borgere (2004: 59). Britiske aviser har et ovenfra-og-ned og profesjonalisert syn på offentlig debatt, og oppfordrer til deltakelse kun gjennom informasjonsresepsjon. Den danske modellen søker på sin side å inkludere en større variasjon av stemmer og erfaringer, og åpner for deltakelse både i produksjonen og resepsjonen av meningssidene. Likevel forblir begge måtene å organisere meningssider på et forum for det mektige, velutdannede og artikulerede fåtallet (ibid). Ingen av deltakerne på de danske meningssidene kunne sies å tilhøre arbeiderklassen. Ifølge Wahl-Jorgensen viser dette at for å kunne delta, må deltakerne inneha ekstensiv kulturell kapital, samt beherske språket nok til å kunne skrive velformulerte, overbevisende og tilgjengelige innlegg (ibid: 68). Min hypotese er at norske meningssider minner mest om de danske.

De britiske meningssidene bygger på den liberaldemokratiske forestillingen om fri meningskonkurrans og tanken om at borgere bør eksponeres for et bredt spekter av meninger de kan velge fritt blant (ibid: 62). I den liberaldemokratiske tradisjonen er borgernes rolle å prosessere og evaluere så mye politisk informasjon som mulig og handle ut fra sine overbevisninger når de stemmer ved valg. Det antas, ifølge Wahl-Jorgensen, at vanlige borgere ikke kan bidra med egne ideer, men at de kun kan evaluere en agenda satt av eksperter og eliten (ibid). De viktigste stikkordene er meningskonkurrans og meningsmangfold. Tanken er at så lenge det finnes offentlig diskuterende, konkurrerende eliter, som deler verdier med ulike grupper borgere, kan borgerne danne seg fornuftige meninger basert på dette, selv om medieinnholdet er noe ubalansert og lite representativt (Page 1996: 8). Den danske modellen, som bygger på deliberative demokratiske prinsipper, går forbi den liberaldemokratiske forpliktelsen om å trykke et bredt spekter av meninger. I stedet slutter den seg til en forestilling om offentlig debatt der vanlige borgere skal ha muligheten til å ytre sine meninger og til å bidra med en nedenfra-og-opp fastsetting av den politiske agendaen (Wahl-Jorgensen 2004: 63-68). Dette fokuset på 'vanlige menneskers' mulighet til å delta i debatten har sammenheng med tanken om at deres erfaringer både er mer jordnære og konkrete, samt oppfatningen av at 'vanlige mennesker' med personlige erfaringer kan bidra med mer autentiske og forståelige perspektiver (ibid).

Det er *tilgang* til debattarenaen som er i fokus i Wahl-Jorgensens analyse av de britiske og danske meningssidene, og hun kritiserer den journalistiske kulturen i begge landene for ikke å bidra til 'diskursiv likhet' (ibid: 68). Grunnen til at 'folk flest' bør ha tilgang er likevel ikke at det har en verdi *i seg selv*, men derimot fordi 'folk flest' kan bidra med nye og verdifulle perspektiver: "Sometimes these contributions [from members of the public] are tedious and narrow in their appeal, but sometimes they allow for ordinary people to provide fresh perspectives and contribute to knowledge". Det er altså kvaliteter ved ytringene, og ikke ved de som ytrer, som gjør at de bør inkluderes på meningssidene. Dette kriteriet er ikke nødvendigvis kompatibelt med målet om diskursiv likhet. Dersom ytringer bør komme med nye perspektiver, bidra til mer kunnskap om et emne eller ha lignende egenskaper for å få komme på trykk, er terskelen satt høyere enn at 'alle' kan ytre seg og diskursiv likhet oppnås. Deliberasjonsteorier og liberaldemokratiske teorier handler ikke bare om hvem som har tilgang til å delta i debatten, men også om at strømmen av argumenter og meninger skal være uttømmende og omfattende. Dette er et aspekt ved de britiske og danske meningssidene som Wahl-Jorgensen *ikke* ser på i sin undersøkelse.

2.3.2 Irak-krigen i New York Times

New York Times trykker vanligvis sju til åtte debattinnlegg hver dag, tre prosent av det de daglig mottar (Page 1996: 20). Ifølge Benjamin I. Page kan man forvente at redaktørene i Times og andre aviser, i hvert fall under spesielle omstendigheter, enten bevisst eller ubevisst *konstruerer* den offentlige debatten: En slik konstruert debatt kan gi et inntrykk av variert deltakelse og livlig debatt, mens den faktisk leder leserne i en forhåndsbestemt retning i samsvar med redaksjonelle linjer. Ved å gi *inntrykk* av at debatten er livlig, kan det føre til at redaktørenes synspunkter virker mer overbevisende for leserne enn de ellers ville vært, ifølge Page (ibid). I sin analyse av debatten om Irak-krigen på debattsidene i New York Times i 1990/1991 fant Page ut at uenighetsspekteret ikke var veldig bredt, og at tyngdepunktet for de faste kommentatorene samsvarte med synspunktene man fant i lederne (ibid: 17-42). Dette tyder ifølge Page på at nyhetsmedia, og kildene og ekspertene som de støtter seg på, til tider er uten forbindelse med vanlige borgeres verdier. Konsekvensene av dette er at profesjonelle debattanter kan ta offentlig deliberasjon i retninger som er upassende og lite hjelpsomt for borgerne flest (ibid).

3. Metoder og analysemåter

3.1 Innledning

I forrige kapittel presenterte jeg den normative teorien oppgaven bygger på. I dette kapitlet redegjør jeg for de metodiske valgene som har blitt tatt i forbindelse med oppgavens analyser og intervjuer, i tillegg til at jeg presenterer den deskriptive teorien diskursanalysen støtter seg på. Formålet med analysene var å undersøke papiravisers meningssider i lys av de normative og deskriptive teoriene. I den kvantitative innholdsanalysen undersøkte jeg hvem som deltar på meningssidene og i hvilken grad sidene er åpne for deltakere med ulik bakgrunn, både når det gjelder kjønn, etnisitet og yrke. En forutsetning for deliberativitet er at deltakere diskuterer *med* hverandre. Dette har jeg undersøkt ved å registrere hvorvidt innlegg er replikker til andre innlegg. En annen viktig forutsetning for deliberativitet er at samtalen går over tid. Av denne grunn har jeg sett på debattens lengde. I den kritiske diskursanalysen undersøker jeg graden av deliberativitet i én utvalgt debatt og ser hvordan roller konstitueres i den offentlige samtalen. I innholdsanalysen og diskursanalysen er selve medieproduktet under lupen. I intervjuene er det derimot produksjonsforholdene bak meningssidene og de redaksjonelle prosessene de har oppstått under, som er tema.

Hvorfor jeg har valgt den enkelte metode, hvordan jeg har gjennomført innsamling og analyse av de tre ulike datasettene og hvordan metodene skal svare på problemstilling og forskningsspørsmål er tema for kapitlet.

3.1.1 Metodetriangulering

For å besvare de tre forskningsspørsmålene nevnt i kapittel 1.1, har det vært nødvendig å ta i bruk ulike metoder. Fordelen ved dette er at man får belyst problemstillingen fra ulike vinkler. Med metodisk triangulering kan man kompensere for svakheter ved én metode ved å bruke flere metodiske tilnærminger (Østbye et al. 2002: 121). Kvantitativ analyse og diskursanalyse har ikke bare ulike metodeverktøy og fremgangsmåter, de skiller seg også fra hverandre epistemologisk ved å ha forskjellige virkelighetssyn. Metode forstås ofte som en fremgangsmåte for å representere noe gitt fra et eksternt ståsted. I diskursanalysen ser man ikke noen mulighet for å finne et slikt ståsted utenfor det sosiale der analytikeren kan analysere, uten selv å være implisert. Derfor fremstår dette synet på metode ikke bare som upassende for diskursanalyse, det fremstår også som generelt upassende, fordi det er urealiserbart (Neumann 2001: 15). Det er ikke slik at den materielle verden avvises som

sådan, men man hevder at det epistemologisk og metodisk er umulig å gripe ikke-sosiale verdener direkte, uavhengig av representasjoner (ibid: 37). Dette virkelighetssynet er ulikt virkelighetssynet vi finner i for eksempel kvantitative metoder. Neumann mener vi må akseptere usikkerheten som ligger i å problematisere skillet mellom virkelighet forstått som fysisk gitt virkelighet og virkelighet forstått som sosial representasjon, og underkaste de spenningene som omgir dette skillet vitenskaplig undersøkelse (ibid: 15). Ifølge Østbye et al. kan det argumenteres for at begrepsparet kvalitativ/kvantitativ først og fremst refererer til egenskaper ved dataene som samles inn og analyseres, og at de står i et komplementært, og ikke konkurrerende, forhold til hverandre (2002: 98). Selv mener jeg fordelene med å velge flere metoder i denne oppgaven, veier opp for eventuelle svakheter. Jeg mener også at den diskursanalytiske språkforståelsen er et verdifullt supplement til den kvantitative tilnærmingen, siden den bidrar med refleksivitet rundt kategoriseringer og variabelverdi-inndelinger. Den kvantitative analysen kompletterer også diskursanalysen – uavhengig av epistemologisk nivå – ved å kontekstualisere og tegne et bakteppe for barnelovsdebatten.

Målet med oppgaven er å besvare forskningsspørsmålene, som retter søkelyset mot flere aspekter ved norske avisers meningssider. På grunn av den nokså brede problemstillingen, det mangesidige metodiske opplegget, samt rammene som masteroppgavesjangeren utgjør, valgte jeg en strategi med fokus på bredde fremfor å gå i dybden på hvert av forskningsspørsmålene.

3.2 Artikkelanalyse

I den første, og største, av oppgavens to kvantitative innholdsanalyser, var analyseenheten artikkelen, og jeg ønsket å se papiravisdebatten i DB, AP og KK i et demokratiperspektiv. Målet var å besvare det første forskningsspørsmålet om deltakelse, og delvis det andre spørsmålet om deliberativitet. Dette har jeg gjort ved å finne sammenhenger og strukturer i forhold til variabler som avis, sjanger, kjønn, forfatters yrkesbakgrunn og tema, samt sett på likheter og ulikheter de tre avisene imellom. Kvantitative analyser er velegnede til å finne sammenhenger mellom variabler, – som avspeiler sammenhenger i virkeligheten (Østbye 2002: 157). Med kvantitativ innholdsanalyse menes dataregistrering og analyseteknikker som søker mot en systematisk, objektiv og kvantitativ beskrivelse av innholdet i et budskap (ibid: 215). Med objektivitet menes *ikke* at analysen er fullt ut objektiv, men derimot at betydningen av enkeltforskerens skjønn er redusert i så stor grad som mulig. Målet er intersubjektivitet, det

vil si at forskere eller kodere som går gjennom det samme materialet skal kunne komme frem til samme resultater (ibid).

3.2.1 Utvalget

Utgangspunktet for analysen var, som følge av problemstilling og forskningsspørsmål, et ønske om å si noe om hvem som deltar på avisenes debattsider, hva som debatteres og hva som utgjør en typisk avisdebatt og debatt deltaker. For å undersøke hvorvidt avisen, gjennom sine redaksjonelt ansatte, deltar i de forskjellige debattene, valgte jeg å inkludere ledere og kommentarer i utvalget, i tillegg til kronikker og debattartikler. Fokuset i analysen er likevel på debattartiklene og kronikkene.

Jeg har valgt å se på utvalgsheten – artikkelen – fra tre landsdekkende dagsaviser⁴. Disse er ikke trukket tilfeldig fra det norske 'avisuniverset', men valgt ut for å sikre variasjon i henhold til faktorer som opplagstall, avistype og politisk tradisjon (Allern 2001: 71). Jeg har valgt KK på grunn av dens nokså klare politiske profil som venstresidens avis. Både DB og AP er partinøytrale aviser nå, men var henholdsvis Venstre-avis og Høyre-avis i partipressens tid. Alle avisene har satset på debatt de siste årene, AP blant annet gjennom sin kronikkkonkurranse og DB med sitt slogan som avisen med "sterke meninger". KK er utvalgets minste avis og hadde i 2008 et opplag på ca. 12 000 (Høst: 2009). AP hadde samme år et opplag på nærmere 248 000, og er utvalgets største avis og (ibid). AP er også eneste avis som har delt inn i tre ulike debattdele: hoveddebattsidene, kulturdebatt og økonomidebatt⁵. DB hadde på sin side et opplag på rundt 123 000 i 2008 (ibid).

Universet i analysen, som er det jeg ønsker å si noe om, er meningsartiklene i papirutgavene av AP, KK og DB i 2008⁶. Siden dette er et univers bestående av mange tusen artikler har jeg valgt å se på en tidsavgrenset periode. Jeg ser på alle meningsartikler i mai 2008, som er en tilfeldig valgt måned, og på grunnlag av dette vil jeg generalisere og si noe om meningsartiklene i de tre avisene utover den utvalgte måneden. Jeg har ikke valgt en såkalt 'konstruert måned', både fordi det ville umuliggjort den supplerende analysen og fordi det er relativt liten fare for at visse deltakere eller temaer får dominere uforbeholdent mye når utvalget består av nærmere tusen innlegg. Den utvalgte måneden bestod heller ikke av noen store debatter som dominerte alle avisene, som for eksempel karikaturstriden eller Hjernevask-debatten.

⁴ I denne oppgaven bruker jeg konsekvent begrepet "artikler" som en samlebetegnelse for debattartikler, kronikker, kommentarer og ledere. Når jeg skriver spesifikt om debattartikler vil jeg alltid kalle dem *debattartikler*, ikke bare artikler.

⁵ AP har også eget leserforum om Aps journalistikk som ikke er med i utvalget.

⁶ Meningsartikler betyr i denne oppgaven debattinnlegg, kronikker, ledere og kommentarer.

Alle debattartikler, kronikker og ledere på trykk i DB, AP og KK er tatt med⁷. I tillegg er *alle* kommentarer, uavhengig av tema, på side to og tre i DB, side to og tre i KK og side to og tre i kulturbilaget i AP med. Jeg har også med alle de andre kommentarene i de tre avisene i perioden, bortsett fra sportskommentarer, kulturkommentarer, rettsakskommentarer og børskommentarer⁸. Jeg har ikke tatt med kommentarer og eventuelle debattinnlegg i helgebilagene og jeg har ikke tatt med spalter⁹. Det er hovedsaklig av hensyn til oppgavens omfang at visse spalter og kommentarer ikke inkluderes, – ikke fordi de ikke er interessante å studere.

3.2.2 Fordeler og svakheter ved metoden

Det er en rekke fordeler med innholdsanalyse. Den påvirker ikke forskningsobjektet, det er som regel enkelt å få tak i materialet og den fører til data som kan kvantifiseres (Berger 2005: 134). Svakheter ved metoden er blant annet at det er vanskelig å vite om materialet er representativt, at det ikke alltid er lett å formulere gode arbeidsdefinisjoner på temaet som studeres og at det ikke er mulig å bevise at slutningene man trekker på bakgrunn av innholdsanalysen er korrekte (ibid). Innholdsanalyser er imidlertid svært fruktbare når de inkluderer historiske eller, slik jeg gjør, komparative dimensjoner (ibid: 135).

Fordelen med å se på alle innlegg i en hel måned, er at det sikrer materialets representativitet – til en viss grad. Hvilke temaer som tas opp og hvem som deltar, avhenger både av tidsperiode og publikasjon. Det er ikke gitt at utvalget i oktober måned samme år, mai tre år tidligere eller tre andre aviser samme måned ville sett lik ut. Likevel er det mulig å si noe generelt om disse tre avisene på grunnlag av denne måneden. Generaliserbarhet henger blant annet sammen med antall enheter i utvalget (Østbye et al. 2002: 41). Det er ikke noen få store saker som dominerer debattsidene denne måneden og temaene som debatteres er svært varierte: kampfly, rasisme, ekteskapslov, biobrensel, Israel og så videre. Et likhetstrekk mellom disse debattene er at de er å finne i alle tre avisene. Mai er heller ikke så nær fellesferien som for eksempel juni, der 'agurktenking' ofte dominerer.

⁷ På DBs debattsider er det en del kortere innlegg og sitater som alle er utdrag fra lengre innlegg på avisens debattsider på nett. 82 prosent av disse er skrevet av anonyme forfattere. Ingen av disse småinnleggene er med i utvalget.

⁸ Med kulturkommentarer mener jeg kommentarer som omhandler musikk, teater, film, litteratur, tv-underholdning, arkitektur, dataspill og kulturfestivaler. Med rettsakskommentarer mener jeg kommentarene i AP merket 'I retten' og kommentarene/spaltene i KK merket 'Rett på sak'. Med børskommentar mener jeg kommentarene merket 'Børskommentar' i AP. En av variabelverdiene under 'Sjanger' var spalte. Jeg har med ti slike i utvalget, men vil ikke bruke dem i analysen.

⁹ Med spalter menes i denne sammenheng kommentarene i KK som har en fast plass i avisen en fast dag i uken, som er skrevet om det samme temaet av den samme person hver gang. Eksempler på slike er 'I god tro', 'Viten' og 'Pauli Ord'. Opprinnelig tok jeg med alle spalter som tok opp temaer som også blir tatt opp i de andre sjangrene. Det viste seg etter hvert at det var mange tvilstilfeller og at det beste ville være å ta med alle eller ingen. Siden å ta med alle ville øke utvalget betraktelig, så valgte jeg å ikke ta med noen.

Når det gjelder definisjonene av variablene og variabelverdiene som brukes, vil enhver kategorisering være preget av en viss grad av skjønn og det vil alltid være tvilstilfeller. For å redusere antall tvilstilfeller har jeg valgt variabler og variabelverdier som er relativt enkle å kode. Jeg har også gått gjennom alle tvilstilfeller med veileder, for å øke undersøkelsens reliabilitet.

3.2.3 Registrering

Registreringen av analyseenheter har foregått i statistikkprogrammet SPSS og jeg har benyttet meg av atten variabler, samt en rekke omkodede variabler. De tre første variablene består henholdsvis av artikkel-id, dato og avis. Avisvariabelen fordeler seg på tre variabelverdier: (1) *Dagbladet*; (2) *Aftenposten*; og (3) *Klassekampen*.

Sjanger

Fire sjangerverdier har blitt benyttet: (1) *Debattartikkel*; (2) *Kronikk*; (3) *Kommentar*; og (4) *Leder*. Med sjanger menes "en formidlingskode der bestemte valg av oppbygging, stil og fortellerteknikk er avstemt etter ulike typer innhold, arbeidsmetode og sosial kontekst" (Roksvold 1997: 9). Alle sjangrene i utvalget tilhører "kommentatorjournalistikken" (ibid: 10), og det er også dette begrepet jeg bruker om sjangeren i oppgaven. Jeg benytter begrepet 'meningsartikler' om artikler innenfor sjangeren. Et fellestrekk for meningsartikler er at de er relativt rimelige å produsere, og i en konkurransepreget avissamtid kan det være press for å fylle sider på en kostnadseffektiv måte (McNair 2008:118).

I kommentarjournalistikken finnes det ingen krav tilsvarende nyhetsjournalistikkens objektivitetskrav. Meningsartikler er i stedet ofte argumenterende i formen og det forventes at man fremmer sine subjektive meninger. Følger vi Habermas, kan vi si at gyldighetskravene er krav som er implisitte i meningsartikler. Det er ikke uvanlig med metadebatter i den norske offentligheten, der debatteknikker og debattregler tematiseres og kritiseres, noe som tilsier at det fins en underliggende standard som innlegg måles opp mot. Ethvert koordinert forsøk på kommunikativ deliberasjon må bygge på noen minimumsgrunnregler (Berdal 2004: 81). Dette kan være alt fra enkle regler for sitering til mer komplekse regler for hva som bør defineres som irrelevant. Det finnes ingen a priori eller universelt formulerte versjoner av slike regler. De bygger typisk nok på høflighetstradisjoner, lovmessige vurderinger og ambisjonen debattredaktøren har for å fremme en viss type debattkultur (ibid: 82).

Debattartikkel: En tekst som har blitt vurdert av avisens debattredaktør og som regel er å finne på avisens debattsider. Forfatterne av debattartiklene er sjeldent redaksjonelt

ansatte, og får som regel ikke betalt av avisa. Det er imidlertid ikke uvanlig at debattartikler og kronikker skrives på oppdrag fra en arbeidsgiver, organisasjon eller lignende. Ifølge Richardson er debattinnlegg som regel argumentative i formen og skrevet for å overtale lesere til å godta et standpunkt og gjerne også fremprovosere handling (2007: 150). En rekke faktorer spiller inn i hva som kjennetegner en debattartikkel: hva slags avis de befinner seg i, om det er en lokalavis, regionsavis eller nasjonalavis, avisas sirkulasjon, hvordan organiseringen av meningssidene er utført, om avisen er tabloid eller ikke, og så videre¹⁰. I en undersøkelse av debattinnlegg, vil også tidsperioden man ser på og avisas geografiske plassering ha innvirkning på hva som kjennetegner sjangeren.

Kronikk: Med kronikk menes tekst merket kronikk. Roppen definerer kronikk som en lengre opplysende eller resonnerende artikkel, som står på fast plass og som oftest er skrevet av noen utenfor avisa (1997: 213). Kronikkplassen sees ofte på som en av de viktigste og mest prestisjefylte talerstolene i den offentlige samtalen (ibid; Wahl-Jorgensen 2004: 64).

Kommentarer: I motsetning til debattartikler, betales som regel forfatterne av kommentarene. I utvalget er 67 prosent av kommentarene skrevet av medieansatte. Kommentarer er alltid merket slik at de skiller seg fra debattartiklene og nyhetsartiklene, for eksempel med 'Kommentar', 'Side 3', 'Fokus', 'Orientering', 'Signert' osv. Ifølge Undheim blir kommentarer brukt til argumentasjon for skribentens egne synspunkter, men prøver ikke å påvirke i samme grad som lederartikkelen. Undheim hevder også at kommentarer har flere bakgrunnsopplysninger enn lederen (1997: 138). McNair hevder på sin side at den politiske kommentaren er avhengig av projeksjonen av diskursiv autoritet for å være effektiv (2008: 113). Kommentatoren må ha tillitt, ikke bare som en troverdig kilde til korrekt informasjon, men også som en innsiktsfull analytiker og fortolker. Et tillitsforhold mellom leser og kommentator er nødvendig for at kommentarer og meningsstoff kan ha suksess i sine overtalende funksjoner (ibid). Tillit handler ikke bare om strukturell posisjon eller status, men kan også være basert på retoriske ferdigheter (ibid: 114).

Ledere: Tekster produsert av avisas egne medarbeidere hvor avisas meninger ofte kommer tydelig fram og det ofte inntas en forklarende holdning. Ifølge Undheim er ledere ofte skrevet for å påvirke leseren, og påstander blir ofte argumentert for, men sjelden dokumentert (1997: 138). Aviser snakker gjerne både på vegne av og til leserne i lederne og skaper en særegen stemme for avisa som ellers gravlegges under konvensjonene om objektiv

¹⁰ Om sammenligning av debattartikler i forskjellige typer aviser i England, se Wahl-Jorgensen 2008.

journalistikk (Wahl-Jorgensen 2008: 70). Ledere er som regel anonyme, men i visse aviser, som i KK, er de signerte.

Bildebruk i artikkel

Bruk av bilder og illustrasjoner tyder på at en artikkel anses som viktig og får redaksjonell prioritering ved at den fremheves. Jeg har derfor registrert om artikkelen er illustrert eller ikke. Jeg har ikke skilt mellom forskjellige typer illustrasjoner. Bylinebilder er ikke med.

Replikk

En forutsetning for deliberasjon er at deltakere debatterer *med* hverandre. Ikke ulikt Bennett et al. (2004: 439), har jeg sett på meningsartiklenes replikkandel som en indikasjon på deliberativitet. Replikkvariabelen utdyper og presiserer hva slags replikk det er snakk om, og består av sju replikkverdier: (1) *Replikk til spesifikk debattartikkel i samme avis*, (2) *Replikk til spesifikk kommentar i samme avis*, (3) *Replikk til spesifikk leder/nyhetsartikkel i samme avis*, (4) *Replikk til spesifikk debattartikkel i annet medium*, (5) *Replikk til spesifikk kommentar i annet medium*, (6) *Replikk til spesifikk leder/artikkel/innslag i annet medium* (replikk til bok, nettsted, film etc. regnes ikke med) og (7) *Ikke replikk til spesifikk debattartikkel/leder/artikkel*.

De aller fleste innlegg er en form for replikk til et eller annet, men for at et innlegg skal kodes som replikk, må det være svar til et spesifikt journalistisk produkt¹¹. Hvis det refereres til en spesifikk bok, film, pressemelding eller et ikke-journalistisk medium så kodes dette som (7) (*ikke replikk*), og ikke (6). Verdi (3) og (6) skiller seg litt fra de andre variabelverdiene. Der det i variabelverdiene (1), (2), (4) og (5) som oftest refereres til artikkelens argumenter og resonnementer, så refererer artiklene som har blitt kodet med variabelverdiene (3) og (6) ofte til en sak eller tema, uten å være en replikk til argumentene og resonnementene til forfatteren av artikkelen det refereres til.

Artikkelforfatter

Sju variabler er knyttet til informasjon om artikkelforfatter. En variabel er forfatterens kjønn, en sier noe om forfatterens bakgrunn, mens fire variabler spesifiserer bakgrunnsvariabelen. Med bakgrunn menes yrket/tittelen som står på trykk ved siden av navnet til artikkelforfatteren. Jeg har konsekvent registrert det som står oppført, selv om jeg i visse tilfeller har visst at personen har andre yrker i tillegg. Der det har stått flere yrker oppført, har

¹¹ Inkludert debattartikler, ledere, kommentarer og kronikker.

jeg registrert det første oppførte yrket¹². Den siste variabelen sier noe om forfatteren har minoritetsbakgrunn.

Variabelverdiene for kjønn er: (1) *Mann*, (2) *Kvinne* og (3) *Uvisst*. Artikkene av flere forfattere med ulike kjønn har blitt registrert med det kjønn det er flest av. Har det vært like mange kvinner som menn har den blitt registrert som (4) *50/50 Mann, kvinne*.

Bakgrunnsvariabelen er delt inn i åtte verdier: Den første er *Politiker og forvaltning* og inkluderer alle politikere, både med og uten verv, og offentlig forvaltning. Dette er en omkodet variabelverdi som opprinnelig bestod av tre verdier: *Politiker – minister og/eller partileder*, *Politiker – annet* og *Offentlig forvaltning*. Selv om disse tre variablene ble kodet om til én, hadde jeg likevel mulighet til å se på de hver for seg. Opprinnelig skilte jeg mellom to former for politiker for å kunne se om en avis har et elitepreg eller ikke, men i etterkant av kodingen av materialet innså jeg at det virket uoversiktlig og at det var unødvendig med så mange variabelverdier. *Politiker – annet* inkluderte medlemmer av et parti, stortingspolitikere, byrådsmedlemmer, partiets talsmenn, statssekretærer og medlemmer av partistyrer. Variabelverdien gjaldt ikke tidligere medlemmer av et parti. *Offentlig forvaltning* vil si embetsmenn i statlig forvaltning, informasjonsmedarbeidere i staten, likestillingsombud, datatilsynet og statlige direktorater. Alle som ble registrert med politikerbakgrunn, ble også registrert med en undervariabel der variabelverdiene sier noe om partitilhørighet: (1) *Rødt*, (2) *SV*, (3) *Arbeiderpartiet*, (4) *Senterpartiet*, (5) *Venstre*, (6) *KrF*, (7) *Høyre*, (8) *FrP*, (9) *Annet* og til sist (10) *flere sammen*. Denne variabelen gjorde det mulig å se hvilke partier som dominerer i de forskjellige avisene.

Forening/organisasjon omfatter ledere og talsmenn for fagforeninger, tenketanker og andre organisasjoner og har en undervariabel delt inn i seks verdier som spesifiserer hva slags organisasjon det er snakk om: (1) *Fagforening*, (2) *Bistands-, utviklings- eller miljøorganisasjon*, (3) *Arbeidsgiverorganisasjon*, (4) *Interesseorganisasjon*, (5) *Ungdomsorganisasjon* og (6) *Annet*.

Universitets- og høyskoleansatte består av vitenskaplig ansatte på universiteter og høyskoler. Variabelverdien ble delt inn i en undervariabelverdi der det ble skilt mellom fem ulike universitets- og høyskoleansatte: (1) *Professor ved universitet*, (2) *Professor ved høyskole*, (3) *Amanuensis, forsker eller lektor ved universitet*, (4) *Amanuensis, forsker, lektor ved høyskole* og til sist (5) *Annet*.

¹² Dersom det har stått oppført flere yrker og flertallet av disse falt i én yrkeskategori, har jeg valgt flertallet fremfor hva det første yrket er. Dette gjelder artiklene med forfatterne som har flere yrker, og artiklene med flere forskjellige forfattere.

Ekspert/ fagperson omfatter leger, sykepleiere, prester, meglere, filosofer, økonomer, politi, dommere, lektorer og andre med fagkompetanse på et område. Opprinnelig var politi og rettsvesen en egen variabelverdi, men siden så få artikler var skrevet av denne gruppen, ble den slått sammen med ekspertvariabelen. Alle som har blitt registrert som fagperson har også blitt kodet i en ny variabel der jeg har skilt mellom seks eksperttyper: (1) *Forskningsinstitusjon*¹³, (2) *Lege, psykiater eller psykolog*, (3) *Lærer, lektor, pedagog eller rektor*, (4) *Samfunnsviter*, som innbefatter blant annet historiker, statsviter, antropolog, sosiolog og økonom, (5) *Humanist*, inkluderer cand. philol, filosof og lignende, og til sist (6) *Annet*. Det er verd å merke seg at disse variabelverdiene skiller seg fra hverandre i hvor spesifikke de er. Variabelverdi to omfatter kun tre yrker; lege, psykiater og psykolog. Variabelverdi fire omfatter på sin side en mye større gruppe mennesker og type yrker.

Redaktører, journalister og medieansatte. I en rekke kommentarer står verken yrke eller tittel oppført, de har likevel blitt registrert i denne kategorien dersom de har avisas e-postadresse ved siden av navnet, for eksempel sverre@aftenposten.no.

Kultur omfatter forfattere, kunstnere, artister, regissører, biblioteksjefer, museumsledere, og så videre. Siden det sjelden står hva slags forfatter en person er, har også fagbokforfattere blitt innlemmet i denne kategorien.

Annet er en samlekategori for yrker og titler som ikke passer inn i kategoriene ovenfor. Eksempler på slike titler er "mor", "jøde" og næringslivsleder. Opprinnelig var leder i næringslivet en egen variabelverdi, men siden så få artikler var skrevet av denne gruppen, ble variabelverdien omkodet sammen med 'annet.'

Tomt er en samlekategori for alle artikkelforfatterne uten noen tittel på trykk. Disse personene har ofte både stilling og tittel, men så lenge dette ikke stod på trykk, ble personen registrert som tittelløs. Det kan være flere grunner til at debattartikkelforfatters yrke eller stilling ikke nevnes. Ofte er det snakk om 'mannen i gata' eller 'grasrota', det vil si debattanter som ikke uttaler seg på bakgrunn av sin kompetanse eller yrke, men som en av mange borgere, forbrukere eller avislesere. Det er et viktig deltakerdemokratisk prinsipp å inkludere vanlige borgere i det offentlige ordskiftet, og en høy andel tittelløse kan være en indikasjon på et dette er tilfellet. En annen grunn til at tittel ikke står på trykk kan være at det tas for gitt at avisas lesere vet hvem personen er.

¹³ Eksempler på slike forskningsinstitusjoner er FAFO, NUPI, SINTEF etc.

Neste variabel sier noe om navn eller bylinebilde tyder på at innleggets forfatter har minoritetsbakgrunn. Variabelen ble delt inn i fire variabelverdier: (1) *Bilde tyder på minoritetsbakgrunn*, (2) *Navn og bilde tyder på minoritetsbakgrunn*, (3) *Navn tyder på minoritetsbakgrunn (innlegg har ikke bilde)*, (4) *Navn tyder på minoritetsbakgrunn (innlegg har bilde)*. Minoritetsbakgrunn betyr i dette tilfellet at man er født eller har foreldre eller besteforeldre som er født i Asia eller Afrika. Dersom personen avbildet på bylinebildet har afrikansk eller asiatisk utseende, har artikkelen blitt kodet som enten (1) eller (2), avhengig av navnet. Dersom forfatteren av innlegget har et afrikansk eller asiatisk navn, har artikkelen blitt kodet som (2), (3) eller (4), avhengig av bilde. Denne variabelen åpner for kodingsfeil. For det første kan det tenkes at det én koder oppfatter som et asiatisk navn, oppfattes som 'norsk' av en annen. For det andre er det både mulig å hete Mohammed Ahmed uten å ha minoritetsbakgrunn og å hete Anita Kristiansen og ha minoritetsbakgrunn. Resultatene gir likevel en *indikasjon* på hvor stor andel av debatt deltakerne som har minoritetsbakgrunn, og om det er en forskjell mellom avisene.

Artikkelens tema

Temavariabelen sier først og fremst noe om hvilke temaer som debatteres. Når den kombineres med andre variabler i en multivariat analyse, er det mulig å se om avisene skiller seg fra hverandre temamessig, hvilke yrker og hvilke kjønn som skriver om hva og hvilke temaer som preges av dialogitet og hvilke som ikke gjør det. Siden en artikkel ofte handler om flere forhold, har jeg valgt å operere med to temavariabler, med de samme variabelverdiene. Dersom det ikke har vært noe klart andretema, har jeg latt det stå tomt. Det samme har jeg gjort hvis det har vært mange undertemaer der ingen har vært mer fremtredende enn andre. I mange av tilfellene er førstetema og andretema like fremtredende, og i disse tilfellene har det vært litt tilfeldig hvem som har blitt kodet som hva. Dette er en av svakhetene ved å ha flere temavariabler, men jeg har likevel valgt å ha det slik, da jeg ville mistet forholdsvis mye informasjon om innholdet i artiklene ved kun å registrere ett tema.

TEMAMATRISJE	
Variabelverdier	Definisjon
(1) Nasjonal politikk og politiske partier*	<i>Partiene og ungd.org., Stortinget, fylkestingene etc.</i>
(2) Arbeid og fagorganisering	<i>Artikler som omhandler arbeid, inkl. streik og arbeidsinnvandring</i>
(3) Økonomi og næringsliv	<i>Om pensjonsfond, skatter, korrupsjon, priser, finans etc.</i>
(4) Helse (psykisk og fysisk)	<i>Artikler om sykehotell, psykiatridebatt, gener, abort og lignende.</i>
(5) Utdanning	<i>Om grunnskole, høyere utdanning, akademia osv.</i>
(6) Familie, barn og kjønn**	<i>Om barnelov, ekteskapslov, adopsjon osv.</i>
(7) Olje og energi	<i>Om biobrensel, Norge som oljenasjon, oljesøl, oljeutvinning etc.</i>
(8) Klima / miljø	<i>Om klimaforskning, snegler, global oppvarming osv.</i>
(9) Innvandring og integrering	<i>Inkl. asyldebatt, rasismedebatt, om minoriteter, kulturel relativisme</i>
(10) Militæret / forsvaret	<i>Omfatter kampflydebatten og artikler om klasevåpen, NATO osv.</i>
(11) Kriminalitet og rettsvesen	<i>Om kriminalomsorg, Staff, politiattester osv.</i>
(12) Landbruk og havbruk, mat og drikke	<i>Om landbruksoppgjøret, matvarekrise, oppdrettslaks, biobrensel,</i>
(13) Historie	<i>Artikler om Hamsun, 2. verdenskrig, osv.</i>
(14) Religion	<i>Om jøder, muslimer, statskirken, biskopvalg</i>
(15) Trafikksikkerhet og ulykker	<i>Artikler om trafikkulykker og sikkerhet</i>
(16) Kultur, sport og språk**	<i>Kunst, museer, bibliotek, spill, arkitektur, Nynorsk, ordbøker etc</i>
(17) Media, ytringsfrihet, demokrati og menneskerettigheter**	<i>Om bl.a. ytringsfrihetsdebatten, journalistikk, fjernsynstilbud etc.</i>
(18) Internasjonale forhold*	<i>Alle artikler som omhandler andre land enn Norge, og om bistand</i> <i>Artikler som omhandler temaer som passer inn i variabelverdiene ovenfor, slik som: vitenskap, dyrevern, rusomsorg, romfart, bolig, eldreomsorg, bygging i strandsonene, Svalbard, fattigdom og sosialhjelp, teknologi</i>
(19) Annet**	

* = har undervariabel; ** = omkodet variabelverdi

To av variabelverdiene til temavariabelen, nasjonal politikk og internasjonale forhold, har undervariabler. I undervariabelen til nasjonal politikk registreres partiet som nevnes i artikkelen: (1) *Rødt* (2) *SV*, (3) *Ap*, (4) *Sp*, (5) *Venstre*, (6) *Krf*, (7) *Høyre*, (8) *Frp*, (9) *Annet* og til slutt (10) *flere sammen*¹⁴. Undervariabelen til variabelverdien internasjonale forhold, deles inn i seks nye variabelverdier for å spesifisere innholdet: (1) *Europa*, (2) *Amerika*, (3) *Afrika*, (4) *Midtøsten (Den arabiske peninsula)*, (5) *Asia*, og til sist (6) *Utenriks generelt*.

Artikkelens størrelse

Til slutt har jeg registrert artikkelens størrelse og skilt mellom liten og stor¹⁵. Ved å inkludere denne variabelen er det mulig i en multivariat analyse å sette variabler som kjønn og bakgrunn opp i mot størrelse. Er det flest menn eller kvinner som kommer til orde i de aller minste artiklene? Og hvilke yrker får mest plass?

¹⁴ Hvis en politiker nevnes, men ikke partiet, vil likevel partiet den politiker er fra registreres. Skriver en FrP-politiker en debattartikkel som er en kritikk av SV sin politikk, så kodes den som 2, og ikke som 10 (selv om han/hun nevner FrPs politikk). Jeg har valgt å gjøre det på denne måten for å unngå at for mange artikler havner i Annet-kategorien.

¹⁵ Med liten menes: I DB: Leder under 100mm (90mm i bredden) og debattartikkel under 180mm (46mm i bredden). I AP: alle debattinnlegg med blå bakgrunn og ca. 40mm i bredden. I KK: Debattartikler under 150mm (55mm i bredden).

3.2.4 Artikkelanalyse, to år senere

For å se etter endringer i de viktigste variablene, foretok jeg en tilsvarende, men forenklet analyse i 2010. Siden det er tenkelig at mye har forandret seg på to år, foretok jeg en ny analyse av én uke i mai 2010. I denne analysen undersøkte jeg alle meningsartiklene i de tre avisene og benyttet meg av sju variabler: (1) *Dato*, (2) *Avis*, (3) *Kjønn*, (4) *Sjanger*, (5) *Bilde*, (6) *Størrelse*, og til sist (7) *Minoritetsbakgrunn*. Analyseenheten var artikkelen, og alt ble registrert i SPSS.

3.3 Debattanalysen

Som nevnt i forrige kapittel kjennetegnes deliberasjon ideelt sett av at deltakerne er villige til å revurdere preferanser i lys av diskusjon, ny informasjon og påstander fremlagt av andre deltakere. Dette forutsetter at debatten består av flere innlegg og at den går over tid. I de kvantitative innholdsanalysene beskrevet ovenfor er analyseenheten artikkelen. Jeg har også foretatt en mindre analyse der debatten har vært analyseenheten. Analysen er basert på det samme utvalget som i analysen over. Med debatt menes her en eller flere artikler som omhandler det samme temaet. Hvert tema ble registrert som en debatt, uten noen overordnede temakategorier. I stedet for den nokså brede temakategorien utenriks, ble Israel-debatten, debatten om primærvalgene i USA og Burma-debatten registrert hver for seg. Noen av debattene består av artikler som er replikker til andre artikler og kan derfor sies å være et vekselspill mellom deltakerne. Andre debatter består kun av artikler som handler om det samme temaet, uten å være replikker til andre artikler.

Registrering

Registrering av analyseenhetene har foregått i Excel og SPSS. Først ble alle debattene registrert i Excel, avis for avis, inkludert hvor mange artikler hver debatt bestod av og hvilken sjanger artiklene var. Tallene fra Excel ble deretter overført til SPSS, der jeg benyttet fem variabler samt noen omkodede variabler.

Antall artikler

Denne variabelen sier hvor mange artikler hver debatt består av. Antallet artikler i en debatt avhenger av hva som regnes som en debatt, hvordan artiklene telles og selvsagt hvor lang periode utvalget er hentet fra. Hvert nye tema ble kodet som en ny debatt, uavhengig av hvor mange innlegg debatten bestod av. Dette innebar at innlegg som var alene om å handle om et bestemt tema, også ble kodet som en debatt. Her vil nok flere innvende at det ikke kan kalles debatt dersom den kun består av ett innlegg. Én definisjon på debatt er et ”ordskifte mellom

flere personer som hver håper å vinne frem med sin oppfatning”¹⁶. Etter denne definisjonen kan ikke et enkeltinnlegg være en debatt. Jeg har likevel valgt å kalle enkeltinnlegg for debatter i nettopp denne analysen av flere grunner (og til tross for at de ikke kan være et ordskifte mellom flere personer): (1) for å inkludere enkeltinnleggene, som utgjør en stor del av utvalget og som det er interessant å se nærmere på; (2) fordi dette var mest hensiktsmessig i forhold til denne spesifikke variabelen – altså ikke fordi dette er den mest korrekte generelle definisjonen på debatt; (3) fordi de enkeltstående innleggene er *debattinnlegg* på *debattsider*, er stort sett debatterende i formen, og som regel forholder seg til andre personers ytringer og ideer, både faktiske og hypotetiske; og til slutt (4) fordi det er mulig at enkeltinnlegg frambringer debatt som ikke er synlig i utvalget, – blant avisleserne, i andre nyhetssjangere eller utenfor den tidsavgrensede perioden. I analysen ser jeg på debattene bestående av flere artikler og det jeg kaller ”ettinnleggsdebattene” hver for seg.

Jeg har kodet debatter på lavest mulig nivå, uten overordnede temakategorier. Debatten om sosial dumping ble for eksempel registrert som en egen debatt og ikke kodet som å tilhøre debatten om arbeidsinnvandring. Det kan argumenteres for at disse to debattene tar for seg det samme temaet og burde kodes som én debatt, men siden debatten om sosial dumping kjennetegnes ved at den tar for seg fenomenet sosial dumping spesifikt, og ikke arbeidsinnvandring generelt, har den blitt kodet for seg selv. Både KK og AP hadde debatt om sosial dumping i mai 2008, men selv om de handlet om samme tema ble de kodet som to forskjellige debatter, siden debattene ble kodet avis for avis.

Variabelen ble i tillegg omkodet til kun å bestå av to variabelverdier: (1) *Ett innlegg* og (2) *Flere enn ett innlegg*.

Debattens sjangere

I hvilken grad foregår debattene på tvers av sjangere? I denne variabelen har jeg registrert hva slags sjangere de forskjellige debattene har bestått av: (1) *Kun debattartikler*, (2) *Kun kronikker*, (3) *Kun kommentarer*, (4) *Kun ledere*, (5) *Kun debattartikler og kronikker*, (6) *Kun kommentarer og ledere*, (7) *Annet*. Det er altså kun de debattene som har blitt registrert som (7) annet, som består av debatter som inkluderer både debattartikkel/ kronikk og kommentar/ leder.

¹⁶ <http://www.ordnett.no> 14.08.10

Debattens tema

Denne variabelen sier noe om temaet for debatten, og jeg har brukt de samme variabelverdiene som temavariabelen i forrige analyse. Temavariabelen gjorde det mulig å se etter sammenhenger mellom debattens tema og antall artikler i en debatt. Siden det er såpass mange temakategorier, og utvalget kun er hentet fra én måned, vil det likevel være vanskelig å si noe sikkert om denne sammenhengen.

Avis

Avisvariabelen forteller om hvilken avis debatten forgikk i, og fordeler seg på tre variabelverdier: (1) *Dagbladet*, (2) *Aftenposten* og (3) *Klassekampen*.

Dager

Med denne variabelen har jeg registrert hvor mange dager debatten løper over, alt fra én til tretti dager.

Uke i utvalgsperiode

Denne variabelen er delt inn i fire variabelverdier, en for hver av ukene i utvalgsperioden, og sier i hvilken av ukene debatten har sitt første innlegg.

3.4 Kritisk diskursanalyse

[D]iscourse analysis (...) does not reveal the universality of meaning, but brings to light the action of imposed scarcity, with a fundamental power of affirmation. Scarcity and affirmation; ultimately scarcity *of* affirmation, and not the continuous generosity of meaning, and not the monarchy of the signifier.

Michel Foucault 1981 [1970]: 73

I motsetning til de *normative* deliberasjonsteoriene nevnt i forrige kapittel, er teoriene knyttet til diskursanalyse i hovedsak *deskriptive*. Nedenfor presenterer jeg det diskursteoretiske rammeverket som er grunnlaget for diskursanalysen i kapittel seks. Deretter operasjonaliserer jeg dette for praktisk bruk i analysen. Begrepet diskurs refererer til muligheten meningsdannelsesressurser som språk og bilder har til å konstituere sosial virkelighet, ulike typer kunnskap og identitet innenfor spesifikke sosiale kontekster og maktrelasjoner (Stuart Hall, omtalt i Chouliaraki 2008: 674). Diskursbegrepet kan defineres på flere måter og blir brukt i ulike sammenhenger. Selv forstår jeg diskurs som et sosialt konstruert betydningssystem (Jørgensen og Phillips 1999: 28). I en diskursanalyse er ikke forskningsobjektet den rene materie, men derimot representasjonene av den og konteksten representasjonene inngår i, anvendes innenfor og er med på å definere (Neumann 2001: 37).

En av de grunnleggende påstandene til den franske poststrukturalisten Michel Foucault er at diskurser oppretter et konstituerende forhold mellom mening og makt i sosiale forhold (omtalt i Chouliaraki 2002: 84):

Every move to signification comes about from a position of power – power both structuring and structured by the social positions available in a practice. And every move to signification makes a claim to truth precisely from that power position that enunciates it – this is not the ‘truth’, but always a truth effect, a truth that seeks to re-constitute and re-establish power through meaning.

Chouliaraki 2002: 84

Denne posisjonen har ifølge Chouliaraki epistemologiske implikasjoner, både fordi studiet av meningsdannelse blir viktig på grunn av at meningsdannelsens logikk pålegges det sosiales logikk, og fordi studiet av makt blir til studiet av de sosiale betingelsene som muliggjør meningsdannelse (ibid). Kritisk diskursanalyse (CDA) hviler på det konstruktivistiske synet på språk og tekst som sosialsemiotisk. Ifølge dette synet er tre store prosesser alltid i spill i semiotiske praksiser: virkelighetskonstruksjon, utspillelsen av sosiale relasjoner og identiteter, samt konstruksjonen av selve teksten, respektivt språkets ideasjonelle, mellom-personlige og tekstuelle metafunksjoner (ibid: 105). Hågvær forklarer disse funksjonene med at vi gjennom språket henholdsvis setter ord på og gir mening til verden omkring oss, etablerer og opprettholder sosiale relasjoner språkbrukerne imellom samt skaper kommuniserende tekster (2004: 23). Den tekstuelle metafunksjonen, tekstproduksjon, er dét aspektet i sosiale praksiser som er spesifikt semiotisk; folk tar kun del i virkeligheten og involverer seg med hverandre, semiotisk, gjennom tekstproduksjon (Chouliaraki 2005: 277-278). På denne måten har tekst, som for eksempel medietekster, en privilegert posisjon i det metodologiske apparatet til CDA, fordi tekst bidrar med en link mellom konkrete meningsdannelsesprosesser (inkludert identitetskonstruksjon) og vilkårene for ulike muligheter (den diskursive horisonten) som meningsdannelse bygger på. CDA behandler teksters visuelle og lingvistiske ressurser som subtile indikatorer om kampen om sannhet, og om de sosiale posisjoner hvorfra sannhet kan sies (ibid).

Ifølge Chouliaraki er det en nær forbindelse mellom sannhetspolitikk og det demokratiske potensialet til en debatt. Hvis sannhetspolitikken autoriserer meningshorisonten der temaet for debatten blir forstått, er det ved å vurdere konturene til denne horisonten, hva den inkluderer og ekskluderer som mulig kunnskap, at vi også vurderer debattens kapasitet til å utsette temaet for rasjonell kritikk, ved å åpne opp for granskning av partiskheten ved all relevant kunnskap, uavhengig av dens status eller makt (ibid).

Diskursteorien til Ernesto Laclau og Chantal Mouffe tar utgangspunkt i det post-strukturalistiske poenget om at diskursen konstruerer den sosiale verden i betydninger, som aldri kan låses fast på grunn av språkets grunnleggende ustabilitet. Ingen diskurs er en fastsatt enhet; diskursen omformes i stedet bestandig i kontakten med andre diskurser. Derfor er nøkkelordet i teorien diskursiv kamp (omtalt i Jørgensen og Phillips 1999: 13). Dette er relevant når vi undersøker avisers debattsider fordi det sier noe om hva som står på spill i en debatt: Det er snakk om noe mer enn å ha de 'beste' argumentene, – det er også en kamp mellom ulike virkelighetsforståelser, mellom ulike diskurser og om hvordan begreper skal forstås. Ulike diskurser, som hver for seg representerer en bestemt måte å snakke om og oppfatte den sosiale verden på, kjemper hele tiden mot hverandre for å oppnå hegemoni, altså for å låse fast språkets betydninger på sin egen måte og underlegge diskursen et forankringspunkt (ibid). Politikk er kampen om å få til en slik diskursiv stabilisering, der likt og ulikt forankres i tilsynelatende stabil orden. Hegemoniet må imidlertid hele tiden opprettholdes for ikke å gå i oppløsning. Den bevegelsen i det sosiale som gjør hegemoniet mulig og vel også nødvendig, medfører at hegemoniet ikke kan være stabilt over tid. Det politiske tar med andre ord aldri slutt. Dette har en rekke konsekvenser, for eksempel må ikke utopier tenkes som stabile strukturer, slik de gjennomgående blir i vestlig tradisjon, men snarere som innspill til prosesser. Dette flytende aspektet ved meningsdannelsen er for Laclau også sentralt for definisjonen av diskurs – som en desentralisert struktur der mening kontinuerlig forhandles og konstrueres (ibid; Neumann 2001: 65).

Ifølge Fairclough har visse sosiale identiteter (for eksempel kvinner, lesbiske, etniske grupper og så videre) de siste åra blitt mer fremtredene og uttalte. Et tema for forskning på det sosiale er hvordan det enkeltstående, det være seg identiteter, interesser eller representasjoner, blir representert som noe universelt. Dette spørsmålet kan ifølge Fairclough vinkles som å handle om hegemoni – av etableringen, opprettholdelsen og bestridelsen av den sosiale dominansen til visse grupper: oppnåelsen av hegemoni innebærer å oppnå en grad av suksess i å fremstille visse enkeltheter som universelle. Siden dette til dels er en tekstlig prestasjon, kan tekstanalyse bidra til å forsterke forskning på dette feltet (Fairclough 2003: 40).

3.4.1 Kritisk diskursanalyse av offentligheten

I sin artikkel "*Democracy and the Public Sphere in Critical Research on Discourse*" hevder Fairclough at offentligheten bør være i sentrum for kritisk sosial forskning på politikk (1999: 64). Kritisk diskursanalyse kan bidra med en sosialt vinklet forståelse av offentlig dialog, og

det sentrale spørsmålet er hvilke diskursive praksiser og hvilke former for dialog som er tilgjengelig for deliberasjon (ibid: 65). Fairclough foreslår fem analytiske fokusområder for studiet av den offentlige samtalen (ibid: 69). Siden dette er en av få artikler som tar for seg hvordan diskursanalyse kan brukes i studiet av offentligheten, vil jeg kort gjøre rede for de ulike punktene nedenfor. Jeg vil også presisere hvilke av punktene jeg konsentrerer meg om i analysen.

Det første fokusområdet innebærer blant annet å identifisere komponenter som virker regulerende på ordskiftet, samt å registrere hvilke diskurser, temaer og stemmer som er inkludert. Ifølge Fairclough innebærer effektiv offentlig dialog en regulativ praksis som i størst mulig grad er åpen for ulike diskurser og temaer, det han kaller en lav grad av isolering mellom kategoriene, og en solidarisk forvaltet kontroll av interaksjonen (ibid). I diskursanalysen i kapittel seks ser jeg på hvilke stemmer som er inkludert i barnelovsdebatten, hva som tematiseres og hva som *ikke* tematiseres. Det andre fokusområdet går ut på hvordan individuelle og kollektive identiteter, sosiale relasjoner og kunnskap kollektivt konstitueres i dialog (ibid: 70). Det er særlig dette punktet jeg tar for meg i diskursanalysen, der jeg undersøker hvordan roller konstitueres i barnelovsdebatten. Hvordan menneskers identiteter (både kollektive og individuelle) er et resultat av kontigente diskursive prosesser, er forøvrig også tema for Laclau og Mouffes diskursteori, og en del av den nevnte 'diskursive kampen' (omtalt i Jørgensen og Phillips 1999: 41). Jeg kommer inn på hvordan dette punktet operasjonaliseres i analysen i kapittel 3.4.7. Faircloughs tredje fokusområde dreier seg om hvordan ulike offentligheter er i kontakt med hverandre, og hvordan diskursive praksiser tilegner seg andre diskursive praksiser (1999: 70). Habermas skiller for eksempel mellom tre ulike typer offentligheter: episodiske (for eksempel i kaffehus, på gata), sporadiske (teaterforestillinger, partikongresser) og abstrakte (lyttere, lesere og seere brakt sammen gjennom massemedia) (1996: 374). Det tredje fokusområdet er ifølge Fairclough spesielt relevant i forhold til de abstrakte offentlighetene (1999: 70). Fairclough ønsker å rette oppmerksomhet mot forandringene, reduseringene og de ideologiske tilegnelsene diskursive praksiser i offentligheten gjennomgår. Dersom for eksempel en sosial bevegelse ønsker å spre et budskap gjennom fjernsynet, er dette en tilgang og et privilegium som koster, siden budskapet må tilpasses fjernsynsmediets diskursive praksiser. I analysen i kapittel seks ser jeg på avisdebatten som diskursiv praksis. Det fjerde fokusområdet angår blant annet hvordan diskurs er et av flere momenter i den sosiale prosessen, i likhet med blant annet makt, sosiale relasjoner, institusjoner og verdier. Diskurs er både internalisert i de andre momentene og

internaliserer dem (ibid: 71). Denne diskursforståelsen skiller seg fra blant annet Laclau og Mouffe, som i motsetning til Fairclough ikke skiller mellom diskursive og ikke-diskursive fenomener (omtalt i Jørgensen og Phillips 1999: 41). Det siste fokusområdet Fairclough nevner handler om å spesifisere hvordan ulike typer offentligheter er lokalisert innenfor diskurssystemer. Kritisk diskursanalyse kan vise hvordan offentlighetens diskursive praksiser er spredd over et komplekst nettverk med ulike diskursive praksiser (1999: 72). Overfører vi det siste punktet til den norske avisvirkeligheten, kan vi si at nyhetsjournalistikken, kommentarjournalistikken og tegneseriesjangeren er tre forskjellige diskursive praksiser vi finner i aviser, som hver og en fastsetter relasjoner, representerer ulike offentligheter både i og utenfor avisa og er lenket sammen i et intertekstuellet nettverk. Av hensyn til oppgavens omfang er ikke de tre siste momentene en del av min analyse.

3.4.2 Doxa

What is 'said' in a text is 'said' against a background of what is 'unsaid', but taken as a given.

Fairclough 2003: 40

Ifølge Pierre Bourdieu representerer doxa en form for kunnskap som er historisk situert og kodifisert i henhold til etablerte strukturer (omtalt i Slaatta 2002: 104). Virkeligheten som konstitueres gjennom doksisk erfaring og kunnskap fremstår som selvsagt og naturlig, noe som gjør at doxa fremstår som usynliggjort. Det som usynliggjøres er den sosiale orden omgjort til en symbolsk orden i form av kategorier, språk, hverdagslig kunnskap, dagligdage forventninger til fremtiden osv. Doxa forholder seg til diskurs ved å være det som ikke tematiseres, ikke debatteres og det som faller utenom det som er verd å debattere (ibid). Hva som er doxa i en debatt kan si noe om hva deltakerne må være enige om for at en debatt på debattsidene skal kunne finne sted og hvilke premisser man må godta for å kunne delta.

Skal man analysere hvordan argumenter forsvares i spesifikke tilfeller og hvordan nye terreng for politisk handling etableres, kan toposkonseptet være nyttig (Grue 2009). En topos er både et sted for felles kunnskap og hjemmel som kan påkalles i diskursanalyse. I CDA har topos blitt utviklet med vekt på hjemmelaspektet, og blir beskrevet som å knytte det bestemte argumentet med leserens bakgrunnskunnskap (ibid). Ruth Wodak, en av de sentrale skikkelsene innen kritisk diskursanalyse, presenterer topisk analyse som en måte å oppdage et arguments skjulte premisser ved å påvise hvordan toposen knytter argumentet med dets konklusjon og således berettiger overgangen fra argumentet, eller argumentene, til konklusjonen. En topos er det som forsvarer en argumentasjonsrekke, men krever mindre

forsvaring selv siden den er forankret i felles holdninger eller doxa. Topoi er sterkere knyttet til konsepter enn til ord (ibid). Hvorvidt Sokrates under visse omstendigheter betraktes som en person, en greker, en borger eller en voksen er ikke gitt ut fra selve tilfellet. Det blir bestemt av retoren. Der logikk handler om gyldige relasjoner og konklusjoner, handler topikk om å velge det mest overbevisende perspektivet (Jonas Gabrielsen, omtalt i Grue 2009). Nedenfor, i del 3.4.5, viser jeg hvordan disse begrepene blir brukt i analysen i kapittel seks.

3.4.3 Operasjonalisering

I denne delen av metodekapitlet gjør jeg rede for operasjonaliseringen av det diskursteoretiske rammeverket for den praktiske bruken i analysen. Diskursanalyse er som enhver tekstanalyse uunngåelig selektiv: Man velger å spørre visse spørsmål angående sosiale tilfeller og tekster, og velger bort andre mulige spørsmål (Fairclough 2003: 14). Det er ikke uvanlig å bruke diskursanalyse i forskning på debatt, men som regel er temaet for debatten også temaet for oppgaven, og analysene går ofte først og fremst ut på å identifisere og kategorisere diskurser og/eller kartlegge diskursive endringer over tid. En analyse av diskursive endringer i synet på mors, fars og barns roller og behov ved samlivsbrudd, og hvordan de kom til uttrykk i debatter rundt barneloven, hadde utvilsomt vært et spennende forskningsobjekt, – i en annen oppgave. Hovedfokuset i denne oppgaven har imidlertid ikke vært på barnelovens diskurser, men derimot på meningssidenes demokratiske potensial og konstituering av roller i debatten. Siden utgangspunktet for analysen delvis skiller seg fra andre lignende debattanalyser, gjør også det metodiske opplegget det. Jeg har tatt utgangspunkt i oppgavens problemstilling og sett nærmere på én utvalgt debatt i en tredelt analyse: Først så jeg på debattens deliberativitet, blant annet ved å påvise debattens doxa og analysere debattens topoi. Del to dreier seg om hvilket metanivå debatten plasserer seg på og til sist vurderte jeg hvorvidt roller ble konstituert i debatten.

Avgrensning

Av hensyn til oppgavens omfang sier jeg lite om hvordan produksjonsforhold, sjangere og format kan ha innvirkning på tekstskapingen i de tre avisene. Av samme grunn vier jeg liten plass til avisenes bildebruk og layout.

3.4.4 Utvalg

Siden hensikten med diskursanalysen var å undersøke meningssidene i et demokrati-perspektiv, si noe utover det vi får vite i den kvantitative innholdsanalysen, samt se nærmere på konstituering av roller, var det naturlig å velge én debatt for analyse. Utvalgsriteriene var

at debatten burde bestå av en god del artikler, slik at det var noe å analysere, og den burde pågå i alle tre avisene, slik at det var mulig å sammenligne. På grunnlag av dette valgte jeg barnelovsdebatten, som handlet om forslag til endringer av barneloven på punkter som flytting innenlands, foreldreansvar og samvær, og som i mai 2008 bestod av tjue meningsartikler i de tre avisene. Debatten er et interessant analyseobjekt både fordi den består av ulike innspill til utformingen av en lovtekst, som i likhet med debattinnlegg er konstituerende for diskursive strukturer, og fordi denne lovteksten vil ha konsekvenser for et stort antall mennesker i Norge. Ifølge Rasmussen kan lovene ikke formes på rettferdig måte uten fri og åpen debatt (2001: 66).

Diskursanalyse innebærer ofte en detaljert analyse av noen få utvalgte tekster. Fairclough foreslår å velge ut disse tekstene basert på forberedende undersøkelser av korpuset (1992: 230). Mine forberedende undersøkelser av korpuset bestod blant annet av å lese gjennom alle artiklene flere ganger for å se etter hva som tematiseres og hva som *ikke* tematiseres, samt fremtredende og gjentatte retoriske posisjoner. På grunnlag av dette valgte jeg ut tre artikler for nærmere analyser. 'Retorisk posisjon' er i hovedsak en analytisk kategori som sier noe om hvordan innlegget er posisjonert i debatten. Retorikk handler blant annet om å formulere seg slik at man får tilhengere og støtte. I diskursanalysen viser jeg hvordan debattinnleggene konstruerer ulike virkelighetssyn, og avdekker hvilke retoriske strategier som brukes for å oppnå dette.

3.4.5 Deliberativitet og doxa

I forrige kapittel så vi hvordan de normative deliberasjonsteoriene forfekter debatt som kjennetegnes av deltakere som er villige til å revurdere preferanser i lys av ny informasjon og påstander fremlagt av andre deltakere (Chambers 2003: 309). I en analyse av større skala enn denne, ville det ha vært interessant å systematisk undersøke i hvilken grad og hvordan et stort antall innlegg anerkjenner, innlemmer og motbeviser andres argumenter, og forsvarer egne. Poenget med denne analysen var imidlertid ikke å stemple enkeltinnlegg med enten 'høy grad av deliberativitet' eller 'lav grad av deliberativitet'. Når jeg undersøker 'deliberativitet' dreier det seg ikke om å rangere ideers innhold, men derimot å vise til de diskursive midlene som de styrkes av. Jeg ønsket i analysen å trekke frem og synliggjøre visse diskursive midler som har innvirkning på deliberativitetsgraden. Mer spesifikt ble dette gjort ved å kombinere analysen av debattens deliberativitet med doxa- og toposbegrepene: Først påviste jeg debattens doxa. Doxa er på mange måter det motsatte av det deliberasjonsteoriene forfekter: Doxa tas for gitt

og diskuteres derfor ikke, deliberasjon er derimot knyttet til hvor uttømmende eller omfattende strømmen av argumenter og meninger er. Dersom noe verken har blitt tematisert eller diskutert, som er definisjonen på doxa, kan det heller ikke sies å ha vært omfattende diskutert og begrunnet i henhold til deliberative normative teorier¹⁷. Doxa på tvers av retoriske posisjoner kan gi en indikasjon på hvilke premisser deltakere må godta for å kunne være med i debatten. Ved å analysere debattens topoi viste jeg hvordan toposen knytter argumentet med dets konklusjon.

3.4.6 Metanivå

En debatts metanivå sier noe om hvilket nivå diskusjonen befinner seg på. Det er mange måter å dele inn i nivåer på. Selv har jeg delt inn i tre nivåer som ikke er gjensidig utelukkende: saksdebatt, persondebatt og metadebatt. Debattering av sak er det som i teorien er mest sammenfallende med deliberative normer. Det er likevel fullt mulig å diskutere sak, uten at det er samme sak som de andre deltakere debatterer. En saksdebatt kan også handle om person, for eksempel om Barack Obama og hans lederegenskaper. Persondebatter kjennetegnes av at det er egenskaper ved personer eller grupper mennesker som står i fokus og ikke argumentene deres. Metadebatter, eller debattinnlegg om debatten, dreier seg ofte om hva fokuset i debatten av ulike grunner bør være. Artikler tilhørende dette nivået diskuterer ofte andres debatteknikker og bedømmer hvorvidt de er redelige/uredelige. Jens E. Kjeldsen sammenligner metadebatter med et spill med regler, som fotball eller ludo. Man spiller bare spillet inntil noen reiser spørsmålet om det er utført riktig. Da begynner man å diskutere reglene (omtalt i Meland 2010).

3.4.7 Konstituering av roller

Ifølge Jørgensen og Phillips må gruppedannelse anses som redusering av muligheter. Mennesker konstitueres i grupper ved at visse identitetsmuligheter fremheves som relevante og andre ignoreres (1999: 51). Ifølge diskursteorien er det først når noen taler til en gruppe eller på vegne av en gruppe, at gruppen konstitueres. Gruppedannelse inngår også i kampen om hvordan samfunnet skal forstås (ibid: 53). En diskursanalyse av diskursive og politiske identitetsprosesser kan, ifølge Jørgensen og Phillips, rette søkelyset mot artikuleringer som konstituerer bestemte grupper gjennom representasjon, og samtidig undersøke hvilke samfunnssyn som impliseres (ibid: 54). I nærlesningen av barnelovsdebatten ønsket jeg å

¹⁷ Deliberasjonsteoriene står ikke for et syn der *alt* skal diskuteres og idealet er ikke at hvert ord og hver formulering skal dekonstrueres. Sentrale begreper og ideer som det er strid om hva betyr er det imidlertid svært viktig å debattere.

identifisere de mest fremtredende posisjonene i debattens diskursive struktur. Det viste seg at det særlig var tre slike posisjoner som stakk seg fram: Mannen, kvinnen og barnet. Likheten mellom disse posisjonene, som jeg har kalt retoriske posisjoner, er at de har et offerperspektiv. Av denne grunn fokuserer jeg særskilt på offeridentiteten i analysen av barnlovsdebatten.

3.5 Kvalitative intervjuer

Som et supplement til den kvantitative innholdsanalysen og til diskursanalysen har jeg foretatt intervjuer av debattredaktørene i de tre avisene: Knut Olav Åmås i AP, Marte Michelet i DB og Hilde Reinertsen i KK¹⁸. I innholdsanalysen og diskursanalysen så jeg på selve medieproduktet, mens jeg i intervjuene var interessert i lære noe om produksjonsforholdene bak debattsidene, med særlig fokus på hvordan innlegg velges ut og hvorvidt de er opptatt av deltakermangfold. Jeg benyttet meg av såkalte semistrukturerte intervjuer med en forhåndsskreven intervjuguide der det var åpent for både omrokering av rekkefølgen på spørsmålene og for oppfølgingsspørsmål. Med unntak av Reinertsen i KK, som ble intervjuet på en kafé på Blindern, ble intervjuene gjennomført på intervjuobjektens arbeidsplass i løpet av april og mai 2010. Alle intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert kort tid etter. Siden utvalget i den kvantitative analysen stammer fra mai 2008, og intervjuene ble gjennomført to år senere, er kun Åmås debattredaktør i hele perioden. I mai 2008 var Ali Esbati og Simen Ekern debattredaktører i henholdsvis KK og DB. Siden spørsmålene i intervjuene er av såpass generell art, og ikke dreier seg spesifikt om utvalgsperioden eller barnelovsdebatten, valgte jeg å snakke med sittende debattredaktører i stedet for de forhenværende redaktørene¹⁹.

¹⁸ Siden intervjuene *ikke* dreier seg om barnelovsdebatten er de ikke *en del* av diskursanalysen.

¹⁹ Intervjuet med Reinertsen foregikk den 4. mai 2010. Hun hadde sin siste arbeidsdag som debattredaktør i KK den 30. april 2010.

4. Tallenes tale: kvantitative resultater

Public deliberation is predicated on the competition between as well as the exchange of ideas in a society-wide forum. In modern democracies, the mass media are the only communicative setting that permanently provides public deliberation on such a wide scale. Mediated public deliberation must be competitive so as to ensure that citizens have an opportunity to choose between alternative options and thus to materially exercise their right to freedom of opinion.

Hartmut Wessler 2008: 1

Tar vi utgangspunkt i sitatet over, er viktige spørsmål ifølge Wessler: Hvem delibarerer? Representerer talerne i media en stor variasjon i ideer og synspunkter? Er visse posisjoner i en debatt så dominante at de fleste eller mange andre synspunkter marginaliseres? Ifølge Wessler, er komposisjonen av de samlede talerne i massemedia – sett ut fra deres sosiale bakgrunn og interesser, i tillegg til deres relative vekt i konkurransen – den sentrale målestokken i vurderingen av offentlig deliberasjon (ibid). En undersøkelse fra 2008 viser at tjue prosent av den norske befolkningen har skrevet leserbrev (Skogerbø og Winswold 2008: 43). Det er særskilt tre aspekter ved meningssidene jeg konsentrerer meg om i denne oppgaven: deltakerne, delibektivitet og konstituering av roller. Når jeg presenterer funnene fra de kvantitative innholdsanalysene nedenfor, er deltakerne og delibektivitet i fokus. Hvem deltar, og i hvilke debatter deltar de i? I hvilken grad deltar avisenes ansatte i debattene? Skiller avisene seg fra hverandre i forhold til deltakernes bakgrunn? Rasmussen spør om mediene gir ”det sivile samfunn” anledning til å konkurrere med stat, storkapital og andre mektige påvirkningsinteresser (2001: 68). Her kan vi legge til: I hvilken grad ønsker storkapital og andre mektige påvirkningsinteresser å delta i den offentlige samtalen? Som beskrevet i teorigapitlet, oppfordrer deliberasjonsteorier til å vurdere offentligheten, deriblant mediert debatt, i lys av hvordan den offentlige mening er skapt, og hvor fri, mangfoldig og dynamisk prosessen har vært. Bredde i forhold til debatt deltakeres kjønn og bakgrunn gir en indikasjon på at debatten både er åpen og mangfoldig. Deliberasjonsteorier forfekter et syn på offentlig debatt der alle som vil bør få delta. Dette betyr imidlertid ikke at det er et demokratisk problem at innlegg blir avvist. Jeg ser kun på én arena, og det er ikke slik at enhver arena skal romme alle stemmer.

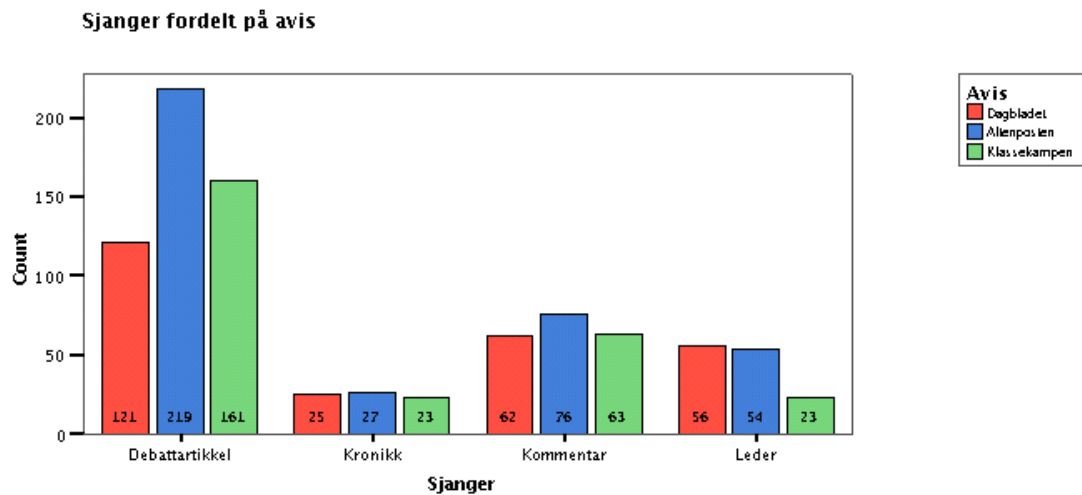
4.1 Artikkelanalyser

Nedenfor presenterer jeg funnene fra den kvantitative innholdsanalysen der artikkelen var analyseenheten.

4.1.1 Sjanger

Av de 910 artiklene som utgjør utvalget, er debattartikkelen sjangertypen som forekommer hyppigst, med 55 prosent. Ser vi på kronikker og debattartikler samlet, slik jeg gjør en del i denne oppgaven, utgjør de over 63 prosent av utvalget. Kommentaren og lederen utgjør henholdsvis 22 prosent og 16 prosent av utvalget²⁰.

Figur 1: Sjanger fordelt på avis



Som figur 1 viser, er debattartikkelen den største sjangeren og AP den største avisa, med tanke på antall artikler. Gjennomsnitt antall debattartikler per utgave er fire i DB, åtte i AP og sju i KK. Til sammenligning er gjennomsnitt antall debattartikler per utgave i mai 2010 fire i DB, sju i AP og seks i KK²¹.

4.1.2 Forfatter

Hvem som slipper til på debatt- og meningssidene forteller oss noe om avisas strategi (Day og Golan 2005: 65). Er meningssidene produktet til en elitegruppe med velinformerte og velartikulerte skribenter, slik Wahl-Jorgensen (2004) fant ut at de britiske meningssidene var, eller er de mer som den danske modellen der fokuset er på 'vanlige menneskers' mulighet til å delta i debatten? I et innlegg i Morgenbladet om debatten rundt kraftlinjene i Hardanger, hevder kommentator Aslak Bonde at det er oppsiktsvekkende hvor lite ekspertene får gehør for sine innvendinger, og spør om "samfunnet bør tåle at ekspertene har så lite påvirkningskraft i den offentlige debatten, på sine fagområder" (2010: 4). Bonde hevder også at

²⁰ Det er viktig å merke seg, som jeg også nevnte i metodekapitlet, at ikke alle kommentarer er tatt med. For kriterier for utvelgelse av kommentarer, se kapittel tre.

²¹ DB har endret layouten og gir i 2010 litt mer plass til innlegg fra nett. Noen av disse består kun av et par setninger, mens andre tilsvarende veldig små debattinnlegg. Tar vi med disse innleggene i beregningen har DB i mai 2010 et gjennomsnitt på åtte debattartikler per utgave.

ideologien om å se sakene fra ”den lille manns ståsted” har blitt fremtredende i den politiske debatten: ”Enkeltskjebner blir like viktige som statistikk, folkets oppfatning av saksforhold er like viktig som fagfolkets” (ibid)²². Som nevnt i forrige kapittel har jeg for hver av de 910 artiklene i utvalget registrert forfatters kjønn, yrket/tittelen som står på trykk ved siden av navnet til artikkelforfatteren, samt hvorvidt forfatter har minoritetsbakgrunn.

Kjønn

Hvis vi ser bort fra lederne som med unntak av de i KK har anonyme forfattere, er 79 prosent av utvalget skrevet av menn og 21 prosent skrevet av kvinner²³. Dette er ikke ulikt funn fra tidligere undersøkelser om nettdebatter. I sin masteroppgave fra 2004 fant Simon Berdal at kvinneandelen var 21 prosent i Guardians nettdebattforum, 14 prosent i tidsskriftet Spiegels nettbaserte debattforum og 19 prosent i Aftenpostens politiske nettdebatt (Berdal 2004: 104). En undersøkelse fra 2008 viste også at menn var overrepresentert både i nettdebatten og blant leserbrevsskribentene (Skogerbø og Winswold 2008: 43).

Er kvinneandelen jevnt over lav, eller er det visse sjangere eller temaer som kvinner overhodet ikke deltar i, som drar snittet ned? Nedenfor sammenligner jeg kjønnsandelen med en rekke variabler for å se om kvinneandelen holder seg på cirka 20 prosent uavhengig av variabler som sjanger, tema og størrelse, eller om disse variablene ’påvirker’ kjønnsandelen. Ser vi på sammenhenger mellom kjønn og andre variabler, vil en prosentandel på over 21 prosent kvinner vitne om høyere kvinneandel enn gjennomsnittet, og omvendt.

Det er ingen tydelig sammenheng mellom kvinneandel og innleggets størrelse. Av alle store artikler er 20 prosent skrevet av kvinner, mens 25 prosent av alle små artikler er skrevet av kvinner. Det er heller ingen klar sammenheng mellom kjønnsandel og sjanger. 21 prosent av debattartiklene, 23 prosent av kronikkene og 21 prosent av kommentarene er skrevet av kvinner²⁴. Ser vi på kronikker og debattartikler samlet, er 21 prosent av 563 artikler skrevet av kvinner og 79 prosent skrevet av menn²⁵.

Når det gjelder yrket/tittelen som står på trykk ved siden av navnet til artikkelforfatteren, er det ikke slik at visse yrkesgrupper har ekstra stor kvinneandel. Yrkene der det er minst forskjell mellom antall mannlige og kvinnelige forfattere er ’kultur’ og ’fagforening/

²² Bonde refererer til Martin Eides bok om VGs historie. Eide, Martin (1995), *Blod, sverte og gledesårer*, Oslo: Schibsted.

²³ 1,5 prosent av artiklene i utvalget er skrevet av 50/50 mann/kvinne. Siden dette er snakk om så få artikler og så liten del av utvalget, vil jeg kun i liten grad ta med disse artiklene i analysen.

²⁴ Tar man med de artiklene som er skrevet av 50/50 mann/kvinne, så er 20 prosent av debattartiklene skrevet av kvinner, 78 prosent menn og 2 prosent av 50/50. Av kronikkene er 1 prosent skrevet av 50/50 mann/kvinne, 1 prosent av anonym, 23 prosent av kvinner og 75 prosent av menn. Av kommentarene er ingen skrevet av 50/50 eller av anonym.

²⁵ Tar man med artiklene skrevet av 50/50 mann/kvinne så er 77 prosent av de 576 debattartiklene og kronikkene i utvalget skrevet av menn, 21 prosent skrevet av kvinner og 2 prosent skrevet av 50/50 mann/kvinne.

organisasjon’, men selv der er mannsandelen i begge tilfellene på 68 prosent. I kategorien ’tomt’ er mannsandelen på 75 prosent og i de resterende yrkene er andelen mannlige forfattere på over 80 prosent

Ser vi derimot på kjønn og tema, er det en klar sammenheng – kvinneandelen går drastisk opp på visse temaer sammenlignet med gjennomsnittet for alle artiklene. I utvalget har kun ett tema overvekt av kvinnelige forfattere, temaet ’Familie, barn og kjønn’. Av de 55 artiklene skrevet om dette temaet er 56 prosent skrevet av kvinner²⁶. Bortsett fra dette har alle temaene overvekt av mannlige forfattere. Tre av temaene har over 90 prosent menn, elleve av temaene har mellom 80 prosent og 90 prosent menn og tre av temaene har mellom 65 prosent og 80 prosent menn. Se tabell 1 for full oversikt.

	Mann	Kvinne	Total
	Prosent	Prosent	<i>N</i>
Nasjonal politikk	82	18	61
Arbeid	88	12	34
Økonomi og næringsliv	83	17	41
Helse	82	18	28
Utdanning	80	20	30
Familie, barn og kjønn	44	56	55
Olje og energi	70	30	23
Klima og miljø	96	4	25
Innvandring og integrering	74	26	43
Forsvaret og våpen	86	14	21
Kriminalitet og rettsvesen	86	14	28
Landbruk, havbruk, mat og drikke	91	9	32
Historie	90	10	29
Religion	86	14	14
Trafikksikkerhet og ulykker	86	14	7
Språk og kultur	69	31	70
Ytringsfrihet, demokrati og media	66	34	41
Internasjonale forhold	87	13	129
Annet	83	17	53
Total	79	21	764 ²⁷

Alle sjangere minus leder.

Funnene fra analysen sier lite om *hvorfor* kvinners deltakelse generelt er så lav eller hvorfor andelen øker i debatter om bestemte temaer. Å besvare slike spørsmål krever en helt ny undersøkelse. Det er imidlertid mulig å tenke seg potensielle faktorer som *kan* ha innvirkning: Det er fremdeles slik at det finnes typiske mannsdominerte yrker og typiske kvinnedominerte yrker. Mitt inntrykk av debattsidene er at det ofte er en sammenheng mellom forfatters tittel

²⁶ Skiller man ’familie og barn’ fra ’kjønn’, så er 52 prosent av de 42 artiklene om familie og barn skrevet av kvinner og 69 prosent av de 13 artiklene om kjønn og feminisme skrevet av kvinner.

²⁷ Ikke med i denne oversikten: Den ene artikkelen som er skrevet av anonym med uvisst kjønn, og de tolv artiklene som er skrevet av 50/50 mann/kvinne.

og det som diskuteres. Kun 13 prosent av artiklene i utvalget er skrevet av såkalte titteløse forfattere. Temaene som dominerer meningssidene kan kanskje sies å samsvare i større grad med menns interesser og yrker enn med kvinners. Det er dessuten færre kvinner i lederstillinger og færre kvinnelige forskere ved universiteter og høyskoler²⁸. Det er likevel hull i denne mulige forklaringen. I 2008 var åtte av ti lærerstudenter kvinner, dessuten var 92 prosent av lærerne i småskolen kvinner, 68 prosent på mellomtrinnet og 51 prosent på ungdomsskolen (Dagsavisen 2008). På tross av dette er kvinneandelen i utdanningsdebattene kun 20 prosent. Dette tyder på at vi må se etter flere årsaker enn yrkesbakgrunn og fagfelt når vi leter etter forklaringer på den lave kvinneandelen. Det finnes en del faktorer vi sannsynligvis kan utelukke som årsaker til lav kvinnedeltakelse: I dag er mer enn seks av ti studenter kvinner, og siden midten av 1980-tallet har kvinner vært i flertall i høyere utdanning. Kvinner og menn er også like ivrige avislesere (SSB 2010)²⁹. Jeg vil komme tilbake til mulige årsaker til den lave kvinnedeltakelsen i kapittel fem der de tre debattredaktørene kommer med sine betraktninger rundt temaet.

Kjønn og forskjeller mellom avisene

Det er ingen store forskjeller mellom de tre avisene når det gjelder kjønnsfordeling. Ser vi på debattartikler, kronikker og kommentarer samlet, er prosentandelen helt lik i AP og KK, der 80 prosent er skrevet av menn og 20 prosent av kvinner³⁰. DB har den høyeste kvinneandelen, 25 prosent av alle artikler er skrevet av kvinner og 75 prosent av menn.

	Tabell 2: Kjønnandel fordelt på avis i 2008					
	Dagbladet		Aftenposten		Klassekampen	
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
Debattartikkel	80	20	78	22	81	19
Kronikk	56	44	85	15	91	9
Kommentar	74	26	86	14	75	25
Total	75 N = 154	25 N = 51	80 N = 253	20 N = 62	80 N = 196	20 N = 48

Prosenttall.

Ser vi på de tre avisene hver for seg, er det en tydelig sammenheng mellom sjanger og kjønnandel. Kronikker i DB er sjangeren med høyest kvinneandel, 44 prosent av disse er skrevet av kvinner. Dette kan tyde på at DB har hatt en strategi om å ha en høyere

²⁸ Ifølge SSB utgjør kvinner 47 prosent av de sysselsatte, men er fortsatt i klart mindretall i lederyrkene. I 2008 var 31 prosent av alle ledere kvinner, en økning fra 26 prosent i 2001. Forøvrig var kvinneandelen på Stortinget 38 prosent etter stortingsvalget i 2005, og 40 prosent etter valget i 2009. I kommunestyrene økte kvinneandelen til 38 prosent etter valget i 2007 (SSB 2010).

²⁹ Ifølge SSB leste i 2008 69 prosent kvinner og 67 prosent menn aviser en gjennomsnittsdag. Det er også noen flere kvinner enn menn som leser bøker, henholdsvis 28 og 18 prosent.

³⁰ Tar man med de 12 artiklene i utvalget som er skrevet av 50/50 mann/kvinne, så blir kjønnandelen i AP 79 prosent menn, 19 prosent kvinner og 2 prosent 50/50. I KK blir fordelingen 79 prosent menn, 19 prosent kvinner og 1 prosent 50/50. I DB blir fordelingen 74 prosent menn, 25 prosent kvinner og 1 prosent 50/50 mann/kvinne.

kvinneandel for denne sjangeren. Til sammenligning er kvinneandelen 15 prosent for kronikker i AP og 9 prosent for kronikker i KK. Bortsett fra kronikksjangeren i DB, har ingen av sjangerne i noen av avisene en kvinneandel på over 26 prosent³¹.

To år senere

Tabell 3: Kjønnssandel fordelt på avis i 2010

	Dagbladet		Aftenposten		Klassekampen	
	2008	2010	2008	2010	2008	2010
Mann	76	72	79	56	82	73
Kvinne	24	28	21	44	18	27
Total	100 N = 143	100 N = 29	100 N = 239	100 N = 55	100 N = 181	100 N = 49

Prosenttall. Gjelder kun debattartikler og kronikker³².

To år senere er det store forandringer i kjønnssandelen, spesielt i AP, der kvinneandelen nesten er fordoblet. Også i KK har kvinneandelen økt med nesten ti prosentpoeng. Siden utvalget i 2010 er hentet fra kun sju utgaver, i motsetning til en hel måned i 2008, har funnene fra den siste innholdsanalysen lavere reliabilitet. Dette gjelder spesielt hvis vi ser på kjønn og sjanger, fordelt på avis. Alle kronikkene i KK i utvalget i 2010 er skrevet av menn. Dette betyr *ikke* at KK har gått over til en linje der alle kronikker skal ha mannlige forfattere. Både tallene fra 2010 og intervjuet med Åmås i kapittel fem tyder på at AP har hatt en bevisst strategi for å øke kvinneandelen på debattsidene. Dette sier oss også at kvinneandel ikke bare henger sammen med tilfang av innlegg, eller tema, men også om avisas bevisste strategi angående hva de velger å trykke.

Forfatters bakgrunn

Ser vi bort fra ledere, men inkluderer debattartikler, kronikker og kommentarer, er det vanligste yrket 'journalister og medieansatte'. Av 777 artikler er 19 prosent skrevet av forfattere med den bakgrunnen. Dette er ikke særlig overraskende med tanke på at 67 prosent av alle kommentarer er skrevet av denne gruppen. Bortsett fra 'journalister og medieansatte' er de andre yrkesgruppene cirka like store, med prosentandeler fra 11 til 14 prosent. Den eneste gruppen som skiller seg ut er 'kultur', som kun utgjør 5 prosent av utvalget. Ser vi på kronikker og debattartikler samlet, er 'fagforening/ organisasjon' størst med 19 prosent fulgt av 'politikker og forvaltning' med 18 prosent. Forfattere med bakgrunn fra 'ekspert/ fagperson' og 'tomt' utgjør begge 16 prosent av kronikkene og debattartiklene. Ingen av yrkesgruppene dominerer. Dette betyr *ikke* at det er åpent for 'alle' eller at det er ubetydelig hva slags

³¹ Dette gjelder både hvis man regner med artiklene som er skrevet av 50/50 mann/kvinne og hvis man ikke gjør det.

³² Innleggene på DBs debattsider som er hentet fra nettet er ikke tatt med. Artiklene som er skrevet av anonyme eller 50/50 mann kvinner er ikke tatt med.

bakgrunn du har. Det at de titteløse står for 13 prosent av innleggene, bare ett prosentpoeng bak politikergruppen, vitner om at sidene til en viss grad er åpne for 'folk flest'. Meningssidene i de tre avisene minner altså mer om de danske meningssidene nevnt i kapittel to, enn om de engelske.

Politiker og forvaltning	14
Fagforening/ organisasjon	14
Universitets- eller høyskoleansatt	11
Ekspert/ fagperson	13
Journalister og medieansatte	19
Kultur	5
Annet	11
Tomt	13
Total	100 N = 777

Prosenttall. Gjelder alle sjangere, minus ledere.

Politiker og forvaltning	18
Fagforening/ organisasjon	19
Universitets- eller høyskoleansatt	12
Ekspert/ fagperson	16
Journalister og medieansatte	2
Kultur	5
Annet	13
Tomt	15
Total	100 N = 576

Prosenttall. Gjelder kun debattartikkel og kronikk..

Som nevnt i forrige kapittel var 'leder i næringslivet' opprinnelig en egen variabelverdi, men siden kun ti artikler, eller én prosent, av hele utvalget var skrevet av denne gruppen, ble variabelverdien omkodet sammen med 'annet.' Andelen var lav til tross for at en av de store nyhetssakene i utvalgsperioden var elendige arbeidsforhold hos en av Telenors underleverandører i Bangladesh. Dette tydeliggjør en klar begrensning ved debattsidene: Det er sannsynlig at mange viktige stemmer, med makt og sentrale roller i vesentlige samfunnsanliggender, ikke *ønsker* å delta i noen debatt³³. Et viktig aspekt når vi undersøker debatt deltakelse i et demokratiperspektiv, er hvem som av ulike grunner ikke får delta; et vel så viktig aspekt er altså hvem som ikke ønsker det. Funnet støtter DBs Marte Michelets påstand, som jeg kommer nærmere inn på i neste kapittel, om at det er en grunnleggende begrensning ved 'debattspillet' som foregår i den norske offentligheten at det sjelden er egnet til å virkelig utfordre noe. Fra et demokratisk perspektiv er det viktig at berørte parter deltar i debatten. I sitt debattinnlegg "*Spore til fremskritt*" i Aftenposten, hevder Janne Log, fra Handelshøyskolen BI, at nær ni av ti norske toppledere ser på mediene som en mulighet til å markere seg, og mer enn én av tre har opplevd at mediedekningen har bidratt positivt til virksomhetens økonomiske resultater (2010: 9)³⁴. Ifølge Log er debattredaksjonene "i ferd med å skape en enda bedre mediearena for meningsbrytning" og hun mener at "med utvidede debattsider oppfordres næringslivsledere, akademikere, studenter og andre premiss-

³³ De innsendte innleggene er som nevnt ikke en del av utvalget, og det er en antagelse fra min side at innsendte innlegg i liten grad er fra næringslivet. Jeg antar dette av flere grunner: (1) mange debatter er konfliktorienterte og de færreste bedrifter ønsker et kritisk blikk på seg selv i media; (2) såkalte varslere eller *whistle-blowers* har mye å tape på å delta i en debatt; (3) debattredaktørene vil nok nødig at debattsidene skal være et arena der bedrifter driver med egenreklame.

³⁴ Hun viser til en undersøkelse gjennomført av PR-byrået JKL og revisjonsrådgivningshuset PricewaterhouseCoopers. Janne Log er forøvrig kommunikasjonsdirektør, Avdeling for kommunikasjon og samfunnskontakt, Handelshøyskolen BI.

leverandører til å ta standpunkt og engasjere seg i samfunnsdebatten”. Tallene fra undersøkelsen Log viser til, stemmer ikke overens med funnene fra min analyse. Debattsidene blir ikke brukt av toppledere ”til å markere seg”. Dette tyder på at det ikke nødvendigvis er overensstemmelse mellom kritisk demokratisk debatt mellom berørte parter og ’positive bidrag til virksomhetens økonomiske resultater’. Selv om næringslivsledere oppfordres til å delta, betyr det ikke uten videre at de vil. Åmås spør i boka ”Verdien av uenighet” om vår største bekymring angående offentligheten bør være rettet mot de ’uønskede’ som kommer frem i det offentlige rom, eller om den bør rette seg mot ”de informasjonen og ytringer som *ikke* kommer frem i offentligheten, *men som burde ha kommet frem*”. Han konkluderer med at det kan hevdes at kjernes spørsmålet i det frie samfunn i dag knapt er ytringsfrihet eller ikke ytringsfrihet, ”men hvordan denne friheten i praksis blir forvaltet og utøvd” (2007: 41, kursiv i original).

Forskjeller mellom avisene

Yrkesvariabelen er mest interessant når den kombineres med avisvariabelen og vi ser hvilke yrker som forekommer hyppigst i de ulike avisene. Det er større forskjeller mellom avisene når det gjelder yrke enn når det gjelder kjønn. Blant forfatterne av kronikker og debattartikler er ’politiker og forvaltning’ yrkesgruppen som hyppigst forekommer i DB med 25 prosent, i AP er det ekspert/fagperson med 18 prosent og i KK er det fagforening/ organisasjon med 23 prosent. At KK har en stor andel debatt deltakere med fagforeningsbakgrunn er ikke veldig overraskende siden avisa er en venstresideavis med en del fokus på arbeidere og deres rettigheter. Andelen politikere er faktisk dobbelt så høy i DB som i AP. Ser vi ikke på prosentandel, men på de faktiske tallene, er ikke forskjellen så stor (det er kun sju flere artikler skrevet av politikere i DB enn AP), men så er også AP en mye større avis når det gjelder antall artikler³⁵. Andelen universitets- og høyskoleansatte er også cirka dobbelt så høy i AP og DB som i KK. De to førstnevnte avisene har henholdsvis 14 prosent og 16 prosent forfatterne av kronikker og debattartikler med denne bakgrunnen, mens kun 7 prosent i KK er det. Det er også en tydelig forskjell mellom avisene når det gjelder hvor mange av debattantene som er uten tittel. I DB er kun 7 prosent av kronikkene og debattartiklene skrevet av slike, sammenlignet med 17 prosent i AP og 20 prosent i KK. Ser vi kun på debattartikler,

³⁵ 37 prosent av alle kronikker og debattinnlegg i utvalget som har forfattere som tilhører gruppen ’politiker og forvaltning’ er å finne i DB. 30 prosent er å finne i AP og 34 prosent er å finne i KK. 50 prosent av alle kronikker og debattinnlegg i utvalget som har forfattere som tilhører gruppen ’ekspert/fagperson’ er å finne i AP. 25 prosent er å finne i DB og 25 prosent er å finne i KK. 39 prosent av alle kronikker og debattinnlegg i utvalget som har forfattere som tilhører gruppen ’ekspert/fagperson’ er å finne i KK. 36 prosent er å finne i AP og 25 prosent er å finne i DB.

og ikke kronikker, kommentarer eller ledere, er faktisk de titteløse den største gruppen både i AP og KK³⁶. En stor andel titteløse tyder på at det er skribenter som ikke snakker i kraft av en tittel eller et yrke, som igjen gir en indikasjon på at avisa slipper til 'folk flest' på debattsidene. Mange titteløse kan derfor tyde på at avisa har et ikke-elitistisk preg. Dersom terskelen er lav for å delta på meningssidene med hensyn til forfatters bakgrunn, lever meningssidene til dels opp til det demokratisk prinsippet om åpenhet. Likevel er det ikke mulig å konkludere med at meningssidene er ikke-elitistiske kun på grunnlag av mange titteløse. For det første er det mulig å være del av 'eliten' eller være en 'intellektuell' uten å bli titulert. For det andre er det ingen automatisk sammenheng mellom titteløse og 'folk flest'. 'Folk flest' er dessuten en svært vag betegnelse. For det tredje er spørsmålet om hvorvidt meningssider er elitistiske, ikke et enten/eller-spørsmål. Det er snakk om grader, og handler om *hvordan* det debatteres, i tillegg til *hvem* som debatterer. Til sist så er det viktig å merke seg at selv om titteløse er den største yrkeskategorien i både AP og KK, med henholdsvis 19 og 22 prosent, så er likevel 81 prosent av alle debattartiklene i AP skrevet av titulerte skribenter og 78 prosent i KK. Jeg kommer tilbake til diskusjonen rundt deltakernes bakgrunn og hva debattredaktørene ser etter, når de velger ut innlegg, i kapittel fem.

Tabell 6: Forfatters bakgrunn fordelt på avis

	Dagbladet		Aftenposten		Klassekampen	
	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent
Politiker og forvaltning	37	25	30	12	34	18
Fagforening/ organisasjon	27	18	39	16	42	23
Universitets- eller høyskoleansatt	23	16	35	14	13	7
Ekspert/ fagperson	23	16	45	18	23	13
Journalister og medieansatte	2	1	7	3	5	3
Kultur	6	4	15	6	8	4
Annet	18	12	33	13	22	12
Tomt	10	7	42	17	37	20
Total	146	100	246	100	184	100

Gjelder kun kronikker og debattartikler.

Ser vi etter sammenhenger mellom størrelsen på innlegget og skribentens yrke, er de uten tittel den eneste yrkesgruppen med et flertall av små artikler. Av alle de titteløse artikler, minus lederne, er 53 prosent små. 18 prosent av debattartiklene er skrevet av titteløse og 59 prosent av disse er små. Av utvalgets 152 små artikler, ikke medregnet ledere, er 34 prosent skrevet av forfattere uten tittel. Av artiklene skrevet av de andre yrkesgruppene er mellom 7 prosent og 25 prosent små artikler³⁷. I tillegg har én prosent av de små artiklene bilde, mens femti prosent av de store artiklene har det. Dette vitner om at debattredaksjonene

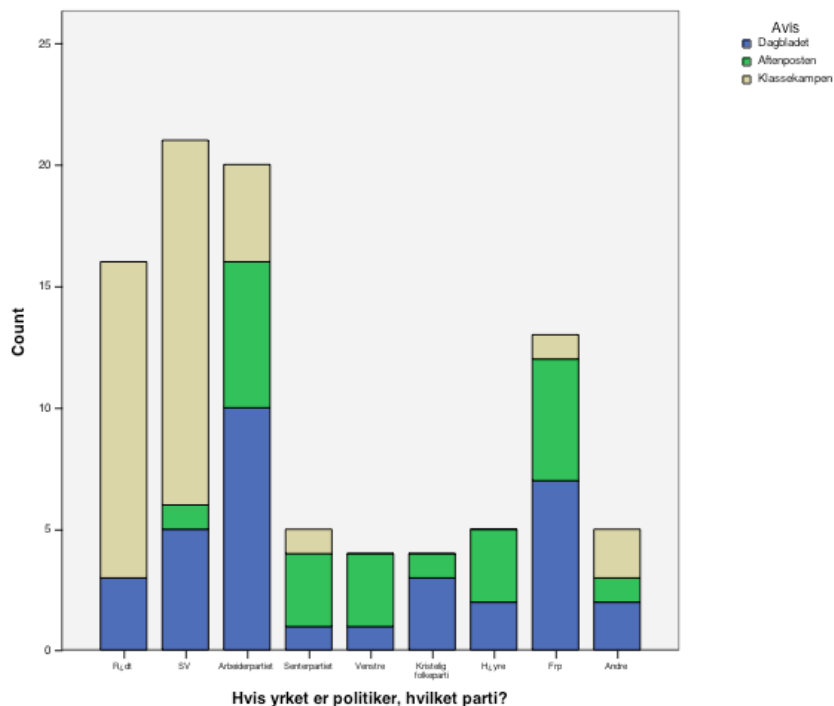
³⁶ I KK er det skrevet like mange debattartikler av titteløse som det er av forfattere fra 'fagforening og organisasjon'.

³⁷ Andelen er mellom 10 og 32 prosent dersom vi kun ser på debattartikler.

ønsker å fremheve de store artiklene, både ved å gi dem plass og ved bruk av illustrasjoner. En liten artikkel gir ikke like mye plass til resonnering, argumentering og bakgrunnskunnskap. Det er derfor sannsynlig at det er ulike krav til store og små debattartikler, blant annet i forhold til litterær kvalitet og resonnering. Trolig er tittelløse sjeldent fagpersoner eller profesjonelle meningsyttere – da hadde de formodentlig blitt titulert. Det skal nok derfor mer til før tittelløse tilfredstiller kravene som stilles til lengre artikler som kronikker og lange debattartikler. Dette kan forklare hvorfor de som eneste gruppe har et flertall av små artikler. En annen forklaring kan selvsagt være at de skriver kortere innlegg.

Tar vi en nærmere kikk på de ulike yrkesgruppene, er det mulig å se hvilke yrker, partier og organisasjoner som dominerer i de tre avisene. Ser vi på avisene samlet, er politikere fra SV de mest aktive i utvalget. 23 prosent av alle artikler skrevet av politikere er skrevet av noen fra SV. De er fulgt hakk i hæl av Arbeiderpartiet, som har en 22 prosent andel av artikler skrevet av politikere, fulgt av Rødt med 17 prosent og Frp med 14 prosent. De resterende partiene er alle representert med under 5 prosent hver. Som vi kan se av stolpediagrammet under, er artikler skrevet av politikere fra SV og Rødt hovedsaklig å finne i KK, noe som forklarer den høye prosentandelen over. Dette er ikke spesielt overraskende med tanke på at KK alltid har vært en avis for venstresida i norsk politikk. Hadde jeg i stedet for KK valgt for eksempel distriktsavisa Nationen ville nok tallene ovenfor vært annerledes.

Figur 2: Hvis yrket er politiker, hvilket parti?



Av forfatterne med organisasjons- og fagforeningsbakgrunn er 49 prosent fra interesseorganisasjoner. Fagforeninger, bistandsorganisasjoner, ungdomsorganisasjoner og 'annet' utgjør hver for seg mellom 10 prosent og 16 prosent av utvalget. Kun to artikler, 0,2 prosent av hele utvalget, eller 2 prosent av organisasjonene, er arbeidsgiverorganisasjoner. Tabellen nedenfor viser hvordan de ulike organisasjonstypene fordeler seg på hver avis.

	Dagbladet		Aftenposten		Klassekampen	
	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent
Fagforening	2	7	3	8	6	14
Bistandsorganisasjon	8	30	4	10	5	12
Arbeidsgiverorganisasjon	1	4	1	3	0	0
Interesseorganisasjon	7	26	24	62	22	51
Ungdomsorganisasjon	4	15	1	3	7	16
Annet	5	19	6	15	3	7
Total	27	100	39	100	43	100

Elleve prosent av hele utvalget, minus lederne, er skrevet av universitets- og høyskoleansatte. Av disse er hele 50 prosent professorer ved universiteter. Kun sju prosent er skrevet av høyskoleprofessorer, mens 38 prosent er skrevet av forfattere fra 'amanuensis/forsker' kategorien, med cirka like mange fra høyskoler som fra universiteter. Av professorene som deltar er 97 prosent menn. Ser vi samlet på alle innlegg som er skrevet av vitenskaplig ansatte på høyskoler og universiteter, er 87 prosent menn og 13 prosent kvinner³⁸. Kvinneandelen innenfor forskning er lavere enn i mange andre deler av samfunnet (Gunnes et. al 2007: 21). I 2005 var 31 prosent av førsteamanuensene og 17 prosent av professorene i Norge kvinner, og dette er den samme andelen som to år tidligere. (ibid: 23).

85 av artiklene i utvalget er skrevet av fagpersoner. Det tilsvarer 15 prosent når vi ser bort fra lederne. Av disse tilhører 22 prosent kategorien samfunnsviter/historiker. Det er ingen store forskjeller når det gjelder hvor mye de øvrige fagpersonkategoriene er representert i utvalget. Den nest største kategorien er 'annet' med 19 prosent, fulgt av lærer/lektor og lege/psykiater/ psykolog med 18 prosent hver. Til slutt finner vi forskningsinstitusjoner og humanister som utgjør henholdsvis 13 prosent og 11 prosent av utvalget. 87 prosent av fagpersonene er menn. Den jevne fordelingen av ulike typer fagpersoner forteller oss at det ikke er én gruppe som dominerer.

³⁸ Tall gjelder når man ser på debattartikler og kronikker samlet. Jeg har ikke tatt med de få artiklene som er skrevet av 50/50 menn og kvinner og anonyme.

Minoritetsbakgrunn

Innvandring har vært et tilbakevendende tema for opphetet debatt i Norge i lang tid, og i utvalget er rasismedebatten i AP den største debatten. I en medieanalyse gjort av byrået Retriever for Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, konkluderes det med at 71 prosent av artikler med innvandring eller integrering som tema er problemorienterte, og at leserinnlegg dominerer blant de kritiske artiklene (omtalt i Haugsgjerd 2010).

Til sammen er 32 av artiklene i utvalget kodet som forfatter med minoritetsbakgrunn³⁹. Ser vi på alle innlegg, minus ledere, utgjør dette fire prosent. Prosentandelen er også fire hvis vi kun ser på debattartikler og kronikker. Av de 32 artiklene er 56 prosent å finne i AP, fulgt av 31 prosent i KK og 13 prosent i DB. Selv om AP er den avisa med flest meningsartikler skrevet av skribenter med minoritetsbakgrunn, er andelen i avisa likevel nokså lav. 18 artikler, eller seks prosent av alle innlegg, minus leder, er skrevet av noen med minoritetsbakgrunn i AP. Til sammenligning er to prosent (fire artikler) av DBs artikler og fire prosent (ti artikler) av KKs innlegg skrevet av noen med minoritetsbakgrunn.

I utvalget i mai 2010 er fem prosent skrevet av skribenter med minoritetsbakgrunn, hvis vi ser bort fra alle ledere og miniinnleggene hentet fra nett i DB. Disse fem prosentene tilsvarer ni innlegg. Av disse er sju å finne i AP, hvilket utgjør ni prosent av deres innlegg. De to siste innleggene er å finne i KK, og utgjør tre prosent av innleggene der, minus ledere. Tre av de ni innleggene er debattartikler, én er kronikk og de resterende fem er kommentarer. Fem av de ni innleggene er skrevet av kvinner. Hvis vi går ut fra at uka jeg har sett på er en representativ uke, der andelen forfattere med minoritetsbakgrunn er nokså lik andelen resten av måneden, betyr det at andelen minoritetsstemmer nesten er fordoblet i AP siden 2008. Siden det er snakk om såpass få artikler i DB og KK, er det er vanskelig å si om det er en reell forskjell det er snakk om der. Det er likevel interessant å notere at det fremdeles er DB som har færrest minoritetsstemmer og AP som har flest. Jeg har ikke kombinert denne variabelen med for eksempel temavariabel fordi de faktiske tallene er for små til å kunne si noe sikkert.

I 2009 utgjorde innvandrere ifølge SSB 11,4 prosent av befolkningen i Norge og 27 prosent av befolkningen i Oslo⁴⁰. Ved å øke antallet skribenter med minoritetsbakgrunn, slik Aftenposten har gjort, kan man åpne opp for denne lesergruppen. Det er likevel viktig å merke seg at det finnes mange måter man kan henvende seg til ulike lesergrupper, og det er selvsagt ikke noe en-til-en forhold mellom hvem som skriver og hvem som leser.

³⁹ Siden det var snakk om så få artikler ble variabelverdiene omkodet til én variabelverdi.

⁴⁰ <http://www.ssb.no/innvbef/> Denne innvandrerdelen gjelder alle innvandrere – ikke bare de med afrikansk og asiatisk bakgrunn.

4.1.3 Tema

'Internasjonale forhold' er den største temakategorien i utvalget. 14 prosent av alle debattartikler og kronikker er skrevet om dette temaet, og 17 prosent av alle sjangere samlet. Dette betyr ikke at flere artikler er skrevet om internasjonale forhold enn om nasjonale forhold. Av de 86 prosentene av kronikkene og debattartiklene som *ikke* handler om internasjonale forhold, handler flesteparten om norske forhold. Ser vi på alle sjangere samlet, handler tilnærmet 83 prosent om norske forhold, og vi kan derfor konkludere med at det er nasjonale forhold som dominerer. Ingen av de spesifikke temakategoriene dominerer. Ser vi på kronikker og debattartikler, utgjør hver temakategori mellom 1 og 14 prosent av utvalget. Ser vi bort fra 'internasjonale forhold', utgjør hver kategori mellom 1 og 9 prosent av utvalget. Det samme gjelder hvis vi ser på alle sjangrene samlet. Temavariabelen er mest interessant når vi sammenligner den med andre variabler, og når vi ser på undervariablene til flere av temaene.

	<i>N</i>	Prosent
Europa	59	25
Amerika	26	11
Afrika	10	4
Midtøsten	34	14
Asia	63	27
Internasjonale forhold generelt	45	19
Total	237	100

Av de 237 utenriksartiklene handler 27 prosent om Asia, 25 prosent om Europa og 19 prosent om internasjonale forhold generelt. I tillegg dreier 14 prosent av utenriksartiklene seg om Midtøsten og 11 prosent om Amerika (og da hovedsaklig om USA). Kun fire prosent av utenriksartiklene og én prosent av alle artiklene samlet, handler om Afrika.

	Dagbladet		Aftenposten		Klassekampen	
	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent
Europa	14	18	16	20	29	37
Amerika	13	16	5	6	8	10
Afrika	4	5	5	6	1	1
Midtøsten	7	9	13	16	14	18
Asia	27	34	28	35	8	10
Internasjonale forhold generelt	15	19	12	15	18	23
Total	80	100	79	100	78	100

Det er nokså store forskjeller mellom avisene når det gjelder hvilke verdensdeler innlegg handler om. Andelen innlegg om Europa er ca dobbelt så stor i KK som i DB og AP. De største Europa-debattene i KK var en debatt om arbeidsinnvandring og en EU-debatt.

Andelen innlegg om Amerika er ca dobbelt så stor i DB som i AP, mens andelen innlegg om Midtøsten er ca dobbelt så stor i KK og AP som den er i DB. Alle tre avisene har en Israel/Palestina-debatt, men i AP består den av tolv innlegg, i KK av elleve innlegg og i DB av fire innlegg. Andelen innlegg om Asia er tredobbelt så stor i DB og AP sammenlignet med KK. Alle tre avisene har Kina-debatt og Burma-debatt⁴¹. Spesielt i AP består begge debattene av mange innlegg, mens de i KK kun består av ett innlegg hver. Ingen har mange innlegg om Afrika, men KK har færrest, både i andel og faktiske innlegg. Hvilke verdensdeler det skrives om henger blant annet sammen med hvilke debatter som pågår og hvor mange dager de går over. Det er ikke nødvendigvis de samme verdensdelene som dominerer hver måned.

Alle artiklene som ble kodet med temaet nasjonal politikk, det vil si de som nevner et eller flere norske politiske partier eller politikere, ble kodet med undervariabelen 'parti'. 34 prosent av disse, eller 10 prosent av hele utvalget, var artikler som omtalte flere partier sammen⁴². Deretter fulgte Arbeiderpartiet med 25 prosent (7 prosent av hele utvalget), Frp med 15 prosent (4 prosent av hele utvalget) og SV med 12 prosent (4 prosent av hele utvalget). De resterende partiene var hver for seg tema for mindre enn tre prosent av artiklene med nasjonal politikk som tema, eller 1 prosent av hele utvalget. I mai 2008 var Jens Stoltenberg statsminister for en rødgrønn regjeringskoalisjon, og det var verken stortingsvalg eller kommunevalg det året.

Av utvalget på 910 artikler, har 401, eller 44 prosent, mer enn ett tema, og disse ble registrert i variabelen andretema. Den største temakategorien i andretema er nasjonal politikk, 29 prosent av artiklene som ble registrert med to temaer har dette som andretema. Av de nitten temakategoriene i førstetema er det bare 'økonomi og næringsliv', 'historie' og 'ytringsfrihet, demokrati og media' som *ikke* har nasjonal politikk som det vanligste andretema. Det nest største temaet er internasjonale forhold, som utgjør ti prosent av alle artiklene registrert med andretema. De resterende temakategoriene utgjør mellom en prosent og åtte prosent av utvalget. Bortsett fra temaet nasjonal politikk er det i likhet med førstetema ingen temaer som dominerer andretema. Av de 81 artiklene som har nasjonal politikk som førstetema, har 38 prosent av disse ikke noe andretema.

⁴¹ Kina-debatten dreier seg i all hovedsak om OL og menneskerettigheter mens Burma-debatten tar for seg konsekvenser av naturkatastrofen, syklonene samt de politiske urolighetene.

⁴² Denne prosentandelen ville vært større om jeg hadde kodet det på en annen måte. Dersom en politiker fra for eksempel Rødt skrev en debattartikkel som kritiserte Frp sin politikk, så kodet jeg temapartiet som Frp, ikke 'flere sammen'.

4.1.4 Replikker

The explicit identification of opposing articles as *response articles* will tend to increase attention to both sides and thus foster deliberation. Casual observation reveals that the use of response articles is reserved for issues deemed particularly important and controversial by the opinion editors. But they do occur from time to time as an indicator of heightened debate and deliberative effort.

Wessler 2008: 14, kursiv i original

Som nevnt i teorikapitlet, er det en grunnleggende idé i deliberasjonsteorier at det abstrakte målet om sannhet kun kan oppnås gjennom delt vekselspill. En replikkveksling avhenger av at deltakere snakker *med* hverandre. Det deliberative kravet om å være villig til å overveie argumenter til de som er uenige, innebærer også å ta andres innlegg og ytringer til vurdering. En måte å få svar på om en artikkel er en del av en offentlig *dialog*, i motsetning til en offentlig monolog, er å se om den referer til og/eller er et svar til andre artikler. Siden ingen innlegg er skrevet i et vakuum, vil alle innlegg på en eller annen måte forholde seg til ulike ideer, lesere og reelle eller tenkte motdebattanter. Språk er iboende dialogisk, skal vi tro Mikhail Bakhtin (omtalt i Berger 2005: 27). Det vi sier er både knyttet til ting som er sagt før og til ytringer vi forventer skal bli sagt i framtiden (ibid). Man kan altså være en del av en offentlig samtale uten å referere til eller svare andres artikler. Jeg har inkludert denne variabelen likevel, siden den utdyper og presiserer *hva slags* samtale det er snakk om.

Ser vi på hele utvalget, er det en liten overvekt av artikler som ikke er replikker. Av 910 artikler er 53 prosent ikke-replikker, mens 47 prosent er en form for replikk. Ser vi nærmere på artiklene som *er* en form for replikk, er 27 prosent replikker til spesifikke debattartikler og kommentarer i samme avis, 5 prosent er replikker til debattartikler og kommentarer i andre medier og 16 prosent refererer til nyhetsartikler eller ledere. Av disse refererer 8 prosent til nyhetsartikler og ledere i samme avis.

Replikk og kjønn

Det er ingen store forskjeller mellom artiklene skrevet av menn og artiklene skrevet av kvinner med henhold til hvor stor andel som er replikker. 51 prosent av artiklene skrevet av menn er en form for replikk, mens 50 prosent av artiklene skrevet av kvinner er en form for replikk⁴³. Det samme er tilfelle hvis vi ser på replikker fordelt på kjønn og sjanger. Hvis vi ser på kronikkene og debattartiklene samlet er 60 prosent av de som er skrevet av menn en form for replikk og 58 prosent av debattartiklene og kronikkene som er skrevet av kvinner er en form for replikk.

⁴³ Gjelder alle sjangere, minus leder.

Replikk og sjanger

I en debatt kan innlegg og ytringer relatere seg til hverandre på ulike måter, og disse måtene er med på å definere hva slags debatt det er snakk om. Et innlegg kan referere til spesifikke ideer og argumenter uten å referere til spesifikke innlegg. Det er også mulig å referere til et spesifikt debattinnlegg, uten å forholde seg til ideene eller argumentene som ble nevnt i det. Flertallet av artiklene i utvalget havner i ikke-replikk kategorien. Ser vi på de ulike sjangerne hver for seg blir det klart at det særskilt er to sjangere som drar dette snittet opp. Av 201 kommentarer er hele 74 prosent ikke-replikker, og av 133 ledere er også 74 prosent ikke-replikker. Kronikkene består på sin side av 68 prosent ikke-replikker. Kun én sjanger består av et flertall av replikker, – debattartikkelen. Av 501 debattartikler er 63 prosent replikker til andre artikler, mens kun 37 prosent er ikke-replikker. Sjangeren med flest replikker til spesifikke debattartikler er også debattartikkelen. På dette punktet kan debattartikkelen sies å leve opp til den deliberative rettesnora om å ta andres innlegg og ytringer til vurdering. Forskjellene mellom sjangere angående replikkgrad tyder på at debattene som utgjøres av debattartikler skiller seg fra debattene som kommentarene og lederne er en del av. Kommentarene og lederne kan referere til ideer og argumenter og samtidig havne i ikke-replikk kategorien, men det er altså sjelden (kun i en fjerdedel av tilfellene) det er snakk om referering til spesifikke menings- eller nyhetsartikler. Ifølge Fairclough finnes det ulike dialogitetsnivåer og den mest dialogiske løsningen er å eksplisitt tilskrive representasjoner til kilder (2003: 46). Det er også enklere for meningsmotstandere å bestride påstander når påstandene har blitt representert med spesifikk tilskrivning (ibid: 48). Av de 203 artiklene, alle sjangere inkludert, som er replikk til spesifikke debattartikler i samme medium, er 94 prosent debattartikler. Det finnes ikke mange replikker til spesifikke kommentarer i utvalget, men av de 41 artiklene som er det, er 80 prosent debattartikler. En like stor andel av replikkene til nyhetsartikler og ledere i samme medium, er også debattartikler. Debattartikkelen dominerer altså de forskjellige replikk-kategoriene. Det faktum at debattartikkelen er den største sjangeren, og utgjør over halvparten av utvalget, kan til dels forklare denne dominansen. Likevel er som nevnt 63 prosent av alle debattartiklene replikker til andre artikler, og dette er helt uavhengig av at flertallet i utvalget er debattartikler. 26 prosent av utvalgets 344 ledere og kommentarer er replikker. Sammenlignet med replikkprosenten på 63 prosent blant debattartiklene er dette nokså lavt. Dette kan vitne om at disse sjangrene i mindre grad benyttes til å delta i debattene som foregår på debattsidene. Likevel finnes det flere slags debatter, og ulike måter innlegg og ytringer kan relatere seg til hverandre. I del 4.2 kommer

jeg nærmere inn på hva som kjennetegner kjedene av innlegg som omhandler ett bestemt tema.

Replikk og avis

Sammenligner vi de tre avisene er AP avisen med flest replikker. 70 prosent av debattartiklene i AP er replikker, sammenlignet med 64 prosent i DB og 53 prosent i KK. Ser vi på alle sjangere samlet er 52 prosent av artiklene i AP replikker, fulgt av 44 prosent i KK og 42 prosent i DB. Som nevnt i avsnittet over om replikk og sjanger, er 74 prosent av alle ledere og 74 prosent av alle kommentarer såkalte ikke-replikker. Ser vi på avisene hver for seg så gjentar dette seg, i hver avis utgjør ikke-replikker over 70 prosent både av kommentarene og lederne, med ett unntak: lederne i KK. I KK er kun 52 prosent av lederne ikke-replikker, og 48 prosent replikker, og av replikkene er 22 prosent replikker til nyhetsartikler i andre medier. Dette kan både tyde på at avisa, gjennom lederen, i større grad enn de to andre avisene aktivt deltar i ordskiftet, og at de kommenterer saker som andre aviser har 'eierskap' til.

Ut fra funnene over kan vi si at APs debattsider er de som i størst grad består av et delt vekselspill mellom deltakerne. En likhet mellom de tre avisene er at replikker til debattartikler og kommentarer i andre medier sjelden forekommer, og at kronikker, i likhet med kommentarer og ledere, for det meste består av ikke-replikker.

Replikk og yrke/tittel

Deler vi artiklene etter de åtte yrkesgruppene⁴⁴, består halvparten av disse gruppene av et flertall av artikler som er replikker. Forfatterne som tilhører gruppen 'politikere og forvaltning' er de som i størst grad skriver artikler som er replikk til andre artikler. Av artiklene skrevet av denne gruppen er 65 prosent replikker, og mer spesifikt er 43 prosent replikker til debattartikler. I tillegg består artiklene skrevet av forfattere tilhørende yrkesgruppene universitets- og høyskoleansatte, kultur og ekspert/fagperson av henholdsvis 53, 55 og 58 prosent av replikker⁴⁵.

De fire yrkesgruppene hvis artikler består av et flertall av ikke-replikker er 'journalister og medieansatte', 'tomt' (det vil si forfatterne uten tittel), 'fagforening/organisasjon' og 'annet'. Av de 574 artiklene som er skrevet av disse yrkesgruppene, er henholdsvis 36, 37, 46 og 48 prosent av de replikker. Journalister og medieansatte er med andre ord yrkesgruppen som i minst grad skriver artikler som er replikker til andre artikler.

⁴⁴ Politikere og forvaltning, fagforening/organisasjon, universitets- eller høyskoleansatt, ekspert/fagperson, journalister og medieansatte, kultur, annet og tomt.

⁴⁵ De samme yrkesgruppene består av henholdsvis 37, 33 og 37 prosent av replikker til debattartikler.

Dette, samt den lave andelen av replikker blant kommentar- og ledersjangrene, forsterker inntrykket av at journalister og redaktører, i den grad de deltar i debatten, så gjøres dette ikke ved å henwise til spesifikke artikler.

Replikk og størrelse

Hva kjennertegner en typisk replikkartikkel, er den liten eller stor? Kan den lille debattartikkelen sies å ha en funksjon som replikkarena der debatt deltakere har mulighet til å kommentere tidligere innlegg, eller brukes de små debattartiklene stort sett til enkeltstående innlegg? Inkluderer vi alle sjangere bortsett fra lederne, er 69 prosent av alle små artikler replikker, mens kun 46 prosent av de store er det⁴⁶. Det er mindre forskjeller hvis vi kun ser på debattartikler (og ikke kronikker og kommentarer). 70 prosent av alle små debattartikler er replikker, mens 61 prosent av de store er det. Av de små debattartiklene er 66 prosent replikker til noe i samme avis, mens 53 prosent av de store artiklene er det. Av disse er 41 prosent av små debattartikler replikk til spesifikk debattartikkel i samme avis, mens 37 prosent av de store debattartiklene er det. Ser vi på replikk fordelt på størrelse fordelt på avis, består de små debattartiklene i både DB og AP av 71 prosent replikker. Til sammenligning er 53 prosent av de små debattartiklene i KK replikker. Også de store debattartiklene i KK består av 53 prosent replikker, mens de i AP og DB består av henholdsvis 69 og 62 prosent replikker.

4.1.5 Artikkelens størrelse

Meningsartiklers ulike størrelser utgjør sammen med bakgrunnsfarger, bildebruk og uthevede sitater en viktig del av meningssidenes layout. Disse ressursene gjør det mulig for debattredaksjonen å fremheve visse innlegg, samt å la faste plasser ha egne funksjoner. Etter min mening skiller KK og AP seg mest fra hverandre i dette henseende. I AP er det en fast plassering for og oppdeling av store, mellomstore og små artikler, mens en slik inndeling ikke er like tydelig i KK.

Av utvalgets 910 artikler er 20 prosent små og 80 prosent store. Alle kronikker og kommentarer er store, og 79 prosent av lederne er store. Av debattartiklene i utvalget er 70 prosent store og 30 prosent små. I KK havner 9 prosent av debattartiklene i kategorien "liten", fulgt av 23 prosent i DB og 49 prosent i AP⁴⁷.

⁴⁶ Inkluderer alle sjangere, inkludert lederne, er 62 prosent av alle små artikler replikker, mens 44 prosent av de store er det.

⁴⁷ Selv om AP har en lavere *andel* store artikler enn DB, har likevel de et større antall store artikler. AP har 111 store artikler, DB har 93 og KK har 146.

4.2 Debattanalysen

Hittil har jeg sagt noe om *hvem* deltakerne på debattsidene i de tre avisene er og hvor høy andelen replikker er. Jeg har også funnet sammenhenger mellom variabler som kjønnsandel og debatttema, samt likheter og ulikheter mellom avisene. Det jeg så langt ikke har sagt noe om er debattene, som her betyr innleggene eller kjedene av innlegg som omhandler ett bestemt tema. Som jeg kommer tilbake til i intervjuene i kapittel fem, understreker både Knut Olav Åmås og Marte Michelet, debattredaktører i henholdsvis AP og DB, verdien av lengre debatter. For å komme lenger og lenger inn i en konflikt og synliggjøre konfliktlinjer, er det en fordel at debatten går over en viss periode, og at den består av flere innlegg.

	Hyppighet	Prosent
Ett innlegg	290	63
Mer enn ett innlegg	171	37
Total	461	100

Gjelder alle debattene i utvalget.

Som nevnt i kapittel tre ble hvert nye tema kodet som en ny debatt, uavhengig av hvor mange innlegg debatten bestod av. Til sammen er 907 artikler fordelt på 461 debatter, som igjen er fordelt på tre aviser⁴⁸. 63 prosent av debattene består av kun én artikkel. Samlet utgjør debattene som består av ett eller to innlegg 80 prosent av utvalget. Gjennomsnittsdebatten består av 1,97 debattinnlegg. Tar vi bort alle enkeltstående ledere og kommentarer som ikke er en del av en lengre debatt, består 51 prosent av de gjenværende debattene av ett innlegg, og 72 prosent av enten ett eller to innlegg. Gjennomsnittsdebatten består av 2,38 artikler, hvis vi ser bort fra enkeltstående ledere og kommentarer, og 3,6 artikler hvis vi ser bort fra alle enkeltstående artikler. Nedenfor analyserer jeg først debattene bestående av to eller flere artikler og deretter ser jeg nærmere på de såkalte "ettinnleggsdebattene". Som nevnt kjennetegnes deliberasjon ideelt sett av deltakerne som er beredte til å revurdere meninger i lys av debatt, ny informasjon og påstander fremlagt av andre deltakere. Dette forutsetter at det er flere deltakere og at nye argumenter og ytterligere informasjon fremlegges. Siden kun de lengre debattene i utvalget kan sies å oppfylle disse kravene, vil fokuset være på de.

⁴⁸ Den oppmerksomme leser vil legge merke til at utvalget i artikkelanalysen bestod av 910 artikler, mens debattanalysen, som baserer seg på det samme utvalget, består av 907 artikler. Tre artikler, eller 0,3 prosent av utvalget har altså blitt utelatt i debattanalysen. Siden det ikke var mulig å finne ut av hvilke tre artikler det gjaldt, uten å gjøre kodingen på nytt, har jeg latt det stå slik.

4.2.1 Debatter med to eller flere artikler

		Hyppighet	Prosent	Valid Prosent	Kumulativ prosent
Valid	2-5 artikler	143	31	84	84
	6-9 artikler	22	5	13	97
	10-20 artikler	6	1	4	100
	Total	171	37	100	
Fraværende	System	290	63		
Total		461	100		

Alle debatter, minus ettinnleggsdebatter.

Denne delen av oppgaven dreier seg om debattene som består av to innlegg eller mer. Alle de såkalte ”ettinnleggsdebattene” er utelukket fra alle funnene nedenfor⁴⁹. I alt består 37 prosent av utvalget av debatter som inneholder to artikler eller mer. Tabell 11 viser hvor mange debatter som består av hvor mange innlegg, og hvor stor andel av utvalget de utgjør. For eksempel består 31 prosent av utvalgets debatter av to til fem artikler. Debattene som består av mer enn ti artikler utgjør kun en prosent av utvalget.

	N	Prosent
Debattartikkel	48	28
Kronikk	0	0
Kommentar	6	4
Leder	2	1
Debattartikkel og kronikk	16	9
Kommentar og leder	12	7
Annet	87	51
Total	171	100

Alle debatter, minus ettinnleggsdebatter.

Ser vi nærmere på hvilke sjangere hver debatt består av, er over halvparten kodet som ”annet”, det vil si at de både inkluderer debattartikkel/kronikk *og* kommentar/leder. Som nevnt er et av målene med oppgaven å undersøke i hvilken grad avisas ansatte deltar i samme debatter som avisas lesere. Det at halvparten av debattene består av debattartikkel/ kronikk *og* kommentar/ leder, tyder på at avisas ansatte i aller høyeste grad deltar i samme debatter som avisas lesere, med tanke på at 67 prosent av alle kommentarer er skrevet av journalister og medieansatte. Den nest største sjangerkategorien er debattartikler; 28 prosent av debattene består kun av debattartikler. De resterende sjangerkategoriene utgjør samlet sett 21 prosent av utvalget.

⁴⁹ Jeg vil spesifikt nevne det hver gang jeg inkluderer ettinnleggsdebattene i dette delkapitlet. Hvis jeg ikke nevner noe, betyr det at tallene baserer seg på hele utvalget, *minus* ettinnleggsdebattene.

	2-5 artikler		6-9 artikler		10-20 artikler	
	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent
Dagbladet	52	95	3	5	0	0
Aftenposten	54	79	10	15	4	6
Klassekampen	37	77	9	19	2	4
Total	143	84	22	13	6	4

Alle debatter, minus etinnleggsdebatter.

Er det noen forskjeller avisene imellom når det gjelder hvor mange artikler debattene består av? Ser vi på antall artikler i en debatt, fordelt på avis, har DB færrest lange debatter; 95 prosent av debattene der består av to til fem artikler. Ingen av debattene i DB består av mer enn ni innlegg. Også i KK og AP har flertallet av debattene mellom to og fem artikler, men andelen er likevel betydelig lavere enn i DB. Andelen debatter som har mellom to og fem artikler er 79 prosent i AP og 77 prosent i KK. Selv om andelen debatter med over seks innlegg er størst i KK (23 prosent av debattene der har flere enn seks artikler) er det likevel AP som har *flest* lange debatter. Det at DB har færrest lange debatter henger nok delvis sammen med at de også har færrest innlegg⁵⁰.

	2-5 artikler		6-9 artikler		10-20 artikler		Total	
	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent	<i>N</i>	Prosent
Internasjonale forhold	24	17	2	9	4	67	30	18
Kultur, sport og språk	14	10	0	0	0	0	14	8
Annet	12	8	2	9	0	0	14	8
Innvandring og integrering	11	8	0	0	1	17	12	7
Familie, barn og kjønn	9	6	3	14	0	0	12	7
Nasjonal politikk	9	6	1	5	0	0	10	6

Alle debatter, minus etinnleggsdebatter. De tretten minste temakategoriene vises ikke i denne tabellen.

Hvilke temaer fører til lange debatter? Når det gjelder fordelingen av antall innlegg i en debatt per tema, er debattene nokså jevnt fordelt over de ulike temakategoriene. Hver temakategori utgjør mellom en og atten prosent av utvalget. Av de 143 debattene som består av mellom to og fem innlegg, har de forskjellige temakategoriene en andel på mellom en og sytten prosent hver. Den største kategorien er ”internasjonale forhold”: 24 debatter, eller sytten prosent av debattene som har mellom to og fem innlegg, har dette som tema. Av de 22 debattene som har mellom seks og ni innlegg, har hver temakategori en andel på mellom null og atten prosent. Av disse er ”landbruk, havbruk, mat og drikke” den største temakategorien med atten prosent.

⁵⁰ Ser vi på hele utvalget i den forrige analysen (som baserer seg på det samme materialet som denne), og ekskluderer lederne, består meningssidene i mai 2008 av 208 artikler i DB, 322 artikler i AP og 247 artikler i KK. Artikkelenalysen ovenfor viste oss at debattartikkelen var den eneste sjangeren med et flertall av replikker. Derfor, tar vi kun med debattartiklene, finner vi 121 debattartikler i DB, 219 debattartikler i AP og 161 debattartikler i KK.

Også blant de seks debattene som består av mellom ti og tjue innlegg er ”internasjonale forhold” den største temakategorien.

	1-7 dager		8-14 dager		15-21 dager		22-30 dager		Total	
	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent	N	Prosent
2-5 artikler	54	38	55	38	18	13	16	11	143	100
6-9 artikler	1	5	1	5	9	41	11	50	22	100
10-20 artikler	0	0	0	0	0	0	6	100	6	100
Total	55	32	56	33	27	16	33	19	171	100

Alle debatter, minus ettinnleggsdebatter. (En debatts størrelse sier noe om hvor mange innlegg den består av).

Hvor lenge varer vanligvis en debatt? Svaret på dette spørsmålet henger naturligvis sammen med hvor lang periode man ser på. Siden jeg kun ser på en måned, er det ikke mulig for debatter i utvalget å vare lenger enn 31 dager. Svaret avhenger også av hvor mange innlegg debatten består av. Av denne grunn sammenligner jeg lengdevariabelen med variabelen som sier noe om hvor mange artikler debatten består av. Ikke overraskende får vi flere debatter bestående av flere innlegg, jo lenger periode vi ser på. Alle de lengste debattene i utvalget varer mellom tre og fire uker. Halvparten av debattene som består av mellom seks og ni artikler, varer også mellom tre og fire uker. Tre fjerdedeler av debattene som består av mellom to og fem artikler varer i to uker eller mindre.

4.2.2 Ettinnleggsdebattene

Som nevnt er én definisjon på debatt et ”ordskifte mellom flere personer”. Begrepet ”ettinnleggsdebatt” blir følgelig en selvmotsigelse, siden et enkelt innlegg, skrevet av én person, etter denne definisjonen ikke kan være en debatt. Jeg har likevel valgt å benytte meg av dette begrepet, siden analyseenheten er debatten, definert i denne spesifikke analysen som en eller flere artikler som omhandler det samme temaet, og fordi flere av debattene kun består av ett innlegg. Faktisk gjelder dette 63 prosent av utvalget, noe som tilsvarer 290 innlegg, fordelt på tre aviser. I hvilken grad er det en sammenheng mellom enkeltinnleggsdebattene og de andre variablene? Det er ingen store forskjeller avisene imellom. DB og KK har 64 prosent enkeltinnleggsdebatter, mens AP har 61 prosent.

	Uke en	Uke to	Uke tre	Uke fire	Total
Ett innlegg	54	56	65	81	63
Mer enn ett innlegg	46	44	35	19	37
Total	100	100	100	100	100

Alle debatter. Prosenttall.

Det er derimot en klar sammenheng mellom andel enkeltinnleggsdebatter og uke i utvalgsperiode. I uke en og to består henholdsvis 54 og 56 prosent av debattene av ett innlegg. I uke

tre har andelen økt til 65 prosent og i uke fire er hele 81 prosent av debattene enkeltinnleggsdebatter. Hadde utvalgsperioden vært lengre, for eksempel åtte uker i stedet for fire, ville nok andelen enkeltinnleggsdebatter i uke tre og fire vært betydelig lavere. Siden de to siste ukene drar snittet opp er nok andelen de to første ukene (54 og 56 prosent) er en riktigere indikasjon på andel debatter som kun består av ett innlegg, enn andelen for hele utvalgsperioden (63 prosent).

Når det gjelder sammenheng mellom andel enkeltinnlegg og sjanger, er flere av sjangerkategoriene nødt til å bestå av mer enn ett innlegg, per definisjon. Av kategoriene dette ikke gjelder, er det verd å merke seg at ingen debatter består kun av kronikker, at 94 prosent av debattene som kun består av kommentarer er enkeltinnlegg og at 96 prosent av debattene som kun består av ledere er det.

5. Debattredaktørenes perspektiv

5.1 Innledning

I dette kapitlet presenterer jeg intervjuene av debattredaktørene, og det er særlig produksjonsforholdene bak meningssidene som er i fokus. Formålet med intervjuene var å belyse prosessen rundt utvelgelsen av innlegg, samt undersøke redaktørenes holdninger til og refleksjoner rundt kvinneandel, mangfold og hva som utgjør en god debatt.

5.2 Valg av innlegg

Det er store forskjeller når det kommer til hvor mange innlegg hver avis får inn til papirdebatten hver dag. Reinertsen antar KK får et sted mellom 150 og 200 i uka, DB får daglig inn et sted mellom 50 og 100, mens AP får rundt 100 til voksendebatt og mellom 40 og 50 til ungdomsdebatten hver dag. Ifølge Michelet er det konjunkturrelatert hvor mange innlegg som kommer inn. Når store debatter som Hjernevask-debatten pågår, kan det være opp i mot 150 om dagen, og i veldig stille tider, som midt i påsken, kan det være tre om dagen. Det er, ifølge Reinertsen, alltid et spørsmål om press, – altså hvor mange innlegg som kommer inn hver uke. Et innlegg som trykkes den ene uka kan refuseres den andre uka, på grunn av tilfang av innlegg. Hver dag velges det ut noen få innlegg som får komme på trykk. Som vi så i den kvantitative innholdsanalysen i forrige kapittel, var antall debattartikler per utgave i gjennomsnitt 8,4 i AP, 4,3 i DB og 6,7 i KK⁵¹. Både Åmås, Michelet og Reinertsen sier de både ser på egenskaper ved selve innlegget og forfatters bakgrunn når innlegg velges ut, og alle nevner aktualitet som et av kriteriene. Alle nevner også at det er bra med innlegg der noe står på spill. Av denne grunn blir politikere, ifølge Michelet, prioritert ned i DB, siden de ofte skriver utilgjengelig svada, og i liten grad våger å gå inn i de debattene som pågår. DB var likevel avisa med flest politikere på trykk i mai 2008.

Ifølge Reinertsen spiller kriterier som aktualitet, relevans, samt forfatters kjønn og bakgrunn alltid inn når de velger ut innlegg i KK. Om APs utvalgsriterier sier Åmås:

Vi velger debattinnlegg ut fra kriterier som aktualitet, kvalitet, kunnskapsinnhold og debattskapende evner. Vi forsøker å få til geografisk, sosial og etnisk spredning. De som har vanskeligst for å komme på trykk hos oss, i alle fall vil vi gjerne at det skal være sånn, er toppolitikere, ledere i organisasjoner og toppsjefer i institusjoner. Vi kunne fylt alle spalter hver dag med bare samfunnstopper. Vi trykker noe av de, selvfølgelig, men vi trykker langt mindre enn vi kunne ha gjort.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

⁵¹ Tall fra mai 2008. Ledere, kommentarer, kronikker og små utdrag fra nettdebatten er ikke medregnet her.

Michelet nevner blant annet at de ønsker at det skal være en viss variasjon, at ikke alle innlegg handler om det samme, og at de skal ha flere debatter løpende. Både Reinertsen og Michelet nevner at de er nødt til å ta med en del tilsvar til ting som har stått på trykk. Et annet kriterium Michelet nevner, er navn:

Et av kriteriene når vi velger ut innlegg som får komme på trykk er helt klart navn. Hvis vi har to innlegg om samme sak, og den ene er skrevet av noen som veldig mange vet hvem er og den andre er noen som ingen vet hvem er, og hvis innholdet er sånn noenlunde likt, så vil man helt klart velge den mest profilerte personen. Det kan man si at bygger opp en elitistisk offentlig debatt.

Marte Michelet, 20. april 2010

Hun understreker imidlertid at det ikke er slik at de alltid prioriterer innlegg fra de mest kjente bidragsyterne. Dersom et innlegg er nært på et problem, og skrevet av en person med selvopplevde erfaringer, kan dette ”suse forbi hvilken som helst professor eller kjendis”. Hun legger til at allmenne betraktninger fra personer uten noen åpenbar pondus på området ofte vil konkurreres ut.

5.3 Kvinneandel

Som vi så i forrige kapittel var kvinneandelen under 25 prosent i alle avisene i 2008, mens den var over 25 prosent i alle avisene i 2010. I DB var kvinneandelen nokså lik i begge periodene, i KK hadde andelen økt med nesten ti prosentpoeng, mens kvinneandelen i AP mer enn fordoblet seg fra 2008 til 2010. Det kan være flere mulige årsaker til KKs økning i andel kvinner. For det første er det en annen debattredaktør nå enn det var da. En annen tenkelig årsak er at debattene som foregikk i mai 2010 engasjerte kvinner mer enn i de som foregikk i 2008. APs fordobling skyldes nok i all hovedsak at de i august 2009 innførte et mål om å ha minimum 40 prosent kvinner på debattssidene, etter at en undersøkelse fra medieanalysebyrået Retriever viste at de kun hadde 28 prosent kvinner i debattspaltene i den målte perioden.

Angående det nye målet sier Åmås:

Vi greier det ikke fra dag til dag, men vi forsøker å fordele det 40/60 per uke. Vi har strevd litt med å nå det, men mange uker er vi ikke så langt unna å nå det i alle fall. Noen uker når vi det, andre uker er vi nærheten. Hver gang vi sitter med bunker med innsendte innlegg så tenker vi på kjønnsfordeling når vi sier ja og nei.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

Ifølge Reinertsen er det hele veien et spørsmål om kjønn i KK. Målet er å ha en god balanse i forhold til kjønn i spaltene, men det er vanskelig i praksis:

Vi pleier å vurdere innlegg fra kvinner en ekstra gang eventuelt kvotere de fram hvis det er mange som... [sic] Poenget er å få inn flest mulig kvinner i spaltene, men det betyr selvfølgelig ikke at vi tar inn alle innlegg av kvinner. Men det er en ekstra stjerne ved siden av innlegg skrevet av en kvinne.

Hilde Reinertsen, 4. mai 2010

På spørsmål om hvor mange av de innsendte innleggene som er fra kvinner, sier Reinertsen at det er vanskelig å si på stående fot, men hun gjetter at det er rundt 30 prosent. Til sammenligning tror Åmås at mellom 25 og 30 prosent av innsendte innlegg er fra kvinner i AP. Reinertsen nevner et virkemiddel de har for å synliggjøre de kvinnelige debatt deltakerne i KK:

Et virkemiddel vi har er hovedinnlegget som har illustrasjonsbilde og fargelagt bakgrunn. Det er ofte at jeg velger kvinner til hovedinnlegg. Det er et konkret grep, som har mer med synlighet enn prosentandel å gjøre, selvfølgelig. Det gir innlegget mer tyngde siden det får redaksjonell prioritering.

Hilde Reinertsen, 4. mai 2010

På spørsmål om hvorfor de tror kvinneandelen er så lav, svarer både Reinertsen og Michelet at en av grunnene nok er at det er flere menn i stillinger som er meningsdannende. Ifølge Reinertsen takker kvinner oftere nei på invitasjoner til å delta:

Noe man også merker, kanskje ikke så mye på debattinnlegg, men hvis man inviterer folk til å bidra med en kronikk, eller delta i muntlige debatter, er at kvinner ofte er mindre klare for å snakke om noe som ikke er nøyaktig deres felt, som de ikke er eksperter på. (...) Men dette er jo spekulasjoner fra min side hva den psykologiske effekten er. Jeg tror det har med det å gjøre at flere menn skriver innlegg uten alt for mange kvaler om de tør å ta støyten offentlig hvis de får motbør, og sånne ting. (...) Selv synseinnlegg fra privatpersoner, indignerte reaksjoner på et eller annet, er i mye større grad fra menn enn kvinner.

Hilde Reinertsen, 4. mai 2010

Åmås nevner det også som en mulig årsak at kvinnelige skribenter har en høyere terskel for å sende noe fra seg. Michelet mener det er én ting som systematisk blir oversett i jakten på forklaringer på hvorfor kvinner i så stor grad er underrepresentert i mediene generelt og på debattsidene i avisene:

Kvinner jobber i sektorer som vi ikke diskuterer så mye. Kvinner jobber i sykehussektoren, i pleie- og omsorgssektor, i servicenæringa, og de delene av velferdsstaten og næringslivets tjenesteytende sektor som i utgangspunktet ikke produserer mye rom for å mene så mye. De er ansatt i jobber der de enten ikke har ytringsfrihet eller opplever at de ikke kan gå ut å snakke om hvordan de har det. I tillegg så fører vi lite debatt i Norge om deres vilkår og sektorer.

Marte Michelet, 20. april 2010

Hun skyter inn at det er en diskrepans mellom deltakelse blant kvinnelige og mannlige forskere, og at det må andre forklaringer inn der. Åmås synes det er vanskelig å si hvorfor kvinneandelen er lav siden det er en kompleks problemstilling, men mener én grunn er at den lave kvinneandelen virker selvforsterkende:

Vi har sett når vi har økt andelen av etnisk minoritetsstemmer i spaltene så har det ført til økt tilstrømning av andre etniske minoritetsskribenter. Det har også vært selvforsterkende.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

Åmås har som debattredaktør i AP arrangert flere kronikkkonkurranser. Den forrige konkurransen var bare for kvinner, og de fikk ifølge Åmås inn like mye som til de tidligere konkurransene de har hatt, og nivået var like høyt/like lavt. Åmås kaller kronikkkonkurransen et radikalt tiltak for å gjøre noe med representasjon i offentligheten:

Vi fikk en del negative reaksjoner på at vi hadde en slik begrensning, men ikke så mye som jeg hadde trodd egentlig. Vi fikk mer negative reaksjoner da vi satt en 30-årsgrense på konkurransen. Jeg liker ikke uttrykket politisk korrekt, men noen vil ha det til at det var det ultimate politiske korrekte å gjøre å ha en konkurranse for bare kvinner. Jeg vil heller mene at det er det motsatte. Fordi det var et såpass radikalt tiltak for å gjøre noe med representasjon i offentligheten, – som ikke er så vanlig.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

5.4 Mangfold

Alle de tre debattredaktørene fremholder at mangfold i forhold til hvem som deltar er viktig. Michelet er den eneste av de tre redaktørene som uttrykker at ønsket om mangfold er et underordnet kriterium:

Mangfold er selvfølgelig viktig, men jeg skal være helt ærlig på at det er underordna det vi opplever som en mest mulig leseverdige, velskrevet og aktuell debatt. Å si noe annet ville vært falskt og koketteri, for det er ikke sånn det er. Og de debattsidene du hadde laga ut i fra sånne kriterier ville blitt mye mindre leseverdige, – det er min påstand.

Marte Michelet, 20. april, 2010

Michelet tror en opptelling av deres sider vil vise at kvinner, arbeiderklassen og minoriteter er kraftig underrepresentert i den offentlige samtalen som foregår i DB:

Dette handler om at våre sider ikke først og fremst skal være et representativt sted for meningsytringer, men det skal være innsiktsgivende offentlig debatt som oppleves som viktig og vesentlig. Og det er en klar forskjell synes jeg mellom formatet hvor man kan sende en sms og si ”Stoltenberg er en dust” og det formatet der man må resonere fram eller analysere et løpende tema offentlig.

Marte Michelet, 20. april 2010

Både Reinertsen og Åmås nevner at de er opptatte av å ha bredde i forhold til skribenters geografiske plassering. Reinertsen sier:

Det er ganske ofte jeg tar inn innlegg fra for eksempel en bonde fra vestlandet, en student, eller en innvandrerepresentant – der det er interessant at *den* personen sier det. Jeg tar inn innlegg fra personer som ikke nødvendigvis har så stort gjennomslag i mediene, men som sier noe litt tilsvarende det en professor, politiker eller forsker, som er grupper som er veldig godt representert i mediebildet allerede, som har stort gjennomslag som kilder.

Hilde Reinertsen, 4. mai 2010

Det er derimot i praksis vanskelig å oppfordre folk til å skrive, ifølge Reinertsen. Åmås mener mangfold i forhold til både geografi, kjønn og etnisk og sosial bakgrunn er viktig, men at det gjenstår en del før de får til mangfold i forhold til geografi og sosial bakgrunn:

Det etniske har vi fått litt sving på, kjønn prøver vi å få litt sving på, men når det gjelder det geografisk og det sosiale så har vi mer å gjøre. Med det sosiale så tenker jeg på å få mer fra andre i spaltene enn fra de urbane eliter, spesielt fra Oslo. Vi har blant annet trykket innlegg fra innsatte i norske fengsler, vi har trykket en del innlegg fra uføretrygda og innlegg fra folk med tung brukererfaring fra psykisk helsevesen. Det har vært forsøk på å få fram noe annet. Når det gjelder geografi så er Aftenposten i overveiende grad en østlandsavis når det gjelder leserne. Vi trykker nok i overkant mange innlegg fra folk i Oslo. Vi ønsker å trykke mer fra ellers på Østlandet og også Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

Michelet forklarer hvorfor APs strategi for å få inn nye stemmer ikke ville fungert i DB:

Aftenposten får ofte utrolig mye kred fordi at de har dratt inn så mange nye stemmer i den offentlige debatten og det er ikke først og fremst deres debattsider som har gjort det, det er først og fremst den lille Signert-spalten de har. Der har de et stort kobbelt av spaltister som skriver med ujevne mellomrom. Den spalten er en veldig lur og forpliktende måte å dra inn nye mennesker på, som ikke har så høy terskel. Dagbladet er en tabloidavis og vi har ikke denne type morgenavisspaltister. Men å få en deal og bli hentet inn og fortalt 'Nå har vi tillitt til deg', – det er en utrolig god måte å rekruttere nye folk på.

Marte Michelet, 20. april 2010

5.5 Den gode debatten

Ifølge Michelet er en god debatt en som skaper stor klangbunn hos mange som ikke er sikre på hva de skal mene. Hun mener debatter som går langs veldig opptråkka linjer, der alle egentlig vet hva som skjer men man bare markerer igjen, er de dårligste debattene. En ideell debatt er en som har mange engasjerte aktører der noe står på spill, og hvor de fleste ikke umiddelbart vet hva de skal mene, og hun nevner Hjernevask-debatten som et eksempel på en spennende debatt: "Den har på en måte vært en babushkadokke-debatt der man kommer lenger og lenger inn i konflikten og mange konfliktlinjer blir synlige, som vanligvis ikke er synlige for et større publikum. Det kan være veldig bra". Selv om synliggjøring av konfliktlinjer er bra, mener Michelet at debatter kan bli for polariserte. Før Åmås tok over, var AP et slags internt debattorgan for oberster, med mye militærdebatt, veldig borgerlig, mye monologer og veldig lite kraftig polariserte motsetninger. Michelet mener Åmås har tatt AP litt for langt i den motsatte retningen:

Åmås har dyrket idealet om den polariserte debatten, og nok mer enn det jeg står inne for og synes er bra. Jeg tror neppe at det er riktig å prioritere så hardt å la islamister og rasister møte hverandre til debatt på den måten. Dette bidrar veldig fort til å sementere motsetninger og skape et bilde av de motsetningene som enklere og mer overkommelige enn det de ofte er. Det ligger en dom hos mange av de som vurderer debattfeltet at det er en nøytral arena der alle har like muligheter så lenge de har en god penn. Men så ligger det en stor definisjonsmakt i å kunne si at jeg vurderer deg som like ekstrem som den ekstremisten. Det å iscenesette det gjør alle aviser hver eneste dag på sett og vis, men Aftenposten har gjort det til en grunneve i sin virksomhet.

Marte Michelet, 20. april 2010

Ifølge Åmås kjennetegnes en god debatt ved at den gir kunnskap, bringer fram nye stemmer og forandrer noe på et felt eller i samfunnet. Det trenger ikke være at den forandrer institusjoner eller politiske resultater. Det kan like gjerne være at den forandrer måten å tenke omkring et tema på, at den endrer en mentalitet. Åmås mener slike endringer ofte viser seg først etter litt tid:

De mest smertefulle og følsomme og hardeste debattene, der er det gjerne sånn at ingen vil innrømme at en debatt har ført til [noen endringer], før man etter en tid ser at noe har skjedd. Sånn som i karikaturstriden og sånn som i debatten om Jostein Gaarders Israel-kronikk.

Knut Olav Åmås, 11. mai 2010

Reinertsen mener en god debatt kjennetegnes ved at den bringer nye perspektiver, overrasker, er opplysende og gir aha-opplevelser. Det er viktig at det går fort, at det er et visst tempo, og at man kan forvente å få flere innlegg som følger opp hverandre i løpet av uka. Det er også viktig, ifølge Reinertsen, at det er tydelige motsetninger og klare standpunkter som brynes mot hverandre. I en ideell debatt er man også et annet sted når diskusjonen er over enn da den startet:

Ideelt sett, det aller beste er hvis folk skifter litt mening og tar motpartens innlegg innover seg og tar dem alvorlig. Det som kjennetegner en god debatt er at deltakerne respekterer hverandres synspunkter og er interesserte i å komme fram til – ikke nødvendigvis konsensus – men at de er åpne for å endre mening. For da får man en åpen og en mer nysgjerrig debatt. Dette skjer jo ikke så veldig ofte. De fleste debatter er veldig tydelige og deltakerne flagger sine posisjoner.

Hilde Reinertsen, 11. mai 2010

5.6 Forskjeller mellom avisene

Ifølge Richardson spiller debattsidene en viktig rolle i å kommunisere avisas identitet, gitt at den prøver å gjenskape interessene og diskursene til leserkretsen (2007: 149). Reinertsen mener den mest åpenbare forskjellen mellom de tre avisene er at størrelsen er så forskjellig at man i allmenne sentrale debatter får mer tyngde i AP eller DB, rett og slett fordi sentrale personer vil sende innlegg dit på grunn av større leserkrets. Både Reinertsen og Michelet ser KK som en nisjeavis. Ifølge Michelet har KK en mer intern venstresidedebatt, der deltakerne

og leserne tilhører et ganske etablert fellesskap, og de kan ha gående diskusjoner som er mye mer detaljerte og inngående om et eller annet veldig venstresideinternt som man ikke kunne hatt andre steder. Reinertsen påpeker at det har skjedd mye med KK siden mai 2008, det har vært en stor økning i lesere og abonnenter og avisa har en strategi på å åpne seg mer opp. Samtidig skal de være en arena for norsk venstreside, og det vil alltid være mange flere interne debatter. Dette er ifølge Reinertsen helt med vilje:

På den ene siden kan dette karakteriseres som introverte eller lite interessante for resten av samfunnet, på den andre siden kan det karakteriseres som en arena for mer grunnleggende politiske debatter enn i andre aviser. Vi prioriterer nok mer saker som er mer off. Dagbladet er nok aller mest på det dagsaktuelle. Mens Aftenposten setter en del debatter selv, de er gjerne mer orientert mot akademia, verdier – det liberale samfunnet. Klassekampen vil ha mye mer debatter som går på konkrete enkeltsaker, som økonomisk politikk, ideologi, mer materielle ting da, rett og slett.

Hilde Reinertsen, 4. mai 2010

Det er imidlertid viktig for Reinertsen og KK at det ikke bare skal bli menighetsblad, og de er derfor veldig bevisste på at debattsidene skal være et sted for reell meningsbrytning. Hun mener det speiles i spaltene og på kronikkplass at de aktivt oppsøker folk som ikke bare stemmer venstrepartiene.

På spørsmål om hvordan debattsidene i AP skiller seg fra debattsidene i KK og DB svarer Åmås at han liker å tro at AP litt oftere har litt mer overraskende temaer, og kanskje større bredde. Han mener det ofte er når en debatt har pågått en stund at de virkelige innsiktsfulle og kloke innleggene kommer, og prøver derfor å få til at debatter varer en stund. Ifølge Åmås varer norske debatter ofte veldig kort, så han har sett det som et poeng å holde gode og viktige debatter levende ganske lenge.

Ifølge Michelet speiles hvilke debattsider man får av hvilke andre meninger som dominerer avisa til enhver tid, og nevner som eksempel KK som hun mener har utrolig mye debatt om hva Arild Rønsen til enhver tid mener. AP kan på sin side for eksempel ha universitetsdebatt, og har hatt mye debatt om rektorvalget ved universitetet i Oslo. Dette forutsetter at leserne er opptatt av høyere utdanning.

5.7 Debattens grenser

På spørsmål om visse områder er unntatt debattsidene, og om det er ytringer som er for ekstreme, svarer Åmås at ingen områder er utelukka og at de får en del ekstreme innlegg. En del innlegg oppfordrer til vold og voldsbruk og de sorteres vekk. Det gjør også innlegg som er etisk betenkelige. Han forklarer at en del innlegg angriper enkeltpersoner eller blottstiller mindreårige og må redigeres eller avvises for at innlegg ikke skal gå ut over uskyldige.

Likevel understreker han at han har en tro på at de fleste debatter kan tas i offentligheten og at det er det mest rasjonelle å gjøre, og ikke å skyve noen ordskifter under teppet.

Ifølge Michelet er det veldig mange ekstreme ytringer de ikke tillater, og hvor det er et klart skille mellom nettdebattene og det de har på trykk i papirutgaven. Hun mener det har blitt vanskeligere og vanskeligere i takt med at det er mye som har blitt mer legitimt å si nå, i forhold til for ti femten år siden, også fra sentrale politikere og meningsdannere:

I blant kan det være vanskelig å skille mellom det Hege Storhaug får lov til å si på en helside i Aftenposten eller Dagbladet, eller i Klassekampen for den saks skyld som introduserte mange av disse stemmene på sine debattsider, fra det allmenne hetset som foregår på nettet. Her vil et kriterium være å se om hun har makt og innflytelse og om det derfor er viktig å se hva hun sier og hvordan hun tenker. Dette er i blant vanskelige dilemmaer i forhold til hvorvidt det bidrar til en forsøpling av debatten og om det legitimerer rasistiske problemstillinger.

Marte Michelet, 20. april 2010

Michelet mener man har sett en klar deling mellom verdipolitikk og økonomisk politikk i offentligheten:

Det har blitt en ideologi i debatten og av debattvokterne at det er så viktig at de verdipolitiske kampene spiller seg ut i offentligheten, det er en stående påstand, en habermasiansk idé om den selvkorrigerende offentlige samtalen. Spesielt gjelder dette i verdipolitikken, mens mange områder er unntatt det, områder som kanskje er viktigere i verden enn verdipolitikken er.

Marte Michelet, 20. mai 2010

Michelet nevner debatt om økonomisk politikk som eksempel, og mener grunnen til at dette temaet i stor grad er unntatt ideen om den selvkorrigerende offentlige samtalen er fordi at "de som i realiteten forvalter den økonomiske politikken, store mektige selskaper for eksempel, de deltar ikke i offentlig debatt". Man kan ifølge Michelet "trykke ørtogførte innlegg av typen 'på vegne av kakaobønner i Ghana så er vi skikkelig sure', men det genererer ingenting, det blir ikke debatt av det". Michelet mener dette er en grunnleggende begrensning ved det 'debattspillet' som foregår i den norske offentligheten, som sjelden er egnet til å virkelig utfordre noe. Åmås spør i innledningen til sin bok "*Verdien av uenighet*" om den "militante økonomiske nyliberalismen [er] blitt vår tids nesten-totalitære, bare så subtilt allestedsnærværende at den er vanskelig å oppdage og dermed diskutere" (2007: 18). Tanken om at store selskaper ikke deltar i den offentlige debatten, ble bekreftet i forrige kapittel, der det kom fram av empirien at kun ti av de 910 artiklene var skrevet av ledere i næringslivet.

6. Barnelovsdebatten

6.1 Innledning

Hensikten med dette kapitlet er å undersøke meningssidenes demokratiske potensial, med utgangspunkt i de normative deliberasjonsteoriene og deskriptive diskursteoriene som ble presentert i kapittel to og tre, samt studere hvordan individuelle og kollektive identiteter og sosiale relasjoner konstitueres i debatten. Som tidligere nevnt har det vært nødvendig med en avgrensning: Jeg ser på én utvalgt debatt, barnelovsdebatten, i tre utvalgte aviser, Aftenposten, Dagbladet og Klassekampen, i én utvalgt måned, mai 2008. Barnelovsdebatten kjennetegnes av offerrollens debattovergripende status og kan grovt sett deles inn i tre 'retoriske posisjoner': én fokuserer på mannen som offer, én hevder at barnet er offer, mens den siste fremstiller kvinnen som offer. Nedenfor vil et debattinnlegg fra hver 'retoriske posisjon' analyseres. Analysene av de tre artiklene er delt inn i tre: Først ser jeg på debattens deliberativitet. Dette gjøres ved å påvise debattens doxa og analysere debattens topoi. I den andre delen sier jeg noe om hvilket metanivå debatten plasserer seg på og til sist vurderer jeg i hvilken grad roller konstitueres i debatten, med et spesielt fokus på offerrollen. Ifølge Fairclough krever diskursanalytisk metode at man er nøye med bakgrunnsarbeidet (omtalt i Jørgensen og Phillips 1999: 140). Av denne grunn bruker jeg nokså stor plass på å introdusere den offentlige utredningen "*Med barnet i fokus*", 'barnets beste'-prinsippet og innleggene i debatten. I en diskursanalyse av barnelovsdebatten, er det debatten som er i fokus, ikke barneloven. Likevel er det nødvendig å si noe om barneloven og dens sentrale begreper, for å kunne si noe om selve debatten. I del 6.2 gjør jeg rede for bakgrunnen for debatten. I del 6.3 følger en kort kronologisk presentasjon av alle innleggene i debatten i mai, avis for avis. Dette er ikke en del av selve analysen, men en beskrivelse av konteksten de tre utvalgte innleggene befinner seg i. På bakgrunn av dette ser jeg etter forskjeller mellom avisene. Jeg tar fatt på selve analysen i del 6.4.

6.2 Utgangspunktet for debatten

Utgangspunktet for debatten var utredningen "*Med barnet i fokus*", som var barnelovutvalgets gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær. Nedenfor følger en kort introduksjon til de mest omstridte spørsmålene utvalget diskuterte, samt en gjennomgang av noe av forskningen rundt 'barnets beste'-prinsippet. Hovedmålsettingen for barnelovutvalgets gjennomgang av loven var å vurdere lovendringer i et perspektiv der begge foreldre

anses å være like viktige for barnet (NOU 2008: 15). Ifølge utredningen gjenspeiler dette samfunnsutviklingens retning med at begge foreldre deltar i den praktiske omsorgen for sine barn (ibid: 29). Det er antatt at rundt 25 prosent av alle barn i alderen 0-18 år lever i andre familieformer enn sammen med sine to foreldre. Tall fra 2004 viser at av disse bor 82 prosent fast hos mor, 8 prosent bor fast hos far og 10 prosent har delt bosted (ibid: 21)⁵². I en undersøkelse om samværsfedrenes situasjon fra 2002 svarte 60 prosent av fedrene at de ønsket en annen fordeling av hvor barnet skulle bo enn det foreldrene faktisk praktiserte (ibid)⁵³.

6.2.1 'Barnets beste'-prinsippet

Throughout history, it is important to remember that a central characteristic of the 'best interests' standard was to function as a 'code' for other concerns: how to balance the rights of fathers against those of state and society; how to recognize the rights of mothers, and to what extent; governing family life and childhood; managing social problems; and so on.

Robert van Krieken 2005: 33

En grunnleggende premiss for barnelovutvalgets arbeid var 'barnets beste', som er et sentralt begrep i norsk lov og rettspraksis⁵⁴. Ifølge mandatet bør loven fremme en større deling av foreldreskapet kun dersom det er i samsvar med barnets beste (ibid: 29). Det rettslige synet på barn og barnets beste er noe splittet og varierer både i nasjonal og internasjonal rett⁵⁵. Fra forskerhold handler den vanligste kritikken om begrepets ubestemmelighet, og følgelig vanskene med å identifisere kriterier som kan brukes til å vurdere de alternativer som beslutningstakere står ovenfor, når de skal handle i tråd med barnets beste⁵⁶. Hva barnets beste er, handler ofte om verdispørsmål som ikke kan belegges vitenskaplig. Kritikken fra forskere understreker at prinsippet om barnets beste må fortolkes i et *individuell* perspektiv der man i hvert enkelt tilfelle avgjør hva som er til barnets beste (Ellingsæter 2008: 105 -106). Samfunnsforskningens syn på barn og barndom har beveget seg i retning av tilnærminger som oppfatter barndom og barns behov som sosialt skapt. Man er skeptisk til forestillingen om at man kan identifisere generelle, vitenskapelig eller moralske standarder for barnets beste. Det finnes mange eksempler på at ulike kulturer, epoker og vitenskaplige diskurser har hatt svært ulike forestillinger om barnets beste; blant annet i forhold til fysisk avstraffelse av barn og når barn bør begynne i barnehage. Samtidens forestillinger om 'barnets beste' er preget av

⁵² Her refereres det til s. 12-13 i Skjørten, Kristin, Barlindhaug Rolf og Lidén, Hilde: *Delt bosted for barn*, Oslo: 2006

⁵³ NOU: s. 21. Her refereres det til s. 70-77 i Skevik, Anne og Hyggen, Christer: *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse. NOVA-rapport 15/02*. 2002

⁵⁴ Haugli omtalt i Ellingsæter 2008: 104

⁵⁵ Schiratzki, omtalt i Ellingsæter 2008: 104

⁵⁶ Alston, omtalt i Ellingsæter 2008: 104

samfunnets dominerende forståelser⁵⁷. Det er i forbindelse med spørsmålet om kontakt/bosted etter samlivsbrudd at noen av dilemmaene knyttet til prinsippet om 'barnets beste' særlig settes på spissen (Ellingsæter 2008: 109). Smart (2004) advarer mot en polarisert debatt der mødres rettigheter settes opp mot fedres, noe som har som konsekvens at oppmerksomheten rettes mot de voksnes interesser. Ifølge van Krieken fungerer det rettslige konseptet om barnets beste som et 'juridisk sort hull', en av mange fiktive diskursive knutepunkter som loven er organisert rundt (2005: 26). Trude Haugli påpeker det problematiske i at det kan få en selvrefererende posisjon; som noe objektivt som legitimerer standpunkt i seg selv, hvilket kan stenge for diskusjon av underliggende spenninger og motsetninger (omtalt i Ellingsæter 2008: 105).

I barnelovsdebatten som pågikk i norske medier våren 2008, fungerer 'barnets beste' som diskurs og topos. 'Barnets beste'-toposen blir benyttet lokalt for å legitimere enkeltargumenter, og 'barnets beste'-diskursen utledes fra dette. Som vi hørte i teorikapitlet er topisk analyse en metode for å synliggjøre lenken mellom bestemte politiske debatter og begrunnelsene som er forankret i det generelle politiske klimaet. I analysen nedenfor viser jeg hvordan de ulike retoriske posisjonene hjemler sine argumenter i 'barnets beste'-toposen. Siden toposen er forankret i doxa, krever den mindre forsvar selv.

6.2.2 Foreldreansvar

Spørsmålet knyttet til foreldreansvar handler om hvorvidt det er et ansvar som bør være uavhengig om foreldrene har bodd sammen eller ikke (NOU: 46). Slik det er i dag har mor foreldreansvaret alene dersom foreldrene verken bor sammen eller er gift ved fødsel. Utvalgets flertall mener at dagens regler bør opprettholdes, blant annet fordi det virker unødvendig å måtte reise sak for å frata en fraværende far foreldreansvaret i tillegg til at det kan være en stor belastning for en mor å reise sak hvis en far for eksempel har mishandlet mor⁵⁸. Et mindretall mener det er til barnets beste at foreldreansvaret som hovedregel er felles, uavhengig av foreldrenes samlivsstatus ved barnets fødsel, og poengterer at § 35 er den eneste gjenværende lovparagrafen som opprettholder morspresumpsjonen om at mor automatisk er den viktigste forelderen for barnet (ibid: 47).

⁵⁷ Jalmert, omtalt i Ellingsæter 2008: 108

⁵⁸ Reglene om samvær løper uavhengig av reglene om foreldreansvar, og sikrer i dag muligheten for kontakt med barnet selv om man ikke har foreldreansvaret.

6.2.3 Flytting innenlands

Med dagens ordning må begge foreldrene, dersom de har felles foreldreansvar, samtykke ved flytting med barnet til utlandet. Flytting innenlands med barnet er derimot noe bostedsforelderens kan gjøre uten den andre forelderens samtykke. Hele utvalget, med unntak av Aleneforeldreforeningens Stig Rusten, mener reglene om innenlands flytting bør endres, slik at de i større grad sikrer at flytting ikke kan skje uten den andre forelderens kunnskap. Et flertall av dette flertallet foreslår at en forelders beslutning om å flytte innenlands med barnet skal tilligge foreldreansvaret, på samme måte som beslutning om å flytte utenlands. Dette innebærer at bostedsforelderens må ha samtykke fra samværsforelderens før han eller hun kan flytte innenlands med barnet. Forutsetningen er imidlertid at flyttingen i vesentlig grad vanskeliggjør samværet mellom barnet og den forelderens som ikke flytter, og at det er snakk om vanskeliggjøring av et samvær som allerede er etablert. Flertallet foreslår også et generelt unntak fra hovedregelen der flytting er til barnets beste. Utvalgets første mindretall mener at flyttekompetansen bør bli liggende hos bostedsforelderens, men slik at han eller hun plikter å varsle før flyttingen. Dette vil gi den andre forelderens mulighet til å ta opp spørsmålet om flytting til mekling, og bringe det inn for retten før flyttingen er gjennomført. Utvalgets andre mindretall, Rusten, mener at bestemmelsen knyttet til flytting innenlands bør være som i dagens lovverk. Ifølge Rusten vil flertallets forslag medføre et flytteforbud for barn i aleneforeldrefamilier, siden man vanskelig kan tenke seg foreldre som flytter og overlater barnet til seg selv. Dette flytteforbudet vil også sette likestillingsarbeidet langt tilbake, siden flestparten av bostedsforeldre er kvinner, og flertallets forslag vil føre til at mannen i mange år etter et samlivsbrudd skal kunne bestemme hvor kvinnen kan bo.

6.2.4 Samværsordninger

Utvalget har også diskutert om det er ønskelig med sterkere eller svakere føringer i loven på hvordan en samværsordning bør være. I dag er hovedregelen at foreldrene selv avtaler omfanget av samværsretten på vegne av hva de mener er det beste for barnet. Loven inneholder også en legaldefinisjon av vanlig samværsrett, som er en subsidiær løsning til den individuelt avtalte samværsordningen.

6.2.5 Delt bosted

Utredningen inneholder også en diskusjon av delt bosted og hva som bør kunne avtales, hva domstolene bør kunne fastsette og hva lovens utgangspunkt etter samlivsbrudd bør være. Slik det er i dag kan ikke domstolene beslutte delt bosted for barnet der foreldrene er uenige om

dette. En lovendring som åpner for at domstolene skal kunne pålegge foreldrene delt bosted vil innebære at domstolene, mot en eller eventuelt begge foreldrenes vilje, skal kunne bestemme at foreldrene sammen skal ha den avgjørelsesmyndighet som ligger i å ha barnet boende hos seg, altså felles bostedskompetanse.

6.3 Debattinnleggene

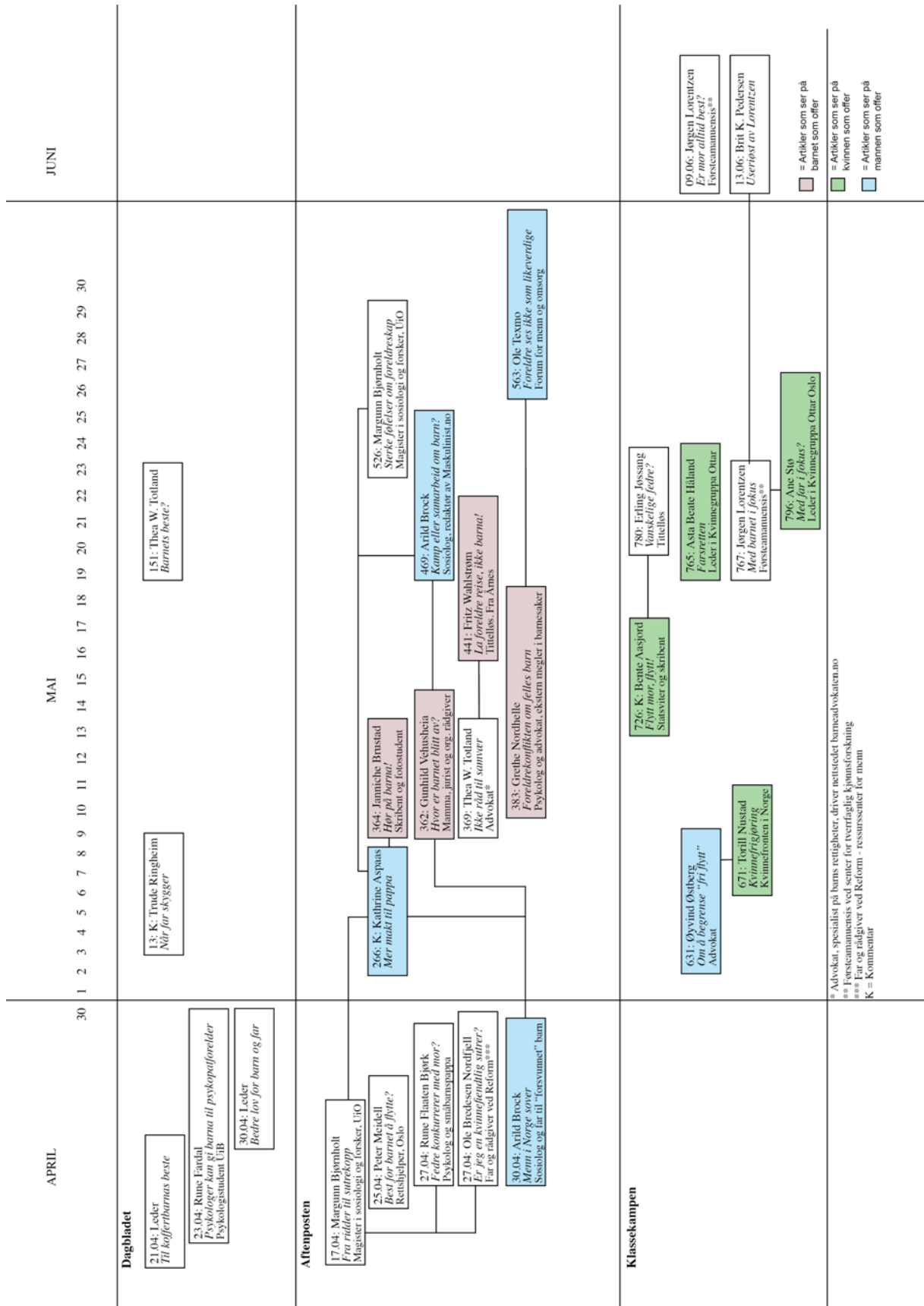
Barnelovsdebatten var desidert størst i AP, der den i perioden april til juni 2008 bestod av én kommentar, én kronikk og tolv debattartikler. I samme periode bestod debatten av to kommentar og sju debattartikler i KK, mens den i DB bestod av to lederartikler, én kommentar og to kronikker. Det ble altså skrevet tjueåtte meningsartikler om temaet i perioden og disse danner materialet for analysen. Debatten er størst i mai, og det er hovedsaklig innlegg fra denne måneden jeg ser på. Figur 3 er en oversikt over alle artiklene, hvilken rekkefølge de kom i, hvilke som er replikker og hvilke som tilhører de ulike retoriske posisjonene.

6.3.1 Debatten i Aftenposten

Som figur 3 viser, er 'barnet som offer' og 'mannen som offer' de retoriske posisjonene som forekommer hyppigst i AP i mai. Ingen av artiklene i AP har vinklingen 'kvinnen som offer'. Nedenfor følger en kort kronologisk presentasjon av alle innleggene i debatten i AP i mai: Arild Brock hevder i sin kronikk "*Menn i Norge sover*" at menn blir marginalisert i sine barns liv og at dette kan løses ved å avskaffe begrepet "omsorg"⁵⁹. Han mener at "kvinnen er den som bestemmer" og er kritisk til ekspertenes rolle i barnefordelingen. Jeg ser nærmere på denne kronikken nedenfor når jeg analyserer den retoriske posisjonen 'mannen som offer'. Kathrine Aspaas' setter i sin polemiske kommentar "*Mer makt til pappa*" fedres rettigheter opp mot mødres. Hun siterer NRK Dagsnyttts rapportering om at barnelovutvalget tar til orde for at "barn av skilte foreldre får rett til å være sammen med far i fem av fjorten dager". I stedet for å kritisere Dagsnyttts uriktige gjengivning av barnelovutvalgets forslag, hevder hun at formuleringen sier "det meste om hva vi står ovenfor". Det vi står ovenfor er en oppfatning, som ikke attribueres noen, om "far som underlegen omsorgsperson og overbevisningen om at barn har større behov for mor enn for far". De neste tre innleggene i debatten kommer en uke senere. Gunhild Vehusheia hevder i innlegget "*Hvor er barnet blitt av?*", som er en replikk til Brocks kronikk, at fokuset for debatten bør være hva som er til barnets beste og er svært kritisk til debattens kjønnsfokus.

⁵⁹ Jeg tar med denne kronikken fra 30. april siden mange av de påfølgende debattinnleggene henger sammen med denne.

Figur 3: Innleggene i barnelovsdebatten



Jeg ser nærmere på dette innlegget nedenfor når jeg analyserer den retoriske posisjonen 'barnet som offer'. Neste innlegg i debatten er signert Janniche Brustad som i sitt korte innlegg "*Hør på barna!*" taler for at barnets opplevelse bør være utgangspunktet når man snakker om vanskelige samvær. Thea W. Totland oppfordrer i innlegget "*Ikke råd til samvær*" staten til å bistå samværsforeldre som bor langt unna barna sine med økonomisk støtte. Dagen etter står Grethe Nordhelles innlegg "*Foreldrekonflikten om felles barn*" på trykk. Nordhelle mener det er "meget uheldig å sette voksnes behov for å oppleve seg likeverdige opp mot hva barn er best tjent med". Det store flertallet av barnefordelingssaker består ifølge Nordhelle av foreldre som finner løsninger for sine barn utenfor domstolen. Det vi i praksis diskuterer i barnelovsdebatten er derfor det skjeve utvalget som får en dom, og disse kjennetegnes ofte ved at "én eller begge foreldre ikke har evne eller vilje til å samarbeide om barna". Neste innlegg er en liten replikk til Totlands artikkel. "*La foreldrene reise, ikke barna!*" er skrevet av Frits Wahlstrøm som mener det bør stilles strengere krav til foreldre, blant annet at de ikke flytter langt unna barna etter en skilsmisse. I stedet for at staten skal sponse reiser mellom barn og foreldre som bor langt unna hverandre, slik Totland forfekter, bør heller foreldre flytte nærmere barnas bosted. Tre dager senere er Arild Brock på plass igjen, med en replikk til Vehusheia. I innlegget "*Kamp eller samarbeid om barn?*" karakteriserer han Vehusheias innlegg som "et mesterstykke i 'feminin argumentasjon'". Brock fortsetter å gjøre det til en kamp mellom kjønnene og spør om "menn [vil] 'kjøpe' Vehusheias argumentasjon". Margunn Bjørnholts korte artikkel "*Sterke følelser om foreldreskap*" er et slags metainnlegg. Hun mener debattnivået i barnelovsdebatten er lavt, og peker spesielt på Aspaas' kommentar som trekker "debatten ned på et unødvendig tabloid nivå". Innlegget avsluttes med en oppfordring til AP om å i fremtiden "bidra til en kunnskapsbasert og balansert debatt om foreldreskapet". Det siste av bidragene i AP i mai er innlegget "*Foreldre ses ikke som likeverdige*" av Ole Texmo. Innlegget er en replikk til Nordhelle, som han kritiserer for å "se bort fra at barns interesser i å vokse opp med likestilte foreldre kan være sammenfallende med barnets beste". I likhet med Brock er Texmo svært kritisk til "fagfolk" som han mener står for en "eneforeldertenkning", oppfører seg "krenkende" og er "yrkesmessig avhengig av de foreldrene de ser slik ned på".

Av de fjorten artiklene som tar for seg barneloven i AP i tidsrommet april til juni 2008 er sju skrevet av kvinner og sju av menn. Ni er replikker til andre debattartikler eller kommentarer, og av disse er seks replikker til artikler skrevet av en av det motsatte kjønn.

Sammenligner vi disse tallene med funnene fra den kvantitative innholdsanalysen ser vi at kvinneandelen og andelen replikker er høyere enn gjennomsnittet. Halvparten av innleggene i barnelovsdebatten er skrevet av kvinner, mens kun 20 prosent av de 315 meningsartiklene på trykk i AP i mai var det. Ser vi på de ulike sjangrene samlet, er 52 prosent av artiklene i AP replikker. Til sammenligning er 64 prosent av alle innlegg i barnelovsdebatten replikker.

Alle artiklene som tar for seg barneloven i tidsrommet april til juni er tilgjengelige på APs nettsider. Det er ikke mulig å legge igjen kommentarer og dermed fortsette debatten på nett, med unntak av en artikkel⁶⁰. I samme periode og avis blir det skrevet sju nyhetsartikler om temaet. Med unntak av én artikkel er samtlige tilgjengelige på nett, åpne for kommentarer og har fra 34 til 260 kommentarer per artikkel, med et gjennomsnitt på 81⁶¹. Det ville vært svært interessant å sammenligne nettdebatt og papirdebatt, men av hensyn til oppgavens omfang har jeg ikke gjort dette.

6.3.2 Debatten i Klassekampen

Av de nevnte retoriske posisjonene er 'kvinnen offer' den mest fremtredende i KK. Nedenfor følger en kort kronologisk presentasjon av innleggene i barnelovsdebatten i KK, mai 2008: Første ut er Øyvind Østbergs innlegg "Om å begrense 'fri flytt'". Han kritiserer KK for å "forkludre en viktig diskusjon" blant annet ved å la kilder få komme med en "rad grove usakligheter" i et nyhetsoppslag, uten at de settes spørsmålsteget ved. Østberg viser til erfaringer fra egen advokatpraksis samt en undersøkelse av lagmannsrettsdommer om barnefordeling, der det fremgår at omsorgsforeldres flytting langt vekk var et tema i en fjerdedel av sakene, og han konkluderer med at barnelovutvalgets forslag angående flytting innenlands "åpenbart [er] så fornuftig at det ikke kan imøtegås med saklig informasjon". Neste innlegg, "Kvinnefrigjøring" av Torill Nustad, er en replikk til Østberg og én av fire artikler som faller innenfor kategorien 'kvinnen som offer'. Innlegget er kritisk til barnelovutvalgets endringsforslag angående flytting innenlands, og mener dette vil "representere en sterk begrensning i kvinners liv og frihet". En uke senere kritiserer Bente Aasjord det såkalte "flytteforbudet" i sin kommentar "Flytt mor, flytt!", som en del av den faste kommentarserien "Homo politicus". Det nye barnelovsforslaget gir ifølge Aasjord "talibanske assosiasjoner" og vil begrense omsorgsforeldres frihet til å velge bosted. Hun avslutter med å oppfordre mødre til å flytte mens de ennå kan. Seks dager senere er to nye innlegg på trykk. Det ene er Asta Beate Hålands kommentar "Farsretten", der hun hevder at

⁶⁰ Den ene debattartikkelen det er mulig å kommentere på (artikkel 469) har én kommentar.

⁶¹ Dato: 16.07.09

”flytteforbudet” vil sette kvinners og barns liv i fare. Jeg ser nærmere på dette innlegget nedenfor når jeg analyserer den retoriske posisjonen ’kvinnen som offer’. Den andre er kronikken ”*Med barnet i fokus*”, skrevet av Jørgen Lorentzen, som er den eneste av barnelovutvalgets medlemmer som deltar i debatten i utvalgsperioden⁶². I første del av innlegget forklarer han bakgrunnen for utvalgets arbeid og hvordan de har hatt et vedvarende fokus på barnet. Andre del av kronikken går i stor grad ut på å kritisere et annet medlem av barnelovutvalget, Aleneforelderforeningens Stig Rusten. Lorentzen kritiserer hans meninger rundt flytting innenlands, og stempler Rustens fremstilling av barnelovutvalgets arbeid i media som ”uærlig”. Han karakteriserer Rustens debattstil som ”feig”, blant annet på grunn av tidspunktet for medieutspillet, som var to uker før utvalget leverte utredningen, og som ”[fratok] andre utvalgsmember og offentligheten muligheten til å delta i diskusjonen på basis av den framlagte utredningen”. Neste innlegg, Erling Jøssangs ”*Vanskelige fedre?*”, er en replikk til Aasjords kommentar. Han kritiserer henne for kun å fokusere på vanskelige fedre, når det finnes vanskelige foreldre av begge kjønn. ”Den nye paragrafen [om flytting innenlands] vil kun gjøre det vanskelig når det allerede *er* vanskelig” skriver Jøssang, og da er det viktig å bringe en ”nøytral” offentlig part inn i bildet. Ane Stø står bak ”*Med far i fokus?*”, det siste bidraget i barnelovsdebatten i KK i mai. Innlegget er en replikk til Lorentzens kronikk to dager tidligere. Stø tror ikke på Lorentzens når han hevder at barnelovskommisjonen har tenkt på det beste for barna, siden forslaget innebærer et ”flytteforbud for enslige mødre”. Stø mener det finnes to slags konflikter om bosted: ”at far ikke bryr seg om kontakt og stikker fra egne barn, eller at mor rømmer fra far og en umulig livssituasjon”.

Av de ni debattartiklene som tar for seg barneloven i KK, er fem skrevet av kvinner og fire av menn. Av disse er fire replikker til andre debattartikler eller kommentarer og samtlige av disse er replikker til artikler skrevet av en av det motsatte kjønn. I barnelovsdebatten kvinneandelen er 56 prosent, mens kun 20 prosent av alle meningsartiklene i mai i KK er skrevet av kvinner. Replikandelen er på 44 prosent både i barnelovsdebatten og i avisa, uavhengig av tema⁶³. Ingen av debattinnleggene i KK er tilgjengelige på nett. Det ble i samme periode og avis skrevet to nyhetsartikler om temaet, men disse er ikke tilgjengelige på nett.

⁶² Med ”debatten” menes her alle meningsinnlegg i KK, DB og AP i april – juni 2008. Det er fullt mulig at andre medlemmer har deltatt i debatten gjennom utsagn nyhetsartikler i disse avisene eller i andre medier.

⁶³ Inkluderer alle sjangere minus lederartikkelen.

6.3.3 Debatten i Dagbladet

Barnelovsdebatten bestod av kun to meningsartikler i DB i mai 2008. Det første av innlegget er Trude Ringheims kommentar ”*Når far skygger*” der hun mener det er ”fristende og politisk korrekt å være ensidig for far”, men siden det som er det beste for ett barn kan være det verste for det neste, konkluderer hun med at fars rett ikke må skygge for barnets beste. Ringheim støtter utvalget i at de ikke har ”latt seg friste til normativ overregulering av våre familieliv” og mener det ”heller ikke i likestillingens tjeneste [kan] tillates at våre daglige skilsmisseliv detaljstyres”. Det siste innlegget i debatten i DB er Thea W. Totlands kronikk ”*Barnets beste?*”. Dette er mer eller mindre det samme innlegget som stod på trykk ti dager tidligere i AP, der Totland også oppfordret staten til å bistå samværsforeldre som bor langt unna barna sine med økonomisk støtte.

I DB består barnelovsdebatten av to kronikker, én kommentar og to lederartikler i tidsrommet april til juni 2008. Alle artiklene er tilgjengelige på nett, men kun kronikkene er åpne for kommentarer. Den ene kronikken har sytti kommentarer og den andre har ti. I samme periode og avis blir det skrevet to nyhetsartikler om temaet, som også er tilgjengelige på nett. Den ene har 199 og den andre har 174 kommentarer⁶⁴. To av de tre meningsartiklene som omhandler barneloven er skrevet av kvinner. Kvinneandelen er derfor betydelig høyere enn andelen på 25 prosent for meningsartiklene i mai samlet.

6.4 Debattens offervinkling

Mannen, kvinnen og barnet er som nevnt de mest fremtredende posisjonene i debattens diskursive struktur. Likheten mellom disse posisjonene er offerperspektivet. I likhet med Kapelrud (2008) ser jeg på offerrollen som en diskursiv kategori. Å være et offer er ingen iboende egenskap, men derimot noe man blir på det tidspunktet en selv eller samfunnet oppfatter deg som det. Offerrollen er ikke et objektivt fenomen, men har å gjøre med deltakernes definisjon av situasjonen (ibid: 83). Joel Best hevder i boka *Random Violence, How We Talk about New Crimes and New Victims*, der han tar for seg såkalte ”nye ofre”, at det er enkelt å gi noen merkelappen ’offer’, og at det er tilsvarende vanskelig å bestride den (1999: 117). Nye ofre hentes fram i offentligheten av talsmenn som lager overbevisende påstander om offergjøringen basert på et allerede eksisterende reservoar av argumenter (ibid: 94). Dette reservoaret, eller disse ”kulturelle ressursene” som Best kaller de, innebærer å låne språk, vinklinger, forklaringer, taktikk og løsninger fra lignende former for offergjøring (ibid:

⁶⁴ Dato: 16.07.09

103). Siden man ofte har hørt lignende påstander om andre typer ofre før, tenderer vi mot å være mottakelige når vi hører slike påstander (ibid: 118). Best nevner sju ideer som synes å være sentrale når nye ofre utpekes, og som samlet utgjør "offergjøringsideologien": (1) offergjøringen er svært vanlig og et stort antall individer er berørt; (2) den har betydelige konsekvenser; (3) den er relativt entydig og ukomplisert; (4) den går ofte upåaktet hen; (5) siden offergjøring ofte går upåaktet hen, både av offeret og i samfunnet, bør folk læres opp til å gjenkjenne andres og egen offergjøring; (6) dersom noen har fått status som offer, bør denne statusen respekteres og ikke bestrides; og til slutt (7) offerbegrepet har uønskede konnotasjoner som å være skadet, passiv og maktesløs (ibid: 103 - 116). I analysen nedenfor undersøker jeg hvorvidt det er overensstemmelse mellom offerideologien og ideene ovenfor og konstitueringen av menn, kvinner og barn som ofre i barnelovsdebatten. Det ligger også en makt i å være anerkjent som et offer. Offeret får makt ved å skrive seg inn i institusjonene, ved institusjonell ratifisering (Best 199: 119). Med Nancy Frasers begreper kan man si at utpeking av ofre i de svake offentlighetene, kan det få konsekvenser i de sterke offentlighetene. Offerpåstanden får legitimitet ved å stå på trykk i landets aviser.

Den amerikanske historikeren Charles Maier har hevdet at det offentlige ordskiftet har fått preg av å være "a competition for enshrining grievances. Every group claims its share of public honor and public funds by pressing disabilities and injustices. National public life becomes the settlement of a collective malpractice suit in which all citizens are patients and physicians simultaneously" (omtalt i Brandal 2008: 540)⁶⁵. Det er ikke mulig å si om dette er tilfelle for den norske avisdebatten basert på én analyse. Dette kan imidlertid gjøres til en problemstilling for nye undersøkelser.

6.5 Retorisk posisjon: Mannen som offer

Brocks to innlegg, Østbergs og Texmos innlegg, samt Aspaas sin kommentar tilhører den analytiske kategorien 'mannen som offer'. Felles for disse artiklene er fokuset på mannen som offer i barnefordelingssaker, ideen om kvinnen som ikke vil gi fra seg makten de besitter og påstanden om at årsaken til at flere kvinner enn menn ender opp med hovedomsorgen for barna etter brudd, er tanken om far som underlegen omsorgsperson. Artiklene i kategorien er konfliktorienterte og bruker ulike krigsmetaforer: Fedre har en "kamp å kjempe", barnefordeling løses med "enevelde", enkelte blir "beskutt fra den feministiske skyttergrav", det tegnes et fiendebilde av "mødre som saboterer" og som "må straffes" og det hevdes at det

⁶⁵ Artikkelen Brandal refererer til er Charles S. Maier (1993), "A surfeit of Memory? Reflections on History, Melancholy and Denial", *History & Memory*, 5, s. 147.

er ”direkte menneskefiendtlig” å ha noe annet som utgangspunkt enn at fedre og mødre ønsker det beste for barna sine.

Selv om artiklene tar utgangspunkt i fedres rettigheter, blir likevel barnets beste stående som et primært gode og argumentene for styrking av fedres rettigheter struktureres i forhold til dette godet. Vi kan si at ’barnets beste’ er doxa, – det som fremstår som så selvsagt og naturlig at det faller utenom det som er verd å debattere. Ingen av artiklene tilhørende kategorien ’mannen som offer’ argumenterer for hvorfor barnets beste er et udiskutabelt gode. Aspaas skriver at vi trenger rettskraftige dommer mot mødre som beviselig saboterer ”fordi det er til barnets beste at far oppfatter seg selv som en god omsorgsperson”. Brock skriver at det er til *barns fordel* dersom kvinnebevegelsen gir opp gamle privilegier og begge kjønn leter etter nye samarbeidsformer (min kursiv). Texmo, som i sitt innlegg er kritisk til fagpersoners rolle i barnefordelingen, mener at ”fagfolks respekt for *barns erklærte ønsker* om likeverdige foreldre er på et lavmål” (min kursiv).

Teksten jeg ser nærmere på er kronikken ”*Menn i Norge sover*” i AP, skrevet av Arild Brock, titulert ”sosiolog og far til ’forsvunnet’ barn”.

6.5.1 Deliberativitet og doxa

Brocks kronikk er ikke en replikk til et spesifikt innlegg, men refererer likevel til en rekke utsagn og meninger. Innlegget gjengir i liten grad motpartens argumenter, det vil si meningene til psykologer i barnefordelingssaker og tilhengere av dagens system. I likhet med de andre innleggene i kategorien ’mannen som offer’, fremmes synspunktene i kronikken innenfor rammene som utgjøres av den doksiske ’barnets beste’-diskursen. Selv om diskrimineringen av menn er hovedfokuset, mener han likevel at barnets beste er et viktig parameter å måle barnepolitikken etter. Brock skriver:

Dersom en mann eller kvinne ønsker å spille en viss rolle i sitt/sine barns liv, må man underforstått regne med at denne personen selv mener at dette er både bra og ”best” for barnet/barna. Vanligvis spør en naturligvis ikke om gitte foreldre er bra for sine barn. Forholdet mellom foreldre og barn er ”hellig”.

Arild Brock 2008a

Brock motsier ikke at hensynet til barns beste må komme først, og posisjonerer seg innenfor diskursen ved å presentere sin tolking av hva ’barnets beste’ er. Forelderens intensjon, samt det ’faktum’ at forholdet mellom barn og foreldre er ”hellig” utgjør samlet det som er best for barn, ifølge Brock. Påstanden om at det beste for barn er å ha kontakt med foreldre som ønsker det, blir støttet av premisset om at man vanligvis ikke spør om foreldre er bra for sine barn, som igjen støttes av premisset om at forholdet mellom foreldre og barn er ”hellig”. Ved

å bruke markører som ”naturligvis” og ”hellig” antar han at dette er doksiske sannheter ’alle’ kan enes om, og hevder indirekte at påstanden ikke trenger å begrunnes noe mer, på grunn av dens ’selvsaghet’. Dette kan også tolkes som et *forsøk* på å gjøre posisjonen doksisk, uten at den nødvendigvis er det. Hadde det virkelig vært naturlig/hellig, hadde det ikke vært nødvendig å si det eksplisitt.

Ifølge Brock er det påvist at et stort antall enkeltforeldre marginaliseres i sine barns liv gjennom barnefordeling, og han spør, i et retorisk spørsmål, om dette er til barns beste. Igjen spilles det på doxa, – de færreste vil mene at det er det beste for barn at enkeltforeldre marginaliseres. Ved å hjemle påstanden om at det ikke er til barns beste med marginaliserte foreldre i den doksiske toposen om at ’barnets beste’ er et udiskutabelt gode, kritiserer han samtidig marginaliseringen. Siden han ikke utbroderer årsakene til marginaliseringen eller nevner andre motstridende hensyn som også kan være til barnets beste, fremstår det som et enkelt spørsmål der man enten er for eller i mot marginalisering av enkeltforeldre.

Det nærmeste Brock kommer i å motsi ’barnets beste’-diskursen, er når han skriver: ”kanskje spørsmålet om barnets beste rett og slett ikke kan avgjøre den videre familiepolitiske utvikling fordi flere systemer i dag kan være omtrent like bra for barn! De ulike modellene skiller seg likevel vesentlig fra hverandre”. Her sier han at noe annet enn spørsmålet om barnets beste bør være avgjørende for hva som er til barnets beste i barnefordelingspolitikken. Han fremholder at barnefordelingspolitikken bør tuftes på prinsippet om barnets beste, men sier samtidig at spørsmålet om barnets beste kanskje ikke kan avgjøre den familiepolitiske utvikling.

Debattinnlegg kjennetegnes som regel ved at forfatteren legger ut om sine meninger rundt et tema. Det er interessant å se hvilke argumenter Brock gjør et poeng ut av at er hans personlige meninger. Dette skjer noen få ganger, og ingen av disse meningene kan sies å være spesielt kontroversielle. Først skriver han at ”[d]et er etter min mening ikke en naturlig oppgave for staten å frata en eneste normal far eller mor omsorgen for sine barn”, fulgt litt senere av ”jeg mener ingen normal mann bør kunne marginaliseres mot sin egen vilje i sine barns liv”. Flere ting kan sies om disse påstandene. For det første spiller Brock igjen på doxa, – de færreste vil mene at det *er* en naturlig oppgave for staten å frata foreldre omsorgen for sine barn. Brock posisjonerer seg på denne måten som en forsvarer av doxa og ’den sunne fornuft’ og gir inntrykk av at hans meningsmotstandere er motstandere av dette. For det andre blir Brock titulert som ”sosiolog og far til ’forsvunnet’ barn”, og fremstår selv som et offer for urettferdig barnefordelingspolitikk. Når han skriver at det etter hans mening ”ikke [er] en

naturlig oppgave for staten å frata en eneste normal far eller mor omsorgen for sine barn” antas det samtidig at dette er noe ’staten’ gjør, tar omsorgen fra normale fedre og mødre, og man blir som leser sittende igjen med inntrykket at det er dette som også har skjedd med Brock, siden barnet hans er ”forsvunnet”.

6.5.2 Debattens metanivå

Brocks kronikk er for det meste en saksdebatt, og kun i mindre grad en persondebatt. Saken som diskuteres er barneloven generelt, og mer spesifikt påstanden om at menn marginaliseres i sine barns liv, blant annet på grunn av kvinner som bestemmer og en diskriminerende barnelov. Innlegget er også en persondebatt, blant annet når Brock beskriver det å bli ”’beskutt’ fra den feministiske skyttergrav”.

6.5.3 Konstituering av roller

Både overskriften og tonen i Brock sin tekst er med på å tegne et bilde av menn som barnefordelingspolitikkenes ofre, og konstituerer norske menn i offerrollen. Nedenfor ser jeg på i hvilken grad Brocks kronikk stemmer overens med Joel Bests ”offergjøringsideologi”, som jeg gjorde rede for i kapittel 6.4. Offergjøringsideologiens første punkt innebærer at offergjøringen ofte presenteres som svært vanlig og at et stort antall individer er berørt. I Brocks kronikk er det verken fedre med ekstra ’stygge’ brudd eller fedre som har tapt rettssaker om barnefordeling som berøres, det er menn generelt, og menn med barn spesielt. Både overskriften ”Menn i Norge sover”, kommentaren om at menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg må forsvare *menn i Norge* mot total avskjæring og antydningen om at *én million menn* med barn snorker når de ikke protesterer mot uretten de er utsatt for, forsterker inntrykket av at det er menn generelt som diskrimineres (min kursiv). Offergjøringen presenteres også som svært vanlig. Ifølge Brock er rundt tre tusen foreldre til rundt to tusen barn involvert i barnefordelingssaker i retten hvert år, og ”i skyggen av dette står et ukjent antall mødre, fedre og deres barn som ikke kommer i rettssak, men hvor rettsforholdene påvirker deres skjebne fordi utfallet av en eventuell rettssak ofte kan forutses”.

En annen idé som ofte er i fokus når nye ofre utpekes er offergjøringens betydelige konsekvenser. Brock starter kronikken med å kalle konflikt mellom foreldre etter samlivsbrudd ”et demokratisk problem” som løses med ”enevelde”. En viktig konsekvens av dagens politikk er at norske menn marginaliseres i sine barns liv, som ifølge Brock er et brudd på menneskerettighetene. Han skriver at det er ”utmerket at Strasbourg ’forsvarer’ norske menn i Norge mot total avskjæring” men at det er ”langt derfra og opp til et

menneskerettsnivå hvor menn ikke marginaliseres”. En annen potensiell betydelig konsekvens er at offergjøringen, som sammenlignes med ”et voldsomt press på den enkeltes forhold til samfunnet”, kan føre til ”opprør”.

Offergjøring er relativt entydig og ukomplisert ifølge offergjøringsideologien. Dette punktet samsvarer med det nokså enkle bildet som tegnes i kronikken, der dagens barnelov marginaliserer menn i sine barns liv og kvinnen ”bestemmer” i 90 prosent av tilfellene. Enkelttilfellers ulike nyanser, samværsregler og begrunnelsene for hvorfor konflikt sees på som skadelig for barnet, holdes utenfor debatten.

Den fjerde sentrale ideen er at offergjøringen ofte går upåaktet hen. Brock er spesielt opptatt av hvordan ofrene selv er ignorante overfor diskrimineringen de er utsatt for, og mener menn i Norge ”sover” og at det må være frustrerende for motstandere av dagens system å høre ”’snorkingen’ fra én million menn med barn”.

En femte idé som ofte forbindes med utpekingen av nye ofre er tanken om at folk bør læres opp til å gjenkjenne andres og egen offergjøring, siden offergjøring ofte går upåaktet hen, både av offeret og i samfunnet. Offertalsmenn ønsker dessuten ofte å lære individer å gjenkjenne, vedstå seg og adressere sin egen offergjøring. På den ene siden kan Brocks kronikk sies å gjøre nettopp dette. Han informerer APs lesere om hvordan menn er ofrene i norsk barnefordelingspolitikk, og oppfordrer indirekte menn til å ’våkne opp’ og ta affære. På den annen side hevder ikke Brock at menn fornekter sin offerstatus eller at det er behov for offeropplæringsprogram, slik Best mener er vanlig. Best skriver: ”the ideology of victimization justifies raising the general public’s awareness of victims and, perhaps more important, encourages individuals to break through their denial and recognize their own victimization” (1999: 114).

Den sjettede ideen som ofte er sentral i utpekingen av nye ofre er tanken om at offerstatusen må respekteres og ikke bestrides, siden det krever stort mot å stå fram som et offer. Denne ideen stemmer ikke helt overens med offerbildet Brock presenterer. Sammenlignet med for eksempel et incestoffer, kreves det ikke mye mot av norske fedre for å stå frem som ofre for en urettferdig barnefordelingspolitikk. Likevel mener Brock at hans påstander ikke bør bestrides, noe de mange ikke-modaliserede antagelsene vitner om – som tyder på at Brock mener det ikke er noe særlig tvil om at påstandene han framsetter er korrekte, og på grunn av de alvorlige konsekvensene han mener offergjøringen har. Her kan vi legge til at de aller færreste mener at deres påstander *burde* bestrides. Gyldighetskravet om

oppriktighet går nettopp ut på at man mener det man sier, og er ifølge Habermas implisitt i alle ytringer.

Ideen om at offermerkelappen har en rekke uønskede konnotasjoner som å være skadet, passiv og maktesløs, er den siste sentrale ideen forbundet med offergjøringsideologien. Offerstatusen kan føre med seg fordeler, mens selve merkelappen kan virke problematisk. Denne ideen er kun delvis gjeldende i Brocks kronikk. ”Menn som utsettes for dagens barnefordeling kan komme i tvil om de egentlig er medlemmer av det norske samfunnet” skriver han, og tegner samtidig et bilde av ofre som både skadede og maktesløse. Likevel er det mer konsekvensene av barnefordelingen enn konnotasjonene knyttet til offermerkelappen som er uønskede i dette tilfellet.

6.6 Retorisk posisjon: Barnet som offer

Debattartiklene tilhørende kategorien ’barnet som offer’ er innleggene til Brustad, Vehusheia, Wahlstrøm og Nordhelle, som alle er å finne i AP. I likhet med ’mannen som offer’ og ’kvinnen som offer’ er dette først og fremst en analytisk kategori. Felles for artiklene er kritikken av kjønnsfokuset i barnelovsdebatten, tanken om at ’barnets beste’ bør komme foran alle andre hensyn og tanken om at kjønnsfokuset kan ha negative konsekvenser for barn. To av artiklene sier ingenting om *hva* som er best for barn, men konkluderer med at det som *er* best for barn må gå foran likestillingshensyn. De to andre artiklene kommer så vidt inn på temaet om hva som er best for barn (”barn trenger omsorg, ro og stabilitet” og ”en fraværende pappa er bedre enn en pappa som [gjentatte ganger skuffer barnet ved å ikke dukke opp]” eller en pappa som ”ikke evner å gjøre innholdet i samværet positivt for barnet”). Tre av artiklene er replikker til artikler tilhørende kategorien ’mannen som offer’, men i stedet for å gå inn i diskusjonen om likestilling av foreldre i barnefordelingsaker og spørsmålet om menn blir diskriminert, avvises hele problemstillingen siden den anses som sekundær til spørsmålet om barnets beste. I likhet med ’mannen som offer’-artiklene, blir ikke ’barnets beste’-diskursen problematisert eller satt spørsmålsteget ved.

Teksten jeg ser nærmere på er ”*Hvor er barnet blitt av?*”, merket replikk, i AP. Innlegget er skrevet av Gunnhild Vehusheia, titulert ”mamma, jurist og organisasjonsrådgiver” og er en replikk til Arild Brocks kronikk ”*Menn i Norge sover*”.

6.6.1 Deliberativitet

”*Hvor er barnet blitt av?*” samsvarer til dels med deliberative normer siden Vehusheia anerkjenner, innlemmer og forsøker å motbevise Brocks argumenter. Hun understreker

likhetene mellom de ulike sidene, og påpeker at hun vet at ”vi lever i et samfunn som preges av historiske og kulturelle underliggende maktforhold” og sier seg ”rørende enig i at vi må arbeide for at far starter på samme nivå som mor” når man vurderer barnets beste. Hun mener at dommere påvirkes av subjektive opplevelser i rettssalen, deriblant kjønn, og er enig med Brock i at det ikke er statens oppgave å frata en eneste normal mor eller far omsorgen for sine barn. På tross av denne tilsynelatende enigheten, er Vehusheia svært kritisk til Brock. At det ikke er statens oppgave å frata normale foreldre omsorgen for barna sine er ikke bare noe hun er enig i, men også en selvfølge unødig å nevne.

Artiklene i kategorien ’barnet som offer’ holder seg, kanskje ikke så overraskende, godt innenfor rammene til ’barnets beste’-diskursen. ’Barnets beste’ er i likhet med artiklene i kategorien ’mannen som offer’ doxa i alle artiklene, og antas å være et udiskutabelt gode. Artiklene i ’barnet som offer’-kategorien er likevel mer eksplisitte, i det de hevder at ’barnets beste’ er overordnet alle andre vurderingskriterier i utformingen av barneloven. Kriteriene rangeres og debatten ses på som et nullsumspill der det ikke er rom for tanken om at en ny barnelov kan komme alle til gode like mye. Gjenstanden for kritikk i Vehusheias artikkel er debattens kjønnsfokus, som blir fremstilt som uforenlig med barns beste. ”Det bør jo være muligheten, viljen og evnen til å yte best mulig praktisk omsorg for barna som må og skal være hovedmålet for den nye barneloven” skriver Vehusheia, og antar samtidig at loven må ha en rangering av mål, og kun ett hovedmål. Argumentet om at muligheten, viljen og evnen til å yte best mulig praktisk omsorg for barna hjemles i den doksiske toposen om at ’barnets beste’ er et udiskutabelt gode. Hun kritiserer også APs fokus på foreldrerettigheter for ikke å være forenlig med et fokus på barna. ”Sukk – igjen forsvant barnet ut som hovedperson rundt den nye barneloven!” skriver hun som respons til APs foreldrefokus. Vehusheia påpeker at variabler som kulturell tilhørighet, seksuell legning og kjønn er fullstendig underordnet når det gjelder vurderingen av omsorg for barn, og antyder samtidig at det motsatte har blitt hevdet. Hvorfor barnets beste må være hovedmålet forklares ikke, og antas som selvinnløsende doksisk kunnskap. Vehusheia argumenterer mot Brocks forslag om at foreldre bør finne ut av problemene sine på egenhånd, og spør: ”Hvem tror Brock vil lide mest under en løsning slik han foreslår?”, fulgt av svaret: ”Jo, nettopp: Barnet!”. Innlegget består av en rekke spørsmål, ti i alt, hvorav åtte er retoriske spørsmål, hvis svar antas å være selvsagte og som ikke forventes å bli besvart.

6.6.2 Debattens metanivå

Vehusheias debattartikkel befinner seg på flere av de nevnte metanivåene. Begrunnelsen for at debatten bør dreie seg om barna, anerkjennelsen av debattens kjønnsaspekt, samt kritikken av Brocks forslag om å privatisere barnefordelingsspørsmål er saksdebatt. Likevel kjenntegnes innlegget hovedsaklig av å være metadebatt om hva debatten bør dreie seg om.

6.6.3 Konstituering av roller

I likhet med et flertall av artiklene i barnelovsdebatten har også Vehusheias innlegg en offervinkling. Offerfokuset er likevel betydelig mindre i kategorien 'barnet som offer' enn i de andre to kategoriene. Artiklene fremhever de potensielle negative konsekvensene prioriteringen av kjønns- og likestillingsspørsmål vil ha for barn, er opptatt av at 'barnets beste' bør være det ledende prinsippet i utformingen av barnefordelingspolitikken og fremstår som korrektiver til debattartikler som ikke i stor nok grad tar hensyn til barnet. Siden offerfokuset i Vehusheias artikkel ikke er så stort, stemmer det kun til en viss grad overens med Joel Bests "offergjøringsideologi". Nedenfor gjør jeg kort rede for hva i Vehusheias artikkel som er i samsvar med denne.

Som nevnt er en av offergjøringsideologiens sentrale ideer offergjøringens betydelige konsekvenser. Som en kritikk av Brocks forslag om å la foreldre finne ut av barnefordelingen på egenhånd, påpeker Vehusheia: "Barnet kan ikke deles i to!". Med denne patosbaserte metaforen med bibelske konnotasjoner antyder hun at nettopp dette vil være konsekvensene av Brocks forslag. Vehusheias artikkel stemmer også til en viss grad overens med ideen om at folk bør læres opp til å gjenkjenne offergjøring. I innlegget informerer hun APs lesere om hvordan en kjønnsfokusert barnelov vil få negative konsekvenser for barn. Hun hevder imidlertid ingenting i nærheten av at barn selv bør gjenkjenne, vedstå seg og adressere sin egen offergjøring, som ifølge Joel Best er én av de sentrale ideene tilknyttet offergjøringsideologien. Vehusheia hevder også indirekte at hennes påstander ikke bør bestrides på grunn av de alvorlige konsekvensene offergjøringen vil ha.

6.7 Retorisk posisjon: Kvinnen som offer

DB og AP har ingen artikler tilhørende kategorien 'kvinnen som offer' i utvalgsperioden, mens KK har fire. Felles for disse er fokuset på og kritikken av det foreslåtte "flytteforbudet" og effektene dette vil ha på kvinners liv og frihet. Tre av artiklene tar opp menns vold mot kvinner og behovet for å fritt kunne flykte fra dette om nødvendig, mens den siste fokuserer på klasse og geografi og hvordan forslaget om flytteforbud kan ha negative konsekvenser for

arbeiderklassekvinner i utkant-Norge. Selv om fokuset i artiklene er på kvinnen som offer, blir likevel barnets beste stående som et ubestridt gode. Aasjord skriver at "[u]tvidelsen av samværsretten forsterker flytteforbudet og dermed eksmannens kontroll over mor", fulgt av spørsmålet "[e]r dette til barnets beste?" og svaret "[s]elvsagt ikke". Ifølge Asta Beate Håland blir "barnas sikkerhet stadig ofret på farsrettighetenes alter". Ane Støs innlegg er en replikk til og en kritikk av Jørgen Lorentzens artikkel, og et forsvar av Aleneforeldreforeningens formann Stig Rusten. Hun skriver: "[Rusten] representerer en stor gruppe kvinner, og noen menn, som ikke et øyeblikk tror Lorentzen og resten av barnelovskommisjonen har barnas beste i tankene når de vil innføre flytteforbud for forelderen med hovedomsorgen".

Artiklene i kategorien bruker i likhet med 'mannen som offer'-artiklene ulike krigsmetaforer, er eristiske og i stor grad konfliktorienterte: "Utvidelsen av samværsretten forsterker flytteforbudet og dermed ektemannens kontroll over mor", "ifølge det nye utkastet til barnelov skal [voldelige menn] få det ultimate våpen i kampen mot mor [ved å kunne] nekte henne å flytte", og det hevdes at det er "åpenbart at loven skal gi fedrene et nytt maktmiddel mot mødre som er frekke nok til å skille seg".

Nedenfor ser jeg nærmere på innlegget "*Farsretten*", som var en del av spalten "Feminist – ja visst", på side tre i KK den 19. mai 2008. Det er faste spalter på denne plassen hver dag og "Feminist – ja visst" er mandagsspalten. Teksten er skrevet av Asta Beate Håland, titulert "leder i kvinnegruppa Ottar".

6.7.1 Deliberativitet og doxa

Kommentaren "*Farsretten*" er en kritikk av forslaget om å endre barneloven slik at bostedsforelderen må ha samtykke fra samværsforelderen for å kunne flytte innenlands med barnet. Den er ikke en replikk til et annet debattinnlegg, men refererer både til andre meninger og til barnelovutvalgets utredning. Artikkelen gjengir i liten grad motpartens argumenter, det vil si argumentene til de som er tilhengere av å legge flytting innenlands inn under foreldreansvaret. Innlegget kjennetegnes forøvrig av induktiv resonnering og mye bruk av eksempler. Håland bruker 'barnets beste'-diskursen som tolkningsramme for spørsmålet om "flytteforbud". I likhet med Brock og Vehusheias artikler hjemles argumentasjonsrekken i den doksiske toposen om at 'barnets beste' er et udiskutabelt gode. Det nevnes både i brødteksten, i billedteksten og i uthevet sitat at "barnas sikkerhet stadig [blir] ofret på farsrettighetenes alter". Denne påstanden følges av et eksempel om en gutt som ble drept med slegge av sin far, som tidligere hadde fått omsorgen for gutten i retten. Dette og andre

eksempler er med på å gi et inntrykk av at barns liv står på spill. Det tegnes et bilde av farsrettighetsforkjempere som dogmatiske og lettsindige i det de risikerer barns sikkerhet til fordel for egen vinning. I likhet med Vehusheias artikkel sees debatten som et nullsumspill der det ikke er rom for tanken om at *både* fedres rettigheter (forstått som "flytteforbud") og barns sikkerhet kan ivaretas. Ved å snakke om "barns sikkerhet" i motsetning til "barns beste" understrekes alvoret i saken.

6.7.2 Debattens metanivå

"Farsretten" er både saksdebatt, persondebatt og metadebatt. Når selve debatten, mer enn argumentene i debatten, blir kritisert, er det et metainnlegg:

For kvinner og barn er menns vold i familien et reelt problem. Men denne virkeligheten er nesten fraværende i debatten om forslagene til en ny barnelov, der Foreningen 2 Foreldre (F2F) har fått gjennomslag for forslaget om flytteforbud for enslige mødre.

Beate Håland 2008

Antagonisten og initiativtakerne til flytteforbudet er ifølge Håland Foreningen 2 Foreldre (F2F), hvis medlemmer blir beskrevet på persondebattsnivå som "de sinte fedrene i F2F". Hvorfor F2F eller noen andre vil være tilhengere av å legge flytting innenlands under foreldreansvaret blir ikke forklart. I likhet med Vehusheia rangerer Håland familiepolitiske anliggender og hevder at "samfunnsmessig er problemet med fedre som ikke følger opp barna sine [både i og utenfor ekteskapet] mye større [enn fedre som på urettferdig vis finner seg selv i ensomhet og fattigdom]". Det antas at de største samfunnsmessige problemene bør være fokuset for debatten/loven.

6.7.3 Konstituering av roller

Det er hovedsaklig kvinnen, men også barnet, som blir fremstilt som ofre i Hålands artikkel. Nedenfor undersøker jeg i hvilken grad Hålands innlegg samsvarer med Joel Bests offergjøringsideologi. Håland fremhever hvor vanlig offergjøringen er. "Vold i familien er av et så stort omfang at det nesten kan kalles normalt" skriver hun og mener tallene fra Voldtekstutvalget og Alternativ til vold er så store "at vi ikke kan avfeie handlingene som ekstreme unntak". Håland tar også for seg offergjøringens alvorlige konsekvenser. Dersom "flytteforbudet" får tre i kraft kan voldelige menn nekte kvinnen de har barn med å flytte, barns sikkerhet risikeres og mødre kan bli "dømt til et liv som livegen". Det tredje punktet i offergjøringsideologien er at offergjøring ofte presenteres som relativt entydig og ukomplisert. Også dette punktet samsvarer med Hålands fremstilling av kvinnen som offer. Hun nevner for eksempel knapt noen av grunnene til at noen kan være tilhenger av å endre

reglene angående flytting innenlands. Håland fokuserer ikke så mye på den fjerde sentrale ideen, at offergjøringen ofte går upåaktet hen. Hun skriver imidlertid at påstanden om at mødre favoriseres i barnefordelingssaker ikke er sann, og at ”når en løgn eller myte blir gjentatt ofte nok, blir den en sannhet”. Det går altså upåaktet hen at fremstillingen av menn som ofre i barnefordelingssaker ikke er riktig. I likhet med både Vehusheias og Brocks artikler, informerer Håland i innlegget om hvordan en gruppe mennesker har blitt ofrene i norsk barnefordelingspolitikk. I likhet med de to andre innleggene, hevder ikke Håland at ofrene fornekter sin offerstatus eller at det er behov for offeropplæringsprogram. Offergjøringsideologiens sjette sentrale idé, om at offerstatusen må respekteres og ikke bestrides, stemmer delvis overens med offerbildet Håland presenterer. Det er liten sjanse for at overgripere i familievoldssaker blir dømt, og dersom ikke kvinner anerkjennes som ofre kan dette ha alvorlige konsekvenser. Den siste punktet i offergjøringsideologien er ideen om at offermerkelappen har en rekke uønskede konnotasjoner, som det å være skadet, passiv og maktesløs. I likhet med Brocks kronikk er denne ideen kun delvis gjeldende. Kvinner som får barn med voldelige menn risikerer at de ”forfølger, plager, voldtar og truer, og i verste fall dreper” dem og hvis kvinnen mangler utdannelse, lønnet jobb eller bor langt unna familien ”vil hun bli dømt til et liv som livegen”. Slik tegnes et bilde av ofrene som maktesløse. Imidlertid kan vi si at det heller er konsekvensene av ”flytteforbudet” enn konnotasjonene til offermerkelappen som er uønskede.

6.8 Barnelovsdebatten i et demokratiperspektiv

Formålet med denne analysen har ikke vært å vurdere *innholdet* i de ulike tilnærmingene til utforming av ny barnelov, men å se *debatten* i et demokratiperspektiv, ved å undersøke hvordan og hvorvidt debatt deltakerne utfordrer hverandres argumenter, og trekke frem diskursive midler som har innvirkning på graden av deliberativitet. Ser vi meningssidene i lys av deliberasjonsteorier, er de motsetningsfylte spenningsfelt der det å uttrykke meningsforskjeller kan sees opp mot det å ’drive’ diskusjonen fremover ved å ’komme forbi’ disse. Sett som helhet, på tvers av avisene, er barnelovsdebatten relativ polarisert og kjennetegnes av mange polemiske innlegg. Dette bidrar til å gjøre debatten ’livlig’, men korresponderer ikke med deliberative idealer som villighet til dialog og villighet til å revurdere preferanser i lys av diskusjon. Det er særlig den tydelige offervinklingen med vektleggingen av offergjøringens alvorlige konsekvenser, kombinert med synet på barnelov som nullsumspill, som begrenser muligheten for realisering av idealene. Det er vanskelig å komme til en

forståelse eller nærme seg sine meningsmotstandere hvis man er av den oppfatning at det som gagnar noen nødvendigvis betyr et tap for andre, eller man anser ethvert skritt i retning av sine meningsmotstandere som et skritt nærmere virkeliggjøringen av konsekvenser som redusering av kvinners frihet, innskrenking av menns menneskerettigheter eller deling av barn i to. I de ulike posisjonene, som presenterer hver sin virkelighetsforståelse, kokes alternativene ned til å være for eller mot marginalisering av fedre, for eller mot å beskytte mødre fra voldelige menn og for eller mot at hensyn til barna bør komme først. Selv om temaet diskuteres fra ulike vinkler og meningsspekteret er nokså bredt, begrenses meningshorisonten av den polemiske stilen. Som nevnt i kapittel tre mener Chouliaraki det er ved å vurdere konturene til denne horisonten, hva den inkluderer og ekskluderer som mulig kunnskap, at vi kan vurdere debattens kapasitet til å utsette temaet for rasjonell kritikk, ved å åpne opp for granskning av partiskheten ved all relevant kunnskap, uavhengig av dens status eller makt (2005: 277). Både den doksiske 'barnets beste'-diskursen og den debatt-overgripende offergjøringsideologien er etter min mening med på å definere barnelovsdebattens meningshorisont. Selv om meningsforskjeller uttrykkes, er muligheten for å se debatten som noe annet enn en kamp om rettigheter mellom ulike typer ofre/interessegrupper begrenset. Ingen av artiklene i utvalget hevder at noe annet enn hensynet til barnets beste bør komme først. Prinsippet får det som Trude Haugli omtaler som en "selvrefererende posisjon", som noe objektivt som legitimerer standpunkt i seg selv (omtalt i Ellingsæter 2008: 105). Dette virker dempende på debatten og dens underliggende spenninger og motsetninger.

På flere punkter samsvarer altså debatten ikke med idealene for deliberasjon. Ingen av deltakerne er villige til å revurdere sine standpunkter i lys av ny informasjon fremlagt av andre deltakere, og de færreste tar tak i eller forsøker å motbevise motdebattantenes argumenter. Strømmen av argumenter kan heller ikke sies å være uttømmende. På den annen side kommer mange ulike stemmer til orde, også debatt deltakere fra 'folket' som ikke snakker i kraft av sin stilling eller posisjon, noe som tyder på at debatten er åpen. Debatten inkluderer også et nokså bredt spekter av meninger, og de fleste standpunkter blir begrunnet med forståelige argumenter. Ved at barneloven tematiseres, åpnes det opp for bestridelser, forsvar og redesign, i en argumentativ diskurs. Det at flere av innleggene kan betegnes som polemiske og, etter min mening, nokså ekstreme, forsterker inntrykket av at debatten er åpen, også for upopulære og smalere synspunkter.

Chantal Mouffe er som nevnt kritisk til deliberasjonsnormene og mener det er en illusjon at fiendskap kan elimineres. En sunn demokratisk prosess *trenger* ifølge Mouffe livlig

meningsbrytning mellom politiske posisjoner og åpne interessekonflikter. Konsensus er ikke bare urealistisk, det kan også skjule det hun betegner som ”foruroligende apati” (2005 [1993]: 6). Mouffe er derfor en sterk tilhenger av politiske debatter der meningsforskjeller kommer til uttrykk, og sett i lys av dette oppfyller barnelovsdebatten sin demokratiske funksjon, siden det settes ord på både intersemotsetninger og meningsforskjeller. Nedtoning av motsetninger kan ifølge Mouffe være en fare for demokratisk politikk:

[T]he current blurring of political frontiers between left and right is harmful for democratic politics, as it impedes the constitution of distinctive political identities. This in turn fosters disaffection towards political parties and discourages participation in the political process.

Chantal Mouffe (2005 [1993]): 5

Selv er jeg enig med Mouffe i at det er en viktig demokratisk funksjon å få frem forskjeller og ulike meninger – både populære og upopulære – i debatter. Etter min mening trenger det ikke nødvendigvis være noen motsetning mellom debattidealet om å uttrykke meningsforskjeller og deliberative normer som å redegjøre for hele sitt resonnement og aktivt motbevise ideer man ser på som ugyldige.

Opgaven kommer ikke inn på *hvorfor* barnelovsdebatten kun i liten grad ’lever opp til’ standarden satt av deliberasjonsteoriene. Det ville krevd en ny og annerledes analyse. Faktorer som kan ha innvirkning her er blant annet *debattantene*, deres bakgrunn og hvilken relasjon de har til temaet og til meddebattantene; *temaet*, hvor betent det er, i hvilken kategori det befinner seg (verdidebatt, økonomisk debatt etc.), hvor ’fastlåste’ de ulike posisjonene er; *tid*, hvor lang tid debatten går over; *debattarenaen*, hvilke føringer legges det på debattanter og temavalg, dens regler og normer, sjangernormer og så videre.

6.8.1 Forskjeller mellom avisene

Barnelovsdebatten i DB skiller seg fra debatten i AP og KK, både ved at temaet ble diskutert på lederplass og ved at de ikke trykket noen polemiske innlegg – som det var flere av i både KK og AP. Siden debatten i DB bestod av såpass få innlegg *og* fordi jeg kun har sett på én debatt, er det ikke mulig å generalisere på grunnlag av dette. Når det er sagt, er det likevel interessant å sammenligne barnelovsdebatten med hva som ble sagt om utvalgskriterier i forrige kapittel, uavhengig av om debatten er typisk eller ikke. Både Reinertsen og Åmås legger større vekt på mangfoldskriteriet enn det Michelet gjør, og både AP og KK har i barnelovsdebatten et bredere meningsspekter, og et større mangfold av deltakere enn det DB har. KK er for eksempel eneste avis med deltakere fra feministorganisasjoner og med innlegg som er kritiske til de nye flytteregelforslagene. Barnelovsdebatten i DB minner på sin side om

Michelets beskrivelse av en typisk DB-debatt og hva slags innlegg de foretrekker å trykke, hvis vi ser bort i fra lengden på debatten. Michelet uttrykte, som den eneste av de tre redaktørene, at mangfold i forhold til deltakere var et underordnet kriterium og at det viktigste i utvelgelsen av innlegg ikke først og fremst var at debattsidene skulle være et representativt sted for meningsytringer, men at debatten skulle være innsiktsgivende og oppleves som viktig og vesentlig. Det er ingen motsetning mellom polemiske innlegg og innsiktsgivende innlegg, det trenger i alle fall ikke være det. Det kan være innsiktsgivende å få med seg debatter med sterke fronter og kontroversielle meninger. Det er heller ingen automatisk sammenheng mellom mange polemiske innlegg og mangfold i forhold til deltakere. Likevel vil jeg hevde at et mangfold av debatt deltakere kombinert med mange polemiske innlegg kan tyde på at mangfold og konflikt er viktigere kriterier i utvelgelsen av innlegg, enn at innlegget gir ny innsikt.

7. Konklusjon og avsluttende refleksjoner

7.1 Innledning

Formålet med denne oppgaven var å se meningssidene i Aftenposten, Dagbladet og Klassekampen i et demokratiperspektiv, ved å undersøke hvem som deltar, grad av deliberativitet og konstituering av roller i debatten. Nedenfor ser jeg de viktigste funnene samlet, og fortsetter å se de opp i mot relevant teori.

7.2 Et demokratiperspektiv på norsk avisdebatt

Hvis det å etablere forståelsesrammer og få aksept for at de er en viktig vei til samfunnsinnflytelse, er det viktig å studere meningsdannelsens vilkår (Benum 1999). Deliberasjonsteorier, som er en sentral del av oppgavens teoretiske fundament, fokuserer på kommunikative prosesser, og særlig de prosessene som er en del av det offentlige ordskiftet. Ved å se på hvem som deltar, hva de diskuterer, i hvilken grad de snakker *med* hverandre og måten de snakker sammen på, har oppgaven tatt for seg meningsdannelsens vilkår i norsk papiravisdebatt.

7.2.1 Deltakelse

Oppgaven har bidratt med kunnskap om hvordan innlegg velges ut og hvem som deltar på meningssidene i de tre utvalgte avisene. Utvelgelsen av innlegg beror på tilfanget av innlegg, samt avisas uvalgskriterier. Felles for APs Åmås, DBs Michelet og KKs Reinertsen er at de ser på egenskaper ved selve innlegget og forfatters bakgrunn når innlegg velges ut. Alle nevner aktualitet som et kriterium og at det er bra med innlegg der noe står på spill. Alle fremholder at mangfold i forhold til hvem som deltar er viktig, og alle tar hensyn til kjønn, dog i ulik grad. Både Reinertsen og Åmås nevner at de er opptatt av å ha bredde i forhold til skribenters geografiske plassering. Michelet er den eneste av de tre redaktørene som uttrykker at mangfold er et underordnet kriterium.

Hvilke utvalgskriterier som benyttes henger sammen med hvilke lesere avisa har, samt avisas/debattredaktørens syn på hvordan debattssidene bør være. AP kan for eksempel ha debatt om rektorvalget ved universitetet i Oslo, siden de har mange lesere som er interesserte i temaet. I hvilken grad en debatt kan være nisjepreget, akademisk eller lokal, avhenger altså av mediet debatten foregår i. Det fremgikk av empirien at kvinneandelen i de tre avisene var jevnt over lav, med rundt tjue prosent av alle innlegg. Ved å sammenligne kjønnsvariabelen med andre variabler viste jeg hvordan det er en klar sammenheng mellom kjønn og tema. Alle

de nitten temakategoriene hadde en klar overvekt av mannlige skribenter, bortsett fra én, temakategorien 'familie, barn og kjønn'. Jeg kom inn på andre *mulige* årsaker til kjønnsandelen i presentasjonen av redaktørintervjuene i kapittel fem. Empirien viste også at mye hadde skjedd med kvinneandelen fra mai 2008 til mai 2010. I KK hadde andelen kvinnelige deltakere på meningssidene økt med nesten ti prosent, og i AP var andelen mer enn fordoblet. I AP har det vært et uttalt mål siden sommer 2009 å øke andelen (Åmås 2009: 17; Kolstad 2009: 6). Undersøkelsen viser derfor, kanskje ikke så overraskende, at utvalgsriteriene som debattredaktørene opererer med, har mye å si for hvilke deltakere vi finner på meningssidene.

Oppgavens empiri har bidratt med kunnskap om minoriteters deltakelse i avisdebatten. Andelen er jevnt over lav i alle avisene, med rundt fire prosent av alle innlegg. Selv om andelen er høyest i Aftenposten, var det likevel kun snakk om seks prosent i 2008 og ni prosent i 2010. Andelen av Oslos befolkning med minoritetsbakgrunn var 27 prosent i 2009⁶⁶.

Undersøkelsen viste at det ikke er én yrkesgruppe som dominerer på debattssidene. Av kronikkene og debattartiklene i utvalget var 'fagforening/organisasjon' den vanligste yrkesgruppen, fulgt av 'politiker og forvaltning' og 'ekspert/fagperson'⁶⁷. Den fjerde største gruppen, et prosentpoeng bak 'ekspert/fagperson', var de titteløse, det vil si debatt deltakere uten noen tittel på trykk. Dette kan være en indikasjon på at avisene slipper til 'folk flest' på debattssidene. AP og KK hadde omtrent like stor andel titteløse, og over dobbelt så stor andel som DB⁶⁸.

7.2.2 Deliberativitet

Oppgaven har vurdert debattssidene i lys av normative deliberasjonsteorier, med et særlig fokus på grad av deliberativitet. Begrepet deliberativitet rommer mye. Det kan forstås som et mål på diskursiv kvalitet, og innebærer blant annet å begrunne ens meninger, ta andres argumenter seriøst og respondere på dem. Dette har i oppgaven blitt målt ved hjelp av to metoder og fem mål på deliberativitet:

Kvantitativ innholdsanalyse: (1) Ved å kartlegge debatt deltakerne, har oppgaven bidratt med kunnskap om hvorvidt debattssidene lever opp til det deliberative idealet om åpenhet. Hovedfunnene fra denne analysen ble presentert ovenfor. (2) En grunnpilar i deliberasjonsteorier er at deltakere diskuterer *med* hverandre, og dette har jeg undersøkt ved å registrere hvorvidt innlegg er replikker til andre innlegg. Ikke ulikt Bennett et al. (2004: 439),

⁶⁶ <http://www.ssb.no/innvbef/> Denne innvandrersandelen gjelder alle innvandrere – ikke bare de med afrikansk og asiatisk bakgrunn.

⁶⁷ Funnene gjelder kronikker og debattartikler.

⁶⁸ Da har jeg ikke regnet med miniinnleggene hentet fra nett i DB.

har jeg sett på meningsartiklenes replikkandel som en indikasjon på deliberativitet. Empirien fra artikkelanalysen viste at denne andelen henger nøye sammen med sjanger. Sjangeren med desidert flest replikker var debattartikkelen. (3) Ved å studere debattens lengde har jeg kunnet si noe om en viktig *forutsetning* for deliberativitet. Et deliberasjonsideal er å revurdere preferanser i lys av ny informasjon fremlagt av andre deltakere. Dette forutsetter at debatten går over tid. Både Åmås og Michelet vektla verdien av lengre debatter i intervjuene. Debattanalysen i kapittel 4.2 viste at flesteparten av debattene bestod av ett innlegg⁶⁹. Hvis vi så hele utvalget samlet, bestod gjennomsnittsdebatten av 1,97 innlegg. Så vi bort fra alle enkeltstående artikler, bestod gjennomsnittsdebatten av 3,6 artikler. Andelen lengre debatter var lavest i Dagbladet, og omtrent like stor i Klassekampen som i Aftenposten⁷⁰.

Kritisk diskursanalyse av barnelovsdebatten: I diskursanalysene henger de to 'målene' for deliberativitet nøye sammen. (4) Ifølge Lilie Chouliaraki er det en nær forbindelse mellom en debatts demokratiske potensial og hva som anerkjennes som sannhet. Ved å vurdere hva som inkluderes og ekskluderes som mulig kunnskap, kan vi samtidig vurdere debattens kapasitet til å utsette temaet for rasjonell kritikk (2005: 277). Oppgaven har vist hvordan doxabegrepet kan være fruktbart i en debattanalyse der deliberativitet er i fokus. Debattens doxa sier både noe om hva som ikke tematiseres, – som faller utenfor debatten, og gir oss en indikasjon på hva deltakerne må være enige om for at debatten skal kunne finne sted og hvilke premisser man må godta for å kunne delta. I barnelovsdebatten er 'barnets beste' doxa. Det er verken selvsagt hva begrepet faktisk innebærer, eller at det skal være det ledende prinsippet i utformingen av barnelovens mangfoldige punkter. Likevel motsier ingen av deltakerne dette prinsippet. (5) Oppgaven har også vist hvordan deltakerne i barnelovsdebatten mer eller mindre befinner seg innenfor samme diskurs, det jeg har kalt 'barnets beste'-diskursen. Diskursen kjennetegnes av at barnets beste anses som et udiskutabelt gode, og at debattantene strukturerer argumentene sine i forhold til dette godet. Ved å påvise hvordan den doksiske 'barnets beste'-diskursen manifesterer seg i debatten retter jeg også søkelyset mot debattens meningsknapphet. 'Barnets beste' får det som Trude Haugli omtaler som en "selvrefererende posisjon", som noe objektivt som legitimerer standpunkt i seg selv (omtalt i Ellingsæter 2008: 105). Dette virker dempende på debatten og dens underliggende spenninger og motsetninger.

⁶⁹ I denne analysen var som nevnt analyseenheten debatten. Debatt ble i denne spesifikke analysen definert som en eller flere artikler som omhandler det samme temaet. Debattene ble kodet avis for avis.

⁷⁰ 'Lengre debatter' betyr her debatter med fem eller flere innlegg. De såkalte "enkeltinnleggsdebattene er ekskludert fra disse tallene.

7.2.3 Rollekonstituering og meningshorisont

Ifølge Fairclough bør konstitueringen av identiteter, sosiale relasjoner og kunnskap i dialog, være sentral del av kritisk sosial forskning på politikk (1999: 70). For å undersøke hvordan denne konstitueringen manifesterer seg i norsk avisdebatt, var det nødvendig å velge én debatt for nærmere analyse, og mitt valg falt på barnelovsdebatten. Analysen viser hvordan debatten kjennetegnes av offerrollens debattovergrepene status, og at den i grove trekk kan deles inn i tre 'retoriske posisjoner' som fokuserer på enten mannen, barnet eller kvinnen som offer. Ved å gå offerrollen nærmere etter i sømmene, og ved hjelp av Joel Bests' offergjøringsideologi tegnet jeg et bilde av hvordan offerrollen konstitueres i barnelovsdebatten. I et demokrati-perspektiv er dette av verdi fordi det handler om hvordan forståelsesrammer blir etablert i offentligheten, og fordi offerrollene er med på å definere debattens meningshorisont. Spørsmålet om hvordan barneloven bør utformes fremstår i debatten delvis som en konkurranse om hvem som er det største offeret. Debatten sees som nullsumspill der det ikke er rom for tanken om at en ny barnelov kan komme alle like mye til gode. På dette punktet korrelerer debatten altså ikke med deliberative idealer som å overveie argumentene til de som er uenige. Det er vanskelig å komme til en forståelse eller nærme seg sine meningsmotstandere hvis man går ut fra at det som gagnar noen automatisk betyr et tap for andre, eller man anser ethvert skritt i retning sine meningsmotstandere som et skritt nærmere virkeliggjøringen av dystre konsekvenser som for eksempel brudd på menneskerettigheter. Offerfokuset bidrar i barnelovsdebatten til å forsterke frontene og vanskeliggjør realiseringen av målet med deliberasjon – å frembringe fornuftige, velinformerte meninger. Og i likhet med den doksiske 'barnets beste'-diskursen, virker det polariserende offerfokuset dempende på debattens underliggende spenninger og motsetninger. Selv om temaet diskuteres fra ulike vinkler og meningsspekteret er nokså bredt, er muligheten for å se debatten som noe annet enn en kamp om rettigheter mellom ulike typer ofre/ interessegrupper begrenset. I intervjuene med debattredaktørene nevnte alle tre at de foretrekker innlegg der noe står på spill. Debatter med sterke fronter, som barnelovsdebatten, kjennetegnes gjerne av at noe står på spill. Jeg er enig med Chantal Mouffe i at det er en viktig demokratisk funksjon å få frem forskjeller og ulike meninger – både populære og upopulære – i debatter. Jeg mener likevel det ikke nødvendigvis trenger å være noen motsetning mellom debattidealet om å uttrykke meningsforskjeller og deliberative normer som å redegjøre for hele sitt resonnement og aktivt motbevise ideer man ser på som ugyldige.

Referanser

- Allern, Sigurd (2001) *Nyhetsverdier*. Kristiansand: IJ-forlaget
- Atkin, Albert (2007), og John E. Richardson, Arguing about Muslims: (Un)Reasonable argumentation in letters to the editor, *Text & Talk*, 27:1, 1-25
- Bennet, Lance og Victor B. Picard, David P. Iozzi, Carl L. Schroeder, Taso Lagos, C. Evans Caswell (2004), Managing the Public Sphere: Journalistic Construction of the Great Globalization Debate, *Journal of Communication*, 437-455
- Benum, Edgeir m. fl. (1999) *Maktutredningen til debatt – fem kommentarer* (1999), Oslo: UniPub
- Berdal, Simon R. B. (2004), *Public deliberation on the web: A Habermasian inquiry into online discourse* (Hovedfag thesis), Universitetet i Oslo, Department of Informatics
- Berger, Arthur Asa (2005), *Media analysis techniques*, Thousand Oaks: Sage
- Best, Joel (1999), *Random Violence, How We Talk about New Crimes and New Victims*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press
- Bonde, Aslak (2010), Folkets seier over ekspertene, *Morgenbladet*, 13. – 19. august, 4
- Brandal, Nik. (2008) Folkemord og det kollektive minnet, i Bernt Hagtvat (red.), *Folkemordenes svarte bok*, Oslo: Universitetsforlaget, 514-541
- Carpini, Michael X. Delli, Fay Lomax Cook og Lawrence R. Jacobs (2004), Public Deliberation, Discursive Participation, and Citizen Engagement: A review of empirical literature, i *Annual Review of Political Science*, 7:3, 15-44
- Chambers, Simone (2003), Deliberative Democratic Theory, i *Annual Review of Political Science*, 6: 307-326
- Chilton, Paul og Christina Schäffner (2002), Introduction: Themes and principles in the analysis of political discourse, i Chilton, Paul og Christina Schäffner (red.), *Politics as text and talk: analytic approaches to political discourse*, Amsterdam: John Benjamins
- Chouliaraki, Lilie (2002), 'The Contingency of Universality': Some Thoughts on Discourse and Realism, i *Social Semiotics*, 12:1, 83-114
- Chouliaraki, Lilie (2005), Media Discourse and the Public Sphere, i Howarth, David og Jacob Torfing (red.), *Discourse theory in European politics: identity, policy and governance*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Chouliaraki, Lilie (2008), Discourse analysis, i Bennet, Tony og John Flow (red.), *The SAGE handbook of cultural analysis*, London: Sage
- Chouliaraki, Lilie, og Norman Fairclough (1999), *Discourse in Late Modernity, Rethinking Critical Discourse Analysis*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Dagsavisen (2008), "Kvinnelige lærere, *Dagsavisen*, 31.10.08. Lest 12.07.10. URL: "http://www.dagsavisen.no/innenriks/article377901.ece

- Day, Anita G. og Guy Golan (2005), Source and Content Diversity in Op-Ed Pages: assessing editorial strategies in the New York Times and the Washington Post, i *Journalism Studies*, Vol. 6, Nr. 1, 61-71
- Duff, Alistair S. (2008), Powers in the land?, British political columnists in the information era, *Journalism practice*, Vol. 2, No. 2, 230-244
- Ellingsæter, Anne Lise (2008), Om begrepet "barnets beste", vedlegg i NOU, *Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær*, Norges Offentlige Utredninger: 9, 104-110
- Fairclough, Norman (1999), Democracy and the Public Sphere in Critical Research on Discourse, i Wodak, Ruth og Christoph Ludwig (Hg.), *Challenges in a Changing World, Issues in Critical Discourse Analysis*, Wien: Passagen Verlag, 63-85
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing discourse*, London and New York: Routledge
- Ferree, Myra Marx, William Anthony Gamson, Jürgen Gerhards og Dieter Rucht (2002), *Shaping Abortion Discourse. Democracy and the Public Sphere in Germany and The United States*, Cambridge: Cambridge University Press
- Foucault, Michel (1981 [1970]), The Order of Discourse, i Robert Young (red.) *Untying the text: A poststructuralist reader*, Boston: Routledge & Kegan Paul, 51-78
- Fraser, Nancy (1992), Rethinking the Public Sphere: A contribution to the Critique of Actually Existing Democracy, i Craig Calhoun (red.), *Habermas and the Public Sphere*, Cambridge: The MIT Press
- Gunnes, Hebe og Terje Næss, Aris Kaloudis, Bo Sarpebakken, Göran Melin og Linda Blomkvist (2007), *Rapport: Forskerrekruttering i Norge - status og komparative perspektiver, 2*, Oslo: NIFU STEP
- Grue, Jan (2009), Critical discourse analysis, topoi and mystification: disability policy documents from a Norwegian NGO, *Discourse Studies*, 11: 305-328
- Habermas, Jürgen (1996), *Between Facts and Norms, Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press
- Habermas, Jürgen (2007 [2006]) Politisk kommunikasjon i mediesamfunnet, i Barbara Gentikow og Egil G. Skogseth (red.), *Medier og demokrati*, Oslo: Scandinavian Academic Press, 47-67
- Haugsgjerd, Hilde, Nye nordmenn i spaltene, *Aftenposten*, 24.02.2010
- Hoffman, Lindsay H. og Michael D. Slater (2007), Evaluating public discourse in newspaper opinion articles: Value framing and integrative complexity in substance and health policy issues, i *Journalism & mass Communication Quarterly*, Vol. 84, No. 1, 58-74
- Høst, Sigurd (2009), *Avisåret 2008*, Arbeidsrapport 241, Høgskulen i Volda
- Hågvar, Yngve Benestad (2004), *Hele folkets diskurs. En kritisk analyse av den gode VG-sak*, Norsk Sakprosa
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips (2000 [1999]), *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur

- Kapelrud, Pål Espen (2008), *Offerets makt – En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge* (masteroppgave), Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Kolstad, Sandra (2009) Fortsatt få kvinner i avisdebattene, *Aftenposten*, 11.07.09, s. 6
- Log, Janne (2010) Spore til fremskritt, *Aftenposten*, 03.06.10, s. 9
- Maia, Rousiley C. M. (2009), Mediated Deliberation: The 2005 Referendum for Banning Firearms Sales in Brazil, *International Journal of Press/Politics*, 14:3, 313-334
- McNair, Brian (2008), I, Columnist, i Bob Franklin (red.), *Pulling Newspapers Apart. Analysing Print Journalism*, New York: Routledge
- Meland, Astrid (2010), “Det er mest synd på meg!”, *Dagbladet*, 14.04.2010, URL: <http://www.DB.no/2010/04/21/magasinet/retorikk/hjernevask/11244904/>
- Mouffe, Chantal (1998), Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism?, i *Dialogue International Edition*, 07:08, 9-21
- Mouffe, Chantal (2005 [1993]), *The Return of the Political*, London: Verso
- Neumann, Iver B (2001), *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Bergen: Fagbokforlaget
- Nossen, Hedda Andrea (2010), *Utviklingen av Aftenpostens nyhets- og kommentar-journalistikk, En kvantitativ innholdsanalyse av endringer i Aftenpostens form, stil og innhold fra 1950 til 2008* (masteroppgave), Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo
- NOU (1999), *Ytringsfrihed bør finde sted – forslag til nye grunnlov § 100*, Norges Offentlige Utredninger: 27
- NOU (2008), *Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær*, Norges Offentlige Utredninger: 9
- Page, Benjamin I. (1996), *Who Deliberates? Mass Media in Modern democracy*, Chicago and London: The University of Chicago Press
- Rasmussen, Terje (2001), *Mediesamfunnets moral*, Oslo: Pax Forlag
- Richardson, John E. (2007), *Analysing newspapers: An approach from critical discourse analysis*, Houndmills: Palgrave Macmillan
- Richardson, John E (2008), Readers’ letters, i Bob Franklin (red.), *Pulling Newspapers Apart. Analysing Print Journalism*, New York: Routledge
- Roksvold, Thore (red.) (1997), *Avissjangerer over tid*, Fredrikstad: Institutt for journalistikk
- Roppen, Johannes (1997), Den norske aviskronikken, i *Avissjangerer over tid*, Fredrikstad: Institutt for journalistikk
- Skogerbø, Eli og Marte Winswold (2008), Nettet som debattarena, i Enli, Gunn og Eli Skogerbø (red) *Digitale dilemmaer*, Oslo: Gyldendal Akademisk
- Slaatta, Tore (2002), Med Bourdieu som utgangspunkt: Medienes makt, i *Sosiologi i dag*, 1:2, 93-126

- Smart, Carol (2004), Equal shares: rights for fathers or recognition for children?, *Critical Social Policy*, 24, 484-503
- SSB (2010a), *Dette er Kari og Ola, kvinner og menn i Norge*, URL: http://www.ssb.no/ola_kari/kari_ola_2010.pdf (12.07.10)
- SSB (2010b) URL: <http://www.ssb.no/innvbef/> (25.06.10)
- Steenbergen, Marco R. og André Bächtiger, Markus Spörndli og Jürg Steiner (2003), Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index, i *Comparative European Politics*, 1: 23-58
- Sunstein, Cass R. (2002), The law of group polarization, *The Journal of Political Philosophy*, 10 (2): 175-195
- Undheim, Åslaug (1997), Innhold, sjanger og stil i tre landsmålsaviser frå siste halvdel av 1800-tallet, i *Avisssjangerer over tid*, Fredrikstad: Institutt for journalistikk
- van Krieken, Robert (2005), The 'Best Interests of the Child' and Parental Separation: on the 'Civilizing of Parents', *The Modern Law Review*, 68:1, 25-48
- Wahl-Jorgensen, Karin (2002), The construction of the public in letters to the editor – Deliberative democracy and the idiom of insanity, *Journalism*, 3:2, 183-204
- Wahl-Jorgensen, Karin (2004), Playground of the Pundits or Voice of the People? Comparing British and Danish opinion pages, i *Journalism Studies*, Vol. 5, Nr. 1, 59-70
- Wahl-Jorgensen, Karin (2008) Op-ed pages, i Bob Franklin (red.), *Pulling Newspapers Apart. Analysing Print Journalism*, New York: Routledge
- Wessler, Hartmut (2008), Investigating Deliberativeness Comparatively, i *Political Communication*, 25: 1-22
- Zhou, Xiang (2010), og Yuen-Ying Chan; Zhen-Mei Peng, Deliberativeness of online political discussion, *Journalism Studies*, 9: 5, 759-770
- Østbye, Helge mfl. (2002) *Metodebok for mediefag*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget, 2. utgave
- Øvrebø, Olav Anders og Hallvard Moe (2010), Nettmedier og offentligheten, Vox Publicas netthøring om NRK-plakaten, *Norsk medietidsskrift*, 17:1, 4-25
- Åmås, Knut Olav (2007), *Verdien av uenighet, debatt og dissens i Norge*, Oslo: Kagge forlag
- Åmås, Knut Olav (2009), Mangfold som mangler, *Aftenposten*, 27.09.09, s. 17

Artikler i barnelovsdebatten

- Aspaas, Kathrine (2008), Mer makt til pappa, *Aftenposten*, 02.05.08
- Bjørk, Rune Flaaten (2008), Fedre konkurrerer med mor?, *Aftenposten*, 27.04.08
- Bjørnholt, Margunn (2008a), Fra ridder til sutrekopp, *Aftenposten*, 17.04.08
- Bjørnholt, Margunn (2008b), Sterke følelser om foreldreskap, *Aftenposten*, 23.05.08

Brock, Arild (2008a), Menn i Norge sover, *Aftenposten*, 30.04.08

Brock, Arild (2008b), Kamp eller samarbeid om barn?, *Aftenposten*, 19.05.08

Brustad, Janniche (2008), Hør på barna!, *Aftenposten*, 09.05.08

Dagbladet (2008), Lederartikkel: Til koffertbarnas beste, *Dagbladet*, 21.04.08

Dagbladet (2008), Lederartikkel: Bedre lov for barn og far, *Dagbladet*, 30.04.08

Fardal, Rune (2008), Psykologer kan gi barna til psykopatforelder, *Dagbladet*, 23.04.08

Håland, Asta Beate (2008), Farsretten, *Klassekampen*, 19.05.08

Jøssang, Erling (2008), Vanskelige fedre?, *Klassekampen*, 20.05.08

Lorentzen, Jørgen (2008), Med barnet i fokus, *Klassekampen*, 19.05.08

Lorentzen, Jørgen (2008), Er mor alltid best?, *Klassekampen*, 09.06.08

Meidell, Peter (2008), Best for barnet å flytte?, *Aftenposten*, 25.04.08

Nordhelle, Grete (2008), Foreldrekonflikten om felles barn, *Aftenposten*, 10.05.08

Nordfjell, Ole Bredesen (2008), Er jeg en kvinnefiendtlig sutrer?, *Aftenposten*, 27.04.08

Nustad, Toril (2008), Kvinnefrigjøring, *Klassekampen*, 06.05.08

Pedersen, Brit K. (2008), Useriøst av Lorentzen, *Klassekampen*, 13.06.08

Ringheim, Trude (2008), Når far skygger, *Dagbladet*, 03.05.08

Stø, Ane (2008), Med far i fokus?, *Klassekampen*, 21.05.08

Texmo, Ole (2008), Foreldre se ikke som likeverdige, *Aftenposten*, 26.05.08

Totland, Thea W. (2008), Ikke råd til samvær, *Aftenposten*, 09.05.08

Totland, Thea W. (2008), Barnets beste?, *Dagbladet*, 19.05.08

Vehusheia, Gunhild (2008), Hvor er barnet blitt av?, *Aftenposten*, 09.05.08

Wahlstrøm, Fritz (2008), La foreldre reise, ikke barna!, *Aftenposten*, 16.05.08

Østberg, Øyvind (2008), Om å begrense "fri flytt", *Klassekampen*, 02.05.08

Aasjord, Bente (2008), Flytt mor, flytt!, *Klassekampen*, 13.05.08

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

1. Hvor mange debattinnlegg får dere inn hver dag?
2. Hvor mange innlegg er initiert fra avisens side, hvor mange er uoppfordrede brev fra lesere?
3. Ut i fra hvilke kriterier velger dere ut innlegg som får komme på trykk?
 - *Hvem de er, hva de sier, mulighet for replikk etc.*
4. Er mangfold i forhold til debattdeltakere viktig?
 - I hvilken grad oppfordrer dere medlemmer av marginaliserte grupper/ utypiske debattdeltagere til å delta i debatten?
 - Virkemidler som tas i bruk for å oppnå mangfold
5. Omtrent hvor mange av de innsendte innleggene er fra kvinner?
6. Hvorfor tror du kvinneandelen på debattsidene er så lav?
7. I hvilken grad velger dere innlegg som støtter avisas 'linje'?
8. Hvordan skiller en debatt i [Dagbladet] seg fra debatter i [Klassekampen] og [Aftenposten]?
9. Hvordan skiller debatten i papirutgaven seg fra debattene på nett?
10. Hva kjennetegner en god debatt?
 - Og hva kjennetegner en dårlig debatt (og et dårlig debattinnlegg)?
11. Sjekkes det at det som debattantene skriver er korrekt?
 - Statistikk de bruker, når de siterer andre osv.
12. I hvilken grad endres/redigeres innlegg?
 - Hvordan og hvorfor endres/redigeres innlegg?
 - Spisser dere artikler?
 - Hender det at debattdeltagerne reagerer negativt på forandringene dere gjør?
13. Er visse områder unntatt debattsidene? Er det ytringer som er for ekstreme?
14. Inntrykk av barnelovsdebatten?
15. Er det slik at dere betaler for kommentarer men ikke for debattinnlegg?

NY BARNELOV. Barnelovutvalget har bare små reformforslag. Jeg foreslår heller at begrepet «omsorg» avskaffes. De fleste foreldrepar vil da stille likt.

Menn i Norge sover

Kronikk

ARILD BROCK
sosiolog og far til
«forsvunnet» barn



Ny barnelov. Konflikt mellom foreldre etter samlivsbrudd er et demokratisk problem. Dagens barnefordeling løser dette med «enevelde».

Dette må isolert sett være uakseptabelt. Men når det gjelder «barnets beste», teller i dag en håndfull psykologers syn mer enn opplevelsen til hundretusener menn.

Barnelovutvalget, nedsatt i januar 2007, overleverte tirsdag sin innstilling om endringer i barneloven til statsråd Anniken Huitfeldt. I innstillingen finnes bare små reformforslag.

Jeg vil for min del komme med et forslag til radikal forenkling. Jeg foreslår at det juridiske begrepet «omsorg» avvikles. De fleste foreldrepar vil da stille likt. Det er etter min mening ikke en naturlig oppgave for staten å frata en eneste normal far eller mor omsorgen for sine barn. Til bruk i ekstremsituasjoner finnes lov om barnevern.

Med en barnelov uten omsorgsfratagelse må normale, skilte foreldre selv finne løsninger på konkret uenighet, slik de må innenfor et samliv. Ved uenighet om geografisk flytting kunne imidlertid en offentlig instans ha fullmakt til å bestemme hvilken skolekrets og barn skal tilhøre.

Respekt for foreldre. Statsråden uttrykte i forbindelse overleveringen «respekt for foreldre» – de må kunne finne en løsning selv. Utmerket, sett fra min synsvinkel. Men dette kan samtidig videreutvikles! Respekt gjelder i dag bare foreldre så lenge de opptrer samlet. Respekten for enkeltforeldre, når de er uenige, mangler. Politikere i Norge kan her gå foran i europeisk sammenheng.

Dersom en mann eller kvinne ønsker å spille en viss rolle i sitt/sine barns liv, må man underforstått regne med at denne personen selv mener dette er både bra og «best» for barnet/barna. Vanligvis spør en naturligvis ikke om gitte foreldre er bra for sine barn. Forholdet mellom foreldre og barn er «hellig».

Når det offentlige intervensjoner i forholdet mellom barn og foreldre, er en dermed åpenbart inne på et ømtålig område. Beslutninger om inngrep må preges av et spesielt alvor, ikke ulik domstolsbehandling ved alvorlige straffesaker.

Det offentlige «fullmakt». Både i strafferett og i inngrep mellom foreldre og barn må man regne med et begrenset antall «gale» avgjørelser. Mitt anliggende er imidlertid ikke å drøfte enkelttilfeller, men å spørre om det offentlige «fullmakt» til å gripe inn i forholdet mellom foreldre og barn i dag blir politisk misbrukt.

Der man for kunne se en barnefordeling drevet av barnets beste, med diskutabile «bivirkninger» for kjønn, kan man spørre om kjønn er blitt hovedvirkningen, og om konsekvensene for barn, i lys av dette, må vurderes på nytt.

Inntet kompromiss. Det er nå mer enn 1500 barnefordelingssaker pr. år, og antal-



Barnelovutvalget overleverte i går sin innstilling til barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt (Ap). Kronikkforfatter Arild Brock mener utvalget bare kommer med svært små reformforslag. ILLUSTRASJONSFOTO: SARA JOHANNESSEN/SCANPIX

let stiger. Det betyr 3000 foreldre til rundt 2000 barn. I skyggen av dette står et uljant antall mødre, fedre og deres barn som ikke kommer i rettsak, men hvor rettsforholdene påvirker deres skjebne fordi utfallet av eventuell rettsak ofte kan forutsettes.

Det er påvist at et stort antall enkeltforeldre gjennom barnefordeling marginaliseres i sine barns liv (Prode Thuen: *Livet som deltidsforeldre*, 2004). Er marginalisering akseptabelt, og er det til barnets beste? Dagens system bygger på en bestemt forestilling om konflikt mellom foreldre.

Den tanken er at konflikt er skadelig, og anses videre som privat og klinisk. Problemet løses ved at en av foreldrene settes til å bestemme. Domstolene er fratatt muligheten for å pådømme kompromiss i form av delt omsorg.

Det sier seg selv at den andre av foreldrene marginaliseres eller i alle fall risikerer dette. Kvinnen er den som bestemmer (har omsorgen) i ca. 90 % av tilfellene. Noen menn synes kanskje dette er greit. Men jeg mener ingen normal mann bør kunne marginaliseres mot sin vilje i egne barns liv.

Norge dømt. Den norske stat fikk sist høst en dom mot seg ved Den europeiske menneskerettsdomstolen. En Bergensmann var blitt nektet enhver kontakt med sine barn. Domstolen slo fast at mannens menneskerettigheter med dette var krenket.

Er dette en interessant dom? Jeg mener ja fordi en tendens til maktarroganse ved norsk rett, som jeg mener foreligger, rammes av dommen. Men jeg vil også si nei, fordi det viktige spørsmålet om marginalisering ikke var tema i saken. Det er utmerket at Strasbourg «forsvarer» menn i Norge mot total avskjæring. Men det er langt derfra og opp til et menneskerettsnivå hvor menn ikke marginaliseres.

Suveren rett til å dømme. Kanskje spørsmålet om barnets beste rett og slett ikke kan avgjøre den videre familiepolitiske utvikling fordi flere systemer i dag kan være omtrent like bra for barn! De ulike modellene skiller seg likevel vesentlig fra hverandre.

Dagens system reflekterer velferdsstatens suverene rett til å pådømme en hvilken som helst løsning som staten på visse premisser mener er aldri så lite bedre for barn. Opp mot dette kan stilles et system der ingen foreldre ufrivillig marginaliseres.

Kvinner protesterer. Det er fra kvinner man kan høre de skarpeste protestene mot dagens system. En mann må føle glede og beundring ved disse uttalelsene. En av dem som har uttalt seg, er tidligere Høyre-politiker og president i Røde Kors, Astrid Nøklebye Heiberg. Hun sa i et intervju med Aftenposten for fire år siden: Det er som å dra hjertet ut av kroppen på en mann når han ikke får se barna sine. Hun spådde et snarlig mannsopprør.

Per Ritzler, generalsekretær i Foreningen Norden, har interessert seg for menn og kjønn i nordisk sammenheng, og sa i et intervju i NRK sist høst at det er kvinner, mer enn menn, som kjemper for menns likestilling.

To kvinner, Grete Berget og Karita Bekke-mellem, kan etter min mening fremheves som eksempler på dette. Begge var statsråder for likestilling og barn, begge satte i gang et arbeid med ny barnelov og begge gikk av før de kom i mål.

Den sistnevnte gikk som kjent av sist høst, klart mot sin vilje. Hennes motstandere – hvem var de? Og hvor er de (hun) nå? Og hva mener statsministeren?

Kjønn et hovedspørsmål. Det er mer enn tydelig at kjønn er blitt et hovedspørsmål i norsk barnefordeling. En skal bare ikke la seg forvirre av at også enkelte kvinner blir «beskuttet» fra den feministiske skyttergrav. Det må for øvrig være frustrerende for disse kvinnene å høre «snorkingen» fra én million menn med barn.

Kan protester fra menn i dag være underkommunisert? Lukkede barnefordelingssaker, «offervinkling» fra journalister og vansker med å få seriøse krav på trykk (her snakker jeg av erfaring) kan evt. forklare dette.

Flere, men mindre, konflikter. Lovendringen jeg foreslår vil medføre at den største av dagens konflikter, nemlig kampen om omsorgen, forsvinner av seg selv. Småkonflikter mellom foreldre kan det imidlertid bli flere av.

En oppblomstring av mindre konflikter får man erfaringsmessig når man i et samfunn går fra et autoritært system til demokrati. Det samme kan skje på familieplan. Moderate konflikter er imidlertid en del av livet.

Menn som utsettes for dagens barnefordeling kan komme i tvil om de egentlig er medlemmer av det norske samfunnet. En venn av meg sa det slik: 17. mai ble ikke lenger den samme.

Han siktet ikke til manglende mulighet for å feire med sine barn. Voldsomt press på den enkeltes forhold til samfunnet kan føre til dypere underkastelse, for slik å berge relasjonen til samfunnet, eller til opprør.

36 Hvor er barnet blitt av?

Replikk

GUNHILD VEHUSHEIA
mamma, jurist
og organisasjonsrådgiver



Ny barnelov. «Det er mer enn tydelig at kjønn er blitt et hovedspørsmål i norsk barnefordeling» - skriver sosiolog og far Arild Brock i kronikken i Aftenposten 30. april. Vil vi virkelig det, spør jeg?

Hvorfor fokuserer vi mer enn noen gang på om hovedomsorgsytter har innoverettis eller utoverettis? Kjønn, rase, kulturell tilhørighet, religiøs tilknytning, seksuell legning, etc. er vel i utgangspunktet fullstendig underordnede når det gjelder vurderingen av omsorgen for barn. Det bør jo være muligheten, viljen og evnen til å yte best mulig praktisk omsorg for barna som må og skal være hovedmålet for den nye barneloven.

Nei - jeg er ikke så dum og naiv at jeg ikke vet at vi lever i et samfunn som preges av historiske og kulturelle underliggende maktforhold, og jeg er derfor redd for at vi må arbeide for at far starter på samme nivå som mor når man skal vurdere hvem som etter forholdene kan tilby barnet det beste. Men derfra til at dette skal være et av de viktigste målene i en ny barnelov?

Bort fra kjønnsfokus. Jeg er heller ikke så naiv at jeg ikke tror at en dommer påvirkes av subjektive opplevelser av den personen som står foran ham eller henne i en rettsal. Utseende - derigjennom kjønn - spiller sannsynligvis, og dessverre, enda inn som en faktor i den totale vurderingen - men det er da dette vi vil bort fra? Kommer vi bort fra kjønnsfokuset hvis vi ikke begynner å fokusere på andre egenskaper eller forhold når vi diskuterer omsorgen for barn?

Og jeg er i hvert fall ikke så naiv at jeg tror at løsningen er å privatisere problemet - slik Brock foreslår. La foreldre finne ut av det selv! (Er det ikke en grunn til at foreldrene blir skilt i utgangspunktet, da?) Og det viktigste: Hvem tror Brock vil lide mest under en løsning slik han foreslår? Jo, nettopp: Barnet!

En praktisk ordning. «Det er etter min mening ikke en naturlig oppgave for staten å frata en eneste normal far eller mor omsorgen for sine barn» - skriver han videre.

Nei, det er ingen som er uenig med deg i dette, Brock. De aller, aller fleste av alle skilte foreldre praktiserer også felles foreldreansvar - men når foreldre velger å skille seg, må man finne en praktisk ordning for barna, den daglige omsorgen må fordeles. Og vi må ha regler som foreslår en hovedordning som kan benyttes der foreldrene ikke blir enig om noe annet. Barnet kan ikke deles i to!

Men vi foreldre er vel oss selv nærmest, og derfor er fokus i Aftenposten samme dag også foreldrenes og foreldrenes rettigheter, nemlig: «Hva skal til for å oppnå større likebehandling av foreldre mht. barna etter et samlivsbrudd?». Og ikke «Hva skal til for å gi barna den best mulige omsorgen etter et samlivsbrudd?»

Sukk - igjen forsvant barnet ut som hovedperson i diskusjonen rundt den nye barneloven!

Et flytteforbud for enslige mødre vil forsterke maktubalansen.

765 Farsretten



Asta Beate Håland
FEMINIST
– JAVISST

I år etter år har det blitt hevdet at retts-systemet favoriserer mødrene i barnefordelingssaker. Det er ikke sant, all rettstatistikk viser at det ikke er sant, men når en løgn eller en myte blir gjentatt ofte nok, blir den en sannhet.

Fedre som på urettferdig vis finner seg sjøl i ensomhet og fattigdom finnes selvfølgelig. I tilstrekkelig antall til flere artikler i avisene. Bitre skilte mødre som holder den gode far unna finnes også. Men samfunnsmessig er problemet med fedre som ikke følger opp barna sine mye større, både i og utenfor ekteskapet. For kvinner og barn er menns vold i familien også et reelt problem. Men denne virkeligheten er nesten fraværende i debatten om forslaget til ny barnelov, der Foreningen 2 foreldre (F2F) har fått gjennomslag for forslaget om flytteforbud for enslige mødre. Barnas sikkerhet blir stadig ofret på farsrettighetenes alter. Siste eksempel er faren i Kragerø som slo femåringen i hjel med slegge. Han hadde fått omsorgen av retten, på tross av tidligere voidsdom.

Tenk deg inn i situasjonen: Du har vært uheldig, dum, naiv eller uforsiktig. Samme hva som er årsaken, situasjonen er i alle fall den at du har barn med en mann som slår, plager eller forgriper seg på barna. Det finnes krisesentre og hjelp i slike situasjoner, så du klarer å komme deg ut av forholdet og ta vare på barna i en overgangsperiode, mens du forsøker så godt du kan å få skikk på livet. Kan hende du anmelder, kan hende ikke.

Uansett hva du gjør er det liten sjanse for at overgriperen blir dømt.

De fleste menn som slår har heldigvis noe sjelnnisikt og vet hva de har gjort, angres bittent, og lager ikke noe styr i skilsmisken. Men så er det de mennene som ikke klarer å ta konsekvensen av egne handlinger inn over seg, som forfølger, plager, voldtar og truer, og i verste fall dreper. Ifølge det nye utkastet til barnelov skal en slik mann få det ultimate våpen i kampen mot mor. Han kan nemlig nekte henne å flytte! Mangler hun utdanning, ei lønn å leve av eller bor langt unna familien, vil hun bli dømt til et liv som livegen, avhengig av fars bidragsevne og -vilje og sosialkontorets dårlige støtteordninger.

Forstå meg rett, jeg er en sterk tilhen-



FLYTFORBUDE: Barnas sikkerhet blir stadig ofret på farsrettighetenes alter, skriver forfatteren.
FOTO: SARA JOHANNESSEN, SCANPIX

ger av at menn skal ha mer omsorg, både for barn, sjuke og gamle. Mer likeverd og likestilling mellom kjønnene er ikke bare tjent med, men helt avhengig av at mange flere menn får og tar ansvar for både lette og tunge omsorgsoppgaver. Men i dagens samfunn vil et flytteforbud for enslige mødre forsterke og ikke utjevne, urettferdighetene og maktubalansen.

Jeg hører allerede protestene fra de sinte fedrene i F2F: tilfellene jeg skriver om er så sjeldne og ekstreme at vi ikke kan ta hensyn til dem når vi skal lage lov! Vi må ta utgangspunkt i de normale

skilsmisse som i retten endte med at far fikk omsorgen og mor samværsrett. Da mor kom for å hente barna til jul var bare far hjemme. Han lokket henne inn i leiligheten, bandt og kneblet henne, truet med å drepe ungene og voldtok henne. Hun anmeldte voldtekt. Det ble tatt ut tiltale om voldtekt og fattet hastevedtak om omplassering av barna fra far til mor. Da far slapp ut av varetekt ble mor anbefalt av lensmannen å ta med barna og flytte på hemmelig adresse. 14 dager før voldtektssaken skulle opp i retten, trengte mannen seg inn i barnehagen på Hjelmeland med skytevåpen og sprengstoff. Der holdt han 26 barn og ti voksne som gisler i ti timer.

Mens mannen holdt barna som gisler slapp han til direkte på TV2-nyhetene uten politiets viten eller samtykke, fordi han hadde det så fælt stakkars! Hjelmelandsaken er blitt brukt i media og i diskusjoner som et eksempel på hvor desperate fedre kan bli når de ikke får være sammen med barna sine. F2F sendte blomster til mannen og gratulerte med innsatsen. Åtte år senere sitter de i barnelovskommisjonen og får gjennomslag for flytteforbud for mor.

Asta Beate Håland,
leder i Kvinnegruppa Ottar
asta.haaland@lyse.net

Feministene Siri Lindstad, Jørgen Lorentzen, Asta Beate Håland og Wencke Mühleisen skriver i Klassekampen mandager.

«Barnas sikkerhet blir stadig ofret på farsrettighetenes alter»

og snille fedrene, de som kan og vil ta vare på barn! Men tallenes tale er dystert. Voldtektsutvalget melder om 16.000 voldtekter hvert år, 10 til 15 prosent av norske menn utøver fysisk eller psykisk mishandling, ifølge Alternativ til vold. Dette er så store tall at vi ikke kan avfeie handlingene som ekstreme unntak. Vold i familien er av et så stort omfang at det nesten kan kalles normalt.

Husker dere Hjelmelandssaken for noen år siden? Utgangspunktet var en